T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

145975

ADANA İLİ MERKEZ İLÇELERİNDEKİ RESMİ *GENEL LİSELERDE COĞRAFYA* ÖĞRETİMİNİN COĞRAFİ DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ABDULLAH BALCIOĞULLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA /2004

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

145975

ADANA İLİ MERKEZ İLÇELERİNDEKİ RESMİ GENEL LİSELERDE COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN COĞRAFİ DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

ABDULLAH BALCIOĞULLARI

Danışman: Yard. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA, 2004

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY
(Danışman)

Üye : Doç. Dr. Müfit KÖMLEKSİZ

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mahinur COŞKUN

ONAY

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

16./01./ 2004

Prof. Dr. Nihat KÜÇÜKSAVAŞ
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ADANA İLİ MERKEZ İLÇELERİNDEKİ RESMİ GENEL LİSLERDE COĞRAFYA ÖĞRETİMİNİN COĞRAFİ DÜŞÜNME BECERİLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdullah BALCIOĞULLARI

Yüksek Lisans Tezi, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Danışman: Yard. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY
Ocak – 2004, 139 SAYFA

Bilim, teknoloji ve iletişimin hızla gelişmesiyle birlikte coğrafya öğretiminde yaklaşımlar da değişmektedir. Coğrafi olayların nedenini araştırmayı kendine konu edinene coğrafya bilimi, okullarda kalıp bilgiler veren, olayların nedeni üzerinde durmayan bir ders olarak verilmektedir. Öğrenciler, coğrafi düşünme becerilerine sahip olmaları ve dolayısıyla da olayların "neden ve niçin"ini anlayabilmeleri önemlidir. Eğitim sistemimizin ve toplumun bir ihtiyacı olarak bilgi üreten ve düşünen bireylerin yetiştirilmesi gereklidir.

Bu çalışma, resmi, genel lise öğretmenlerinin coğrafi düşünme becerilerini öğrencilere ne düzeyde kazandırdıklarını ortaya koymak amacıyla yapılmış tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Araştırmanın evrenini Adana İli, Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçeleri'nde bulunan resmi genel liselerde görev yapan 78 öğretmen oluşturmuştur. Bu evren içerisinden tesadüfi olarak seçilen altı okuldaki lise ikinci sınıf öğrencilerinden 220 öğrenciye anket uygulanmıştır. Anket uygulanan bu öğrencilerin coğrafya dersine giren 16 coğrafya öğretmeniyle görüşme yapılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde öncelikle yüzde, frekans ve aritmetik ortalama dağılımları kullanılarak analiz edilmiştir. Coğrafi düşünme becerilerinin kazandırılmasına yönelik öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t testi yapılmıştır. Daha sonra anketten elde edilen nicel veriler görüşme sırasında elde edilen nitel verilerle desteklenerek "bulgular ve yorum" bölümüne yazılmıştır.

Araştırma sonucunda öğretmenlerin coğrafi düşünme becerilerini "bazen" , öğrenci görüşlerine göre "seyrek" olarak kazandırdıkları ortaya çıkmıştır. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre en fazla kullanılan beceri "coğrafi soru sorma" becerisi olduğu belirlenmiştir. Coğrafi düşünme becerilerinin kazandırılıp kazandırılmadığı konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Coğrafi Düşünme, Coğrafya Öğretimi, Coğrafya ve Uygulaması, Orta Öğretim, Düşünme Becerileri

ABSTRACT

EVALUATION OF GEOGRAPHY INSTRUCTION IN TERMS OF GEOGRAPHICAL THİNKİNG SKILLS IN THE PUBLIC HIGH SCHOOLS OF ADANA CENTRAL DISTRICTS

Abdullah BALCIOĞULLARI

Master Thesis, Department of Educational Sciences
Supervisor: Asst. Prof. Dr. Ahmet DOĞANAY
January - 2004, 139 pages

Approaches in teaching geography have been chnaging as the result of rapidly developments in science, technology and communication sistems.

Geography which is aimed to inquire reasons as geographical events is taught in schools today as memorisation of geographical foets not reasons beyond geographical events. It is very important to teach students "what" and "why" of geographical events, in another words geographical thinking skills. Our society and educational system need citizens who are educated as individual producing knowledge nd thinking independetly.

The main purpose of this study is to evaluate geography instruction in terms of geographical thinking skills in teh public high schools. In another words, how public high school geography teachers teach geographical thinking skills to students. This study is a discriptive survey study.

The population of the study was all geography teachers who work in the public high schools of central districts of Adana, Seyhan and Yüreğir. The population concerted of 78 geography teachers, all of them were selected as the sample. In addition, six high schools were selected randomly from out of all high schools in central district of Adana and 220 students were chosen from these six high schools as the students sample of the study.

A questionnaire which was developed bye the researcher was administred to sample teachers and the studends. In addition on interview has been made with the 16 teachers who were selected randomly from the sample.

opinions vegarding teaching geographical thinking skills, independent samples t test was applied. In data collected by using interview was used in the discussion of the results.

As results, it has been determinoal that geographical thinking skills were tought "sometimes" in terms of teachers opinions and " rorely" in terms of students opinions. Its found that "asking geographical questions" skill was the mostly used thinking skill in geographical instruction in terms of both teachers and students opinions. It has been found signiicant differences between teachers and students opinions in teaching geographical thinking skills.

Key words: Geographical Thinking, Teaching Geography, Secondary Education, Thinking Skills and Geography.

ÖNSÖZ

Bu çalışma coğrafi düşünme becerilerinin resmi genel liselerde ne düzeyde kazandırıldığını belirlemeye yönelik tarama modelinde betimsel bir çalışmadır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde bir çok kişinin emeği bulunmaktadır. Öncelikle, çalışma konumun ortaya çıkmasını sağlayan ve çalışmamın her anında sonsuz katkılarda bulunan danışmanım sayın Yard. Doç. Dr. Ahmet DOĞANAY'a; katkılarından dolayı sayın Doç. Dr. Müfit GÖMLEKSİZ'e; önerileri ve rahatlatıcı konuşmalarıyla beni motive eden sayın Yard. Doç. Dr. Mahinur COŞKUN'a; tezimin her anında yardıma hazır olan ve neredeyse benim kadar tezimle uğraşan dostum ve oda arkadaşım sevgili Erinç ÇAYDAŞ'a; anketlerimi geliştirmemde yardımlarını esirgemeyen ve tezimi bıkıp usanmadan okuyup tavsiyelerde bulunan Ayten İFLAZOĞLU'na; bölüm arkadaşlarım Andaç ÇUHADAR ve Mediha SARI'ya , kendi yoğun çalışmalarının arasında bana zaman ayırıp sunumumu hazırlayan sevgili dostlarım Oğuzhan KIRDÖK ile Mükerrem TAŞ'a ve burada isimlerini yazamadığım tüm arkadaşlarıma ve tezimi yazmamda bana yardımcı olan herkese sonsuz ve içten teşekkürler ederim.

Araştırmanın yapıldığı okullarda çalışan ve verilerin toplanmasında her türlü kolaylığı sağlayan öğretmen ve öğrencilere teşekkür ederim.

Yaşadığım her an benimle olan ve bugünlere gelmemi sağlayan, maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen sevgili babam İbrahim BALCIOĞULLARI, annem Necla BALCIOĞULLARI, kardeşlerim ve tezimin en yoğun döneminde erkenden dünyaya gelerek çalışmamı uzatan ama dünyamızı şenlendiren yeğenim Abdullah ERGÜN'e sonsuz teşekkür ve sevgilerimle...

Öğr. Gör. Abdullah BALCIOĞULLARI

Not. Bu çalışma Ç.Ü. Araştırma Fonu Saymanlığınca desteklenmiştir (*EF2003YL4*).

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET I
ABSTRACT III
ÖNSÖZ V
TABLOLAR LİSTESİ IX
EKLER LİSTESİ X

BÖLÜM I

GİRİŞ 1
1.1. Giriş 1
1.2. Problem 3
1.3. Araştırmanın Amacı 6
1.4. Araştırmanın Önemi 7
1.5. Sayıltılar 8
1.6. Sınırlılıklar 8
1.7. Tanımlar 8

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 9
2.1 Coğrafya ve Coğrafyanın Konusu 9
2.2 Coğrafya Eğitiminin Standartları 16
2.3 Coğrafya Öğretimi 40
2.3.1 Coğrafya Öğretiminin Genel Amaçları 43
2.3.2 Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Öğretiminin Amaçları 45
2.3 Türkiye'de Coğrafya Öğretimindeki Düşüncenin Gelişimi 47
2.5 Coğrafi Düşünme 51
2.5.1 Coğrafi Düşünme Becerileri 54
2.5.2 Coğrafi Düşünme Becerileriyle İlgili Bir Çalışma Örneği 64
2.6. İlgili Araştırmalar 65
2.6.1 Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar 65
2.6.2 Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 68

2.6.3 Araştırmaların Değerlendirilmesi..... 70

BÖLÜM III

YÖNTEM..... 71

3.1. Araştırmanın Modeli..... 71

3.2 Evren ve Örneklem..... 72

3.3 Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması..... 73

3.4 Verilerin Analizi..... 75

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM..... 76

4.1 Kişisel Bilgilere Yönelik Bulgular Ve Yorumlar..... 76

4.1.1 Cinsiyet..... 76

4.1.2 Mezuniyet..... 76

4.1.3 Kıdem..... 77

4.1.4 Hizmet İçi Eğitim Programları..... 78

4.2 Coğrafi Düşünme Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları..... 78

4.2.1 Coğrafi Sorular Sorma Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları..... 78

4.2.2 Coğrafi Bilginin Elde Edilmesine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları..... 86

4.2.3 Coğrafi Bilginin Düzenlenmesine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları..... 94

4.2.4 Coğrafi Bilgini Analiz Edilmesine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları..... 101

4.2.5 Coğrafi Soruları Cevaplama Becerisine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları..... 109

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER..... 115

5.1. Sonuçlar..... 115

5.1.1 Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi sorular sorma becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır? 115
5.1.2 Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi elde etme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?..... 116
5.1.3 Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi düzenleme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?..... 116
5.1.4 Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi analiz etme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?... 117
5.1.5 Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi soruları cevaplama becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?..... 117
5.1.6 Öğretmen ve öğrencilerin coğrafi düşünme becerilerini kazandırma-kazanma konusundaki görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?..... 117
5.2 Öneriler..... 118
5.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler..... 118
5.2.2 Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler..... 119

KAYNAKÇA..... 120

EKLER..... 127

ÖZGEÇMİŞ..... 139

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.5.1: Coğrafi Sorular ve İşlevleri..... 55
Tablo 3.2.1: Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçelerindeki Resmi Genel Liselerde Anket Uygulanan Öğretmen ve Öğrenci Sayıları..... 72
Tablo 4.1.1: Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları..... 76
Tablo 4.1.2: Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okul Türlerine Göre Dağılımları..... 77
Tablo 4.1.3: Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımı..... 77
Tablo 4.1.4: Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitim Programlarına Katılma Durumlarına Göre Dağılımları..... 78
Tablo 4.2.1: Coğrafi Sorular Sorma Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı..... 79
Tablo 4.2.2: Coğrafi Bilginin Elde Edilmesi Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı..... 87
Tablo 4.2.3: Coğrafi Bilginin Düzenlenmesi Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı..... 95
Tablo 4.2.4: Coğrafi Bilgini Analiz Edilmesi Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı..... 102
Tablo 4.2.5: Coğrafi Soruları Cevaplama Edilmesi Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı..... 110
Şekil 1: Coğrafi Düşünme Becerileri 64

EKLER LİSTESİ

		Sayfa No
Ek -1	Coğrafi Düşünme Becerilerinin Kazandırılma Düzeyini Belirlemeye Yönelik Hazırlanan Öğretmen Anket.....	128
Ek- 2	Coğrafi Düşünme Becerilerinin Kazandırılma Düzeyini Belirlemeye Yönelik Hazırlanan Öğrenci Anketi.....	133
Ek- 3	Görüşme Formu.....	138
Ek- 4	İzin Yazısı.....	139

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, çalışmaya genel bir giriş yapılmış, coğrafya öğretiminin gereği vurgulanmış, problem durumu ve problem cümlesi belirtilmiş, araştırmanın amacı, önemi, sayıltılar, sınırlılıklar ve tanımlara yer verilmiştir.

1.1 Giriş

İletişim insanlık tarihi boyunca hiç bu kadar gelişmemiş ve bu kadar hızlı olmamıştır. Bilimsel gelişmelere ayak uydurmak neredeyse imkansızdır. İletişimin bu kadar hızlı olması bilimsel alanda yapılan yeniliklerden iletişimden haberdar olan herkesin faydalanmasına imkan tanımaktadır. Günümüzde bilgili insan bilgileri kafasında tutabilen kişi olarak değil, bu bilgileri gerektiği yerde kullanabilen ve bundan da önemlisi kendisi için gereken bilgiyi nerede bulabileceğini bilen kişi olarak tanımlanmaktadır. Çünkü bir insanın her şeyi bilmesi mümkün değildir.

Son zamanlarda coğrafya öğretiminin nasıl olması gerektiği üzerine tartışmalar sıkça yapılmakta, coğrafyanın ezbere dayalı bir ders olmaktan çıkarılması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun için de çeşitli araştırmalar yapılmakta ve toplumun ve bireyin değişen ihtiyaçlarını karşılayabilmek için değişikliklere gidilmektedir. Bir disiplini ezberden kurtarmanın yollarından birisi de öğrencileri düşündürmeye sevk etmektir.

Coğrafyanın önemi tartışma götürmez bir gerçektir. Özellikle gelişmiş ülkelerde coğrafya hakkettiği yerlerde bulunmaktadır ve oldukça önem verilen bir disiplindir. Aslında XXI. yüzyıla da ancak iyi bir coğrafya eğitimi alarak girmek daha doğru olacaktır (Fitzhugh, 1992).

Son yıllarda coğrafyanın ortaöğretim kurumlarında öğretimi konusunda gerek öğretim programlarının oluşturulması, gerekse okullarda öğretim tekniklerinin ve araç-gereçlerinin kullanımında sorunların ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca liselerde coğrafya öğretiminde en etkili faktörlerden biri de üniversiteye giriş sınavına hazırlık olmasıdır. Üniversite sınavlarına hazırlanan öğrenciler genellikle topoğrafya haritalarını ve izohipsleri çok iyi tanırlar. Genellikle de bu konular lise öğrencileri için alışılmıştır ve çok iyi bilinir. Fakat aynı öğrenciler küçük ölçekli haritalarda

izohipslerin yerine renklendirmenin kullanıldığını bilmezler ve kahverengiyi görünce dağ, tepe cevaplarını verirler (Taşlı, 1997).

Coğrafya aslında bizim doğal ortamımız ve doğal ortamla insan arasındaki ilişkidir. Coğrafya gerçeği bu iken, coğrafya okullara, sınıflara hapsedilmekte uygulama aşamasına geçilememektedir. Ayrıca sadece sınıfa hapsedilmekle kalmayıp öğrencilere aşırı bilgi yüklenmeye ve bilgiler ezberletilmeye çalışılmaktadır. Olayların ve olguların neden gerçekleştiği üzerinde hiç durulmamaktadır. Dolayısıyla coğrafi düşünme geri plana itilmektedir. Coğrafyanın temelinde yer alan "neden" sorusuna cevap aranmamaktadır. XXI. yüzyıl insanı, sosyal problemlerin içinden çıkmasını bilen insan olarak düşünülmektedir. Yaşadığımız dünyayı daha iyi anlayabilmemiz için coğrafya çok önemli bir anahtardır. İnsanların yerküre ve çevreyi tanımaları ve bizleri yaşadığımız gezegene bağlayan fiziki unsurlarla insan hayatının ince detaylarını diğer bilimlerden çok daha fazla coğrafya inceler. Bu da bir bakıma problemlerin çözümünün coğrafya eğitimini almış insanlardan geçer mantığını ortaya koyar (Stolman, 1991).

Ortaöğretim kurumlarında coğrafya eğitimi yapılırken bireylerin hayatlarını sürdürürken bireysel ve toplumsal olarak ihtiyaç duyacakları temel bilgi ve becerileri kazanmaları esastır. Özellikle coğrafya dersinin öğrencileri okul dışı hayata hazırlamada ayrı bir önemi vardır. Coğrafya dersleri sayesinde öğrenciler yaşadıkları dünyayı, çevrelerini, toplumu, doğal ortamı kısacası insanı ve onu etkileyen tüm unsurları öğrenebileceklerdir bunun için coğrafya eğitimi şarttır.

Bilginin çok hızlı üretildiği zamanımızda okullarımızda verilen bilgilerin pek çoğu geçerliliğini koruyamamaktadır. Örneğin Irak'ın yönetim şekli, nüfus ve ekonomik özellikleri ile bilgiler daha önce bilinen bunun gibi pek çok bilgi bugün artık geçerliliğini kaybetmiştir. Bu yüzden okul yaşantısı, bir anlamda sadece ezbere ve hazır bilgiye dayalı olursa verilen bilgiler yanlış olacaktır. Sonuçta bütün emekler boşa gitmiş olacaktır. Çünkü bugün bilgi bizim onu yaymamızdan çok daha hızlı üretilmektedir. Bunun için de öğrencilere bilgiye ulaşmanın yollarının öğretilmesi gerekmektedir

Coğrafyanın anlaşılır ve sevilen bir ders haline gelebilmesi için var olan coğrafi beceriler kazandırılmalıdır. Günümüzde gerçek olan şu ki, coğrafya uygulamaya dönük bir bilim olarak gelişmektedir (Atalay, 1992). Coğrafya derslerinin

ezberden kurtarılıp kullanılabilir bilgilerin edinildiği bir ders olabilmesi için coğrafi düşünme becerileri de uygulanmalı ve derslerde bunlarla ilgili etkinlikler yapılmalıdır. Ayrıca coğrafyanın uygulamaya dönük bilimsel bulguları, teorik yönden daha ağır basar (Doğanay, 1993) ve bu yüzden coğrafyanın uygulamalı bir ders olarak okutulması gerekmektedir. Uygulamalarda coğrafi düşünme becerileri göz önünde bulundurulmalı ve öğrenciler bu becerileri kazanmalıdırlar. Bu sayede coğrafyayı ezberden kurtarıp, kullanılabilen bilgilere sahip bir ders olabilecektir.

1.2 Problem

Eğitim sistemimiz içinde çok uzun bir geçmişi bulunan coğrafya, öğrenciler tarafından sempatik bir ders olarak görülmemektedir. Yalnız öğrenciler değil, coğrafyacılar dahi coğrafyayı tanım ezberleten, olgu, terim ve yer isimlerinden ibaret bir ders olarak görmektedirler. Coğrafya derslerinin, öğretmenlerin sadece bilgi sunduğu, öğrencilerin ise sadece bu bilgileri dinlemeyle yetindiği, bu bilgiler üzerine herhangi bir düşünce üretmeden, analiz ve sentez yapılmadan yürütüldüğü görülmektedir. Osmanlı'dan beri devam eden coğrafya öğretimindeki bu düşünceler, coğrafya öğretiminde bazı sorunlar olduğunu ortaya koymuştur (Taşlı, 1997). Coğrafya dersleri, öğrencilerin üzerinde düşünmelerine, analiz ve sentez yapabilmelerine imkan tanıyacak şekilde daha kalıcı bilgilerin oluşmasını sağlayabilir. Böylece coğrafya öğrencilerinin hoşlanmadıkları bir ders olmaktan çıkabilir.

Cumhuriyetin kurulmasıyla coğrafya araştırmaları hız kazandı ve bu araştırmalara paralel olarak coğrafya öğretimi de değişmeye başladı. Ama yine de verilen bilgiler ezberden öteye gidemedi. Öncelik Türkiye coğrafyasını tanımaktı. Kullanılan yöntemler açısından baktığımızda ise günümüzde dahi düz anlatım yönteminin en fazla, hatta yalnızca kullanılan bir yöntem olduğunu görmekteyiz. İsimleri ezberlemek, ezbere harita çizmek coğrafya anlamına gelmektedir (Elibüyük, 2000).

Fakat son yıllarda artık bu şekilde yapılan coğrafya eğitimi ile verilenlerin hiç de kalıcı olmadıkları, insanların coğrafyayı bilmedikleri ve bilmedikleri için de coğrafyadan hoşlanmadıkları tespit edilmiştir (Doğanay, 1989). Ayrıca her hükümet ve bakanlar değiştikçe coğrafya eğitiminin ve öğretiminin değiştiğini görmekteyiz. 1980'lerde Milli Tarih ve Milli Coğrafya derslerin konulmasıyla, siyasetin eğitime ne

derece etkili olduğu ortaya çıkmıştır. Fakat yeni nesiller geliştikçe anlayışlar da değişmek zorunda kalmaktadır. Coğrafya öğretiminin en önemli sorunu da öğrencinin anlama kapasitesini geliştirmek için onun düşüncelerini işletmek, tartışmak, süzgeçten geçirmek fırsatının verilmemesidir. Diğer bir sorun ise coğrafya öğretiminde yöntem çeşitliliğinin olmamasıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi coğrafya öğretiminin en önemli sorunu öğrencinin anlama kapasitesini geliştirmek için onun düşüncelerini işletme, tartışma, süzgeçten geçirme fırsatının verilmemesidir. Diğer bir sorun ise coğrafya öğretiminde kullanılabilecek çeşitli yöntemler olmasına rağmen bu yöntemlerin kullanılmamasıdır (Gürsoy, 1992). Yukarıda da belirttiğimiz gibi hem zaman hem de ekonomik açıdan rahat olduğu için coğrafya öğretimi genelde düz anlatım yöntemiyle gerçekleştirilmektedir.

Coğrafya kitaplarına bakacak olursak, hemen hemen hepsinin aynı ve benzer bilgilerle donatılmış olduklarını görürüz. Coğrafya kitaplarındaki bilgiler tartışılmaz ve yorumlanamaz şekilde gösterilmektedir. Halbuki coğrafya kitaplarının, coğrafi bilgilerin temelini vermesi, açık, sade ve anlaşılır bir anlatımla merak ve ilgi uyandırıcı bir şekilde olması gerekmektedir. Sadece ansiklopedik bilgilerle donatılmış olması o kitabın iyi olduğu anlamına gelmemektedir. Coğrafi olayların neden ve sonucuyla hiç ilgilenilmemektedir. Kitapların öğrenciler için ilginç bir tarafı olmadığı coğrafyanın alt bilim dallarıyla ilişkilendirilmediği, ders konularının günlük hayata uygulanmasıyla ilgili hiç çalışma olmadığı, konusu günlük hayat olmasına rağmen coğrafyanın sınıflara hapsedildiği, teknolojik ve bilimsel gelişmelerden uzak oldukları coğrafya kitaplarının önemli sorunlarından bir kaçı olarak karşımıza çıkmaktadır (Matthews, 1996).

Coğrafya derslerinde yer alan konuların veya coğrafyanın alt dallarının birbirinden bağımsız ve ilgisiz olmadıkları düşüncesi öğrencileri tarafından da kabul görmelidir. Ayrıca coğrafya derslerinde nelerin öğretileceği sorusuna da açık ve anlaşılır bir cevap ortaya konulmalıdır (Salter, 1990). Coğrafi konuların daha kalıcı olması ve kullanılabilmesi için ne tür öğrenme- öğretme sürecinin düzenlenmesi gerektiği de açıklığa kavuşturulmalıdır. Aslında öğrencilerde coğrafi düşünme becerisinin geliştirilmesi coğrafya öğretimini temel amaçlarından birisidir. Günümüzde coğrafya öğretiminin bu amacın göz önünde bulundurulduğu pek söylenemez (Gümüş, 1993). Bu yüzden de coğrafi olaylar arasında ilişki kurma, farklı

bilgilerden faydalanarak olaylara kendi yorumunu getirme ve değerlendirme becerileri öğrencilere kazandırılmalıdır. Bu beceriler de coğrafi düşünme becerileridir.

Coğrafi düşünme becerisine sahip olan öğrenciler, bu beceriler sayesinde daha önce karşılaşmadıkları herhangi bir problemi çözmekte zorlanmayacaklardır. Bu beceri, coğrafi bilgileri ezber olmaktan çıkararak bilginin kalıcı olmasına yardımcı olacaktır. Coğrafya öğretimindeki en önemli sorunlardan biri de zaten coğrafi bilgilerin kullanılmaması ve bilgilerin ezberden öteye gidememesidir. Mesela, Türkiye'nin iklimi ile ilgili konular işlenirken, mevsimlerin yağış özellikleri, sıcaklık özellikleri kalıp bir bilgi şeklinde verilir. Buna en iyi örnek de Karadeniz iklimi ile ilgili olandır. Ders kitaplarında Karadeniz iklimi "her mevsimi yağışlı, yazları ve kışları serindir." Şeklinde tanımlanır. Fakat neden her mevsiminin yağışlı olduğu, yazlarının çok sıcak, kışlarının ise soğuk olmamasının nedenleri üzerinde durulmaz. Bu bilgi kalıp olarak verilir ve akılda ancak ezberleme yoluyla tutulabilir. Ama, Türkiye'nin bir fiziki haritası yardımıyla önce dağların uzanış yönü, bunun yağış ve sıcaklık üzerine etkisini öğretmen öğrencilere beraber bulabilirler ve böylece bilgi ezberden kurtarılmış olur. Dağların denize paralel uzanmasının her mevsim orografik yağışa yol açtığını öğrenci Karadeniz Bölgesi'nin iklimini nasıl etkilediğini öğrenecek ve ayrıca haritaya baktığında daha önce bilgi sahibi olmadığı herhangi bir yer hakkında benzer fiziki özellikleri görünce orada hakim olan iklim özellikleri hakkında bilgi üretebilecektir. Buna bağlı olarak bir bölgedeki bitki örtüsü, akarsuları ve gölleri, tarım hayatı hakkında bilgi üretebilecektir. Böylece öğrenci bilgiyi kendisi ürettiği için kolay kolay unutmayacaktır. İşte burada öğrencinin bu yorumu yapabilme ve diğer coğrafi olaylarla ilişki kurabilmesine yardımcı olacak öğretmenlere ihtiyaç vardır.

Coğrafi düşünme becerilerinin daha alt sınıflarda kazandırılmaya başlanması gerekmektedir. Fakat ilköğretim kurumlarında, ilk beş sınıfta yer alan coğrafya konularını sınıf öğretmenlerinin vermesi; altı ve yedinci sınıflarda da coğrafya konularının sosyal bilgiler dersinin içerisinde yer alması sebebiyle sosyal bilgiler öğretmenliği bölümlerinden mezun olan öğretmenler de verebildikleri gibi tarih veya coğrafya öğretmenleri de verebilmektedir. Öğrenciler coğrafya derslerini bağımsız bir ders olarak ancak liselerde görmektedirler. Öğrencilerin coğrafya konularını bu aşamaya kadar almış olmaları gerektiğinden araştırmaya lise üçüncü sınıf öğrencileri dahil edilmek istenmiş, fakat üniversiteye giriş sınavlarının kaygısından dolayı

öğrencilerin araştırmaya gerçekçi cevaplar veremeyecekleri düşünüldüğünden lise ikinci sınıflar araştırmaya dahil edilmişlerdir. Bilimin ve teknik insanlık tarihi boyunca hiç bir zaman günümüzdeki kadar hızlı gelişmemiştir. Buna bağlı olarak da insanların ve toplumun da alışkanlıkları, düşünceleri ve davranışları da değişmektedir. Dolayısıyla da toplumun eğitim kurumlarından beklentileri de zamanla değişmektedir. Eğitimin, toplumun ihtiyaçlarını karşılaması ve toplumun beklentilerine cevap verebilmesi için de eğitim programlarının zamanın koşullarına göre gözden geçirilmesi gerekmektedir. Diğer alanlarda olduğu gibi coğrafyada da bilgiler hızla değişmektedir. Öğrencilerin kalıp bilgi ezberletmek coğrafya konularını kavradıkları anlamına gelmemektedir. Öğrenciler konuları sorgulayıp, konuların nedenleri hakkında düşünüp, tartışabilmelidirler. Bunun için de coğrafya programlarının, coğrafya öğretiminde düşünme becerileri açısından incelenerek program geliştirmeye katkı sağlaması gerekmektedir.

Problem Cümlesi: Adana İli resmi genel liselerde okutulan coğrafya derslerinde öğrenciler için coğrafi düşünme becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler düzenleniyor mu, eğer düzenleniyorsa, bu etkinlikler nasıl ve ne ölçüde gerçekleştirilmektedir?

1.3 Araştırmanın Amaçları

Bu araştırmanın genel amacı, Adana İli, Merkez İlçelerindeki resmi genel liselerde coğrafya öğretiminde coğrafi düşünme becerilerinin ne düzeyde kazandırıldığını araştırmaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi sorular sorma becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?
2. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi elde etme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?
3. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi düzenleme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?
4. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi analiz etme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?

5. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi soruları cevaplama becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?
6. Öğretmen ve öğrencilerin coğrafi düşünme becerilerini kazandırma-kazanma konusundaki görüşleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

1.4 Araştırmanın Önemi

Coğrafya öğretimi alanında yapılan çalışmalar coğrafya öğretiminde karşılaşılan temel sorunları tespit etmeye yönelik olmuştur. Coğrafya öğretiminin en temel amaçlarından biri coğrafi düşünme becerisini geliştirmektir. Bu alanda yapılacak her çalışma, öğrencilerin kendilerini ve tüm evreni tanımalarını sağlamaya yardımcı olacak, edindikleri bilgileri günlük hayatta kullanmalarına yardımcı olacaktır.

Ülkemizde coğrafya öğretimine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu çalışmalar daha çok ders kitabı, kavram öğretimi, karşılaşılan sorunlar gibi konuları ele almıştır. Konuyla ilgili olarak yapılan literatür taramasında coğrafya öğretiminde, coğrafi düşünme becerisini geliştirmeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan, bu çalışma, coğrafi düşünmenin ne ölçüde ve nasıl gerçekleştiğini belirleyeceğinden ortaya koyacağı bulgular önem taşımaktadır. Aynı zamanda elde edilecek bulguların yeni çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Kökeni eski çağlara kadar giden ve günümüzde gelişmiş toplumların çok önem verdiği coğrafyanın, ezbere dayalı olmaktan ve dört duvar arasından kurtarılması gerekmektedir. Konusu insan ve doğa ilişkisi olan coğrafyayı daha etkili ve sevimli kılmanın yolu coğrafyayı çağdaş hayata uygun hale getirmektir. Bu da ancak coğrafi düşünebilme becerisine sahip öğretmen ve öğrencilerle mümkündür

Diğer derslerde olduğu gibi coğrafya derslerinde de konuların ezberletilmesi hem öğrencilerin, hem de öğretmenlerin kolay buldukları bir yoldur . Coğrafi düşünme becerisinin kazandırılmasıyla, öğrenciler coğrafi bilgiler üzerinde düşünme, sentez ve analiz etme ve değerlendirme imkanı edinmiş olur.

Coğrafya ders kitaplarının ve programlarının coğrafi düşünme becerisini geliştirecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu yüzden, bu çalışmadan elde

edilecek bulguların, coğrafya ders programının değerlendirilmesi ve geliştirilmesinde yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

1.5 Sayıltılar

Bu çalışmada aşağıdaki sayıltı kabul edilmiştir.

1. Anket sorularına öğretmen ve öğrenciler doğru ve güvenilir cevaplar vermişlerdir.

1.6 Sınırlılıklar

Bu araştırma aşağıda belirtilen açılardan sınırlıdır.

1. Veri toplama aracı olarak anket ve görüşme ile sınırlıdır.
2. Lise ikinci sınıf öğrencileri ve lise ikinci sınıf coğrafya derslerini veren öğretmenlerle sınırlıdır.
3. Adana İli merkez ilçelerindeki resmi genel liselerle sınırlıdır.

1.7 Tanımlar

Coğrafya: İnsanı ve doğal ortamı ve her ikisi arasındaki karşılıklı etkileşimleri dağılış, nedensellik ve karşılaştırma ilkelerine bağlı kalarak inceleyen sonuçlarını sentezleyerek ortaya koyan bilimler topluluğudur (Elibüyük, 2000, s.29).

Düşünme: Duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak, aklın bağımsız ve kendine özgü durumu; karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yeteneği (Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, 1992, s. 424).

Coğrafi Düşünme: Coğrafya uygulama ve çalışmalar sırasında coğrafi olgu, kavram, olayların nedenlerini daha önce edinilmiş bilgilerin yardımıyla düşünerek yeni bilgiler bulabilme, anlayabilme becerisidir (Parr, H. 2001).

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Coğrafya ve Coğrafyanın Konusu

İnsanın yaşadığı her ortam coğrafyadır ve dolayısıyla coğrafya insanın hayat alanıdır, yani insandan farklı bir konuyu ele almaz. Her ikisi birbirini etkileyen iki varlıktır, oluşumdur. İnsanın yaşadığı çevre ve insan farklı değildir, ikisi birbirinden bağımsız değildir. Bizler günlük hayatımızda hep coğrafyayla beraber yaşarız aslında, çünkü bizler de coğrafyanın bir parçasıyız. Nasıl ki, insanı yaşadığı yerden ayrı düşünemezsek, coğrafyayı da insandan farklı düşünemeyiz. Coğrafya bizim hayatımızda yediklerimizden giydiklerimize, konuşmamızdan kıyafetimize , dış görünümümüzden oturduğumuz evlere kadar akla gelebilecek her alanda etkili olmaktadır. Coğrafya (yerel çevre), o çevrede yaşayanların doğal dünyayı algılamasına güçlü bir etkendir. Ormanın derinliklerinde yaşayan bir kabilenin kelime hazinesinde "ufuk" kelimesi bulunmazken, açık arazide yaşayan insanların düşüncelerinde "açık alan" kavramı sıkı bir yer etmiştir. Eskimo dilleri yabancı olan birine hiçbir farkı yokmuş gibi gözüken kar ve buz çeşitlerini ifade etmek için bir çok değişik kelimeler kullanılır. "Vahşilik" kavramı o alanda yüzyıllardır yaşayan avcı-toplayıcı bir kabile için hiçbir şey ifade etmezken, şehirde yaşayan bir insan için korkunç şeyler çağrıştırır (Bowler, 2001).

Coğrafya, insanlık tarihi kadar eski bir bilimdir, coğrafyanın daha doğrusu coğrafi düşüncenin ilk defa ne zaman ve nerede ortaya çıktığını söylemek güçtür. Belki de ilk coğrafyacı diğer tarafta ne olduğunu görmek için bir ağaca tırmanan veya bir akarsuyu geçen ilk insandı. Belki de o kişi coğrafyacıların hala sordukları soruları kendi kendisine sormuştur: Orası neresi ve orada ne var? Coğrafyada, temelde insanın kendi yapısında bulunan, kendilerinkinden başka ülkeler, "yer"ler hakkındaki eski ve giderilemez merakının ürünüdür (Tümertekin, Özgüç, 2000) .Fakat coğrafyanın insanın çevresinde gelişen doğal olaylarla ilgilenmesiyle birlikte ortaya çıktığı kabul edilir. Nitekim coğrafya klasik çağda "yeryüzünü tasvir eden bilim" veya "yer tasviri anlamında inceleme konusu tüm yeryüzünü kapsayan bir bilim olarak kabul edilmiştir (Tümertekin, 1990).

Coğrafi çalışmaların ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle beraber, coğrafyanın adının Eski Yunanlılardan kaynaklandığı bilinmektedir. Coğrafya terimi "geo = yer" ve "graphein = tasvir etme, yazma, yazıyla anlatma" kavramlarının birleşmesiyle meydana gelmiştir. Coğrafya, tarihin en eski, en popüler ve uygulamalı bilimlerinden birisidir (Tümertekin, 1990). Coğrafyanın ilk anlamı ise "Dünya'yı anlamak, Dünya hakkında yazmak" ifadelerini yansıtmaktadır. Coğrafya terimi Eskiçağ'da ilk defa M.Ö. 3. yüzyıl başlarında "Geographica" veya "Geographein" şeklinde Mısır'ın İskenderiye şehrinde yaşamış bulunan Eratosthenes'in (M.Ö. 275-195) kullandığı kabul edilir.

Coğrafyanın tanımına bakacak olursak bilimadamlarının hemen hepsinin benzer tanımlar yapmış olduklarını görürüz.

Erinç (1997, s.1) "Coğrafya, yeryüzündeki mekanların özelliklerini ortaya koyan ve gerek bu özelliklerin, gerek muhtelif mekanlar arasındaki benzerlik ve ayrılıkların sebeplerini ve bunlara hükmeden kanunları araştıran ve açıklayan bir bilimdir" şeklinde coğrafyayı tanımlamıştır.

Konusunu Yer'in veya Dünya'nın tamamının veya bir parçasının tanımda verilen ilkelere uygun olarak incelenmesi ve bir bütün olarak sonuca ulaşılması şeklinde oluşturan coğrafya, yalnız yeryüzünü gözlemleme, onu tasvir etme ve tanımlama ile yetinmez. Coğrafya; yerin, göğün yani dünyanın bilimidir. Coğrafyanın konusu doğal ortam, onu etkileyen ve ondan etkilenen beşeri faaliyetlerdir (Dorn, 2003). Coğrafya, yeryüzünde görülen doğal ortam ile insan arasındaki karşılıklı etkileşimleri ve bunların sebeplerini ve sonuçlarını bazen bir bütün, bazen de ayrı ayrı konular halinde araştırarak inceler ve dağılışlarını karşılaştırıp bilimsel olarak açıklar. Bu özellikleriyle coğrafya, çok çeşitli bilim dallarıyla bağlantı kurarak bunlardan bilgi aldığı gibi onlara bilgi veren özelliğe sahiptir.

Yapılmış olan açıklamalardan da anlaşıldığı gibi, coğrafyanın konusunu "coğrafi olaylar "oluşturur. Ancak bu olaylar, yani, bugünün fiziki, biyolojik ve beşeri yeryüzü olaylarından her biri çevrelerinde soyutlandıkları takdirde, başka bir disiplinin inceleme alanına girmektedir. Tanoğlu, coğrafi olayı "insan ölçüsünde gözle görülebilen ve yeryüzünde bir arada bulunma sonucunda bağlantı ve karşılıklı etkileşim halindeki gruplaşma olayıdır (Tanoğlu, 1996, s.1) şeklinde tanımlamaktadır. Coğrafyanın araştırma konusunu doğal ve beşeri olan bütün yeryüzü olayları meydana

getirir. Coğrafya temelde bir yeryüzü bilimidir, ancak coğrafyayı bu şekilde tanımlamak günümüz coğrafya anlayışına ters düşeceği gibi coğrafyanın bilimsel kimliğini de ortadan kaldırır. Çünkü coğrafyadan ayrı olarak doğrudan yerle ilgilenen daha pek çok bilim mevcuttur. Jeoloji, jeodezi, jeofizik bunlardan birkaçıdır. Güngördü, coğrafyanın asıl amacını mekan farklılık ve benzerliklerinin, başka bir ifadeyle değişik coğrafi görünümlerinin analizi, insanların mekanı olan yeryüzünün tanınması ve dolayısıyla yararlananlara daha iyi katkıda bulunmasıdır (Güngördü, 2002). Doğanay, coğrafyanın temelde bir yer bilimi olduğunu fakat araştırmaların merkezinde insanın bulunduğunu vurgulayarak coğrafyayı "yeryüzünde meydana gelen fiziki, beşeri ve ekonomik olayları insan ve çevre özellikleri arasındaki ilişkileri kurarak inceleyen bir bilimdir (Doğanay, 1994. s.1-2)" şeklinde tanımlar.

Bütün bunlara bağlı olarak günümüzde coğrafya eğitimi denince dağ isim ve yükseklikleri; nehirler ve uzunlukları; ülkeler, başkentleri, nüfusları ve alanlarını ezberlemek akla ilk gelen konulardır. Bu ise öğrencilerin coğrafyadan soğumasına ve coğrafi konuları yanlış anlamalarına sebep olmaktadır. Coğrafya eğitimini öğrenciler, sadece dağlara, denizlere ait bilgileri ezberlemek olduğunu zannetmektedirler. Hatta pek çok öğrenci, coğrafyanın ilgi alanı nedir diye sorunca "yer" cevabını vermekte, insanla olan ilişkisini bilememektedirler. Aslında coğrafyanın insanı etkileyen doğal ortamda gelişen olayları inceleyip, insanla ilişkilendiren bir bilim olduğunu bilmemektedirler (Tümertekin, 1997).

Tümertekin ise coğrafyanın iki inceleme alanı bulunduğunu kabul etmektedir. Yerşekilleri, iklimi, toprak, hayvanlar ve benzeri elemanlardan oluşan fiziki çevreyle ilgilenen "Fiziki Coğrafya"; insanın her türlü faaliyetiyle ilgilenen ve fiziki çevreyle ilişkilendirerek ele alan "Beşeri Coğrafya" olduğunu belirtir. Beşeri bilim olan, dolayısıyla da insanı ve onun yeryüzünde oluşturduğu şekilleri inceleyen coğrafyanın bu şekilde ikiye ayrılması oldukça eskiyse de bu ayrımın yapılması yalnızca eğitim ve araştırmalarda kolaylık sağlaması açısından savunulabilir (Tümertekin, 1990). Akkuş (1998) da coğrafyanın insanın içinde yaşadığı coğrafi çevrenin fiziki şartlarını inceleyen "Fiziki Coğrafya"; doğal çevre içinde insanın çeşitli kültürel ve ekonomik faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin sisteminin fiziki çevre şartları ile ilgili olan karşılıklı etkileşimini araştıran "Beşeri Coğrafya"olarak iki ana bölüme ayırmaktadır.

Elibüyük ise coğrafyanın tanımını "İnsanla doğal ortam arasındaki ilişkileri dağılış, karşılaştırma ve nedensellik prensiplerini kullanarak araştıran ve sonuçlarını sentez olarak veren bir bilimler topluluğudur" (Elibüyük, 2000, s. 29) şeklinde yapmıştır. "İnsan" tek başına yaşayamadığı için burada sözü edilen, insanların bir araya gelerek oluşturdukları toplulukları belirtmektedir. Dolayısıyla tek başına yaşayan insandan coğrafyada bahsedilemez. Elibüyük ayrıca coğrafyanın inceleme alanı çok geniş olduğundan birden çok alt dallara ayrıldığını, yani çeşitli bilim dallarından meydana geldiğini belirtir ve bu yüzden coğrafyayı bilimler topluluğu şeklinde tanımlar. Coğrafyayı dört ana gruba; "matematik coğrafya, genel coğrafya, bölgesel coğrafya, tarihi coğrafya" olarak ayırır, bu dört grup da kendi içerisinde çeşitli kollara ayrılır ve bunların inceleme alanı birbirinden farklıdır. Fakat incelemelerinde coğrafyanın ilke ve yöntemlerini kullanırlar. Bütün bu bilim dalları bir araya gelerek coğrafyayı meydana getiriler ve bu yüzden de coğrafya tek bir bilim değil, birden çok daldan meydana gelmiş bilimler topluluğu olarak kabul etmektedir.

İnsan topluluklarının oluşturduğu en küçük birim ailedir. Aile için mesken çok önemlidir, yerleşik hayata geçtikten sonra insanların yaptıkları meskenler ve bu meskenlerin bir araya gelmesiyle de yerleşmeler ortaya çıkmıştır.

Ayrıca yerleşik olmayan topluluklar da bulunmaktadır. İnsan topluluklarının yaptıkları çeşitli faaliyetler farklı hayat tarzlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu hayat tarzlarının oluşmasında insanın doğal ortamla girmiş olduğu karşılıklı etkileşim rol almış oldu. Coğrafyanın esasında yapmak istediği de doğal çevre ile insan arasındaki etkileşimi ortaya koymaktır. Coğrafyanın tanımında geçen doğal ortam ifadesi değişik coğrafyacılar benzer şekilde tanımlanmıştır. Özçağlar (2001) "doğal ortamı" şu şekilde ifade etmiştir:

> Doğal Ortam; insanın var oluşundan önce oluşmuş bulunan, insan dahil bütün canlı ve cansız varlıkları bünyesinde barındıran, insan eliyle oluşmamış, geniş bir perspektife sahip olup, geniş anlamıyla evrenin tümü doğal ortam olarak kabul edilmektedir. Evrendeki gezegenler arasındaki, insanların ve diğer canlıların yaşama imkânı buldukları Dünya'da doğal ortam dört unsurdan meydana gelmektedir. Bunlar; atmosfer (havaküre), hidrosfer (suküre), Litosfer (taşküre) ve bunların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış olan canlıların oluşturduğu biyosfer (canlılar küresi)'dir (Özçağlar, 2001, s. 6).

Coğrafya, insanlar ve yer (mekan) ile bunlar arasındaki ilişkiyi inceleyen bir bilimdir. Yani yer ve insanlar arasındaki ilişkiler coğrafyanın esas inceleme konusunu meydana getirir. Coğrafya sadece yerlerin isimlerinin ezberleme bunların dünya

üzerindeki lokasyonunu gösterme değildir. Coğrafya, öğrencilerin çevrelerinde olanları anlamalarına ve insanın çevre ile etkileşimi hakkında bir anlayış getirmelerine yardımcı olur. Yerlerin isimlerini, lokasyonlarını ve özelliklerini bilmek coğrafyanın temelini oluşturan unsurlardır. Bu da çok büyük ve oldukça büyüleyici öğrenme alanının bir parçasıdır. Gregg ve Leinhardt (1994), coğrafyayı dört özellikle karakterize edilen bir disiplin olarak tanımlamaktadırlar. Birincisi bir yere eşsiz bir karakter kazandıran, yeryüzü üzerindeki özelliklerin **dağılışıdır** (örneğin; dağlar, nehirler, denizler vb.). İkincisi, bazı şeylerin oldukları yerlerde ve zamanda **neden** ve **nasıl** meydana geldiğini anlamaktır (örneğin; volkanlar gibi). Üçüncüsü, meydana gelen olayların diğer olaylarla **ilgisi** ve **bağlantısıdır** (örneğin; yağmur ormanlarının tahribi). Sonuncusu, coğrafyanın haritalar ile bilgilerin ve fikirlerin **iletişiminin** sağlanmasıdır. Bu dört özellik birbiri ile çok çeşitli yolardan etkileşim içindedir. Bunlardan ilk üçü coğrafyanın temel prensipleridir. Sonuncusu ise coğrafi araştırmalardan elde edilen bilgilerin ifadesidir.

Coğrafya herhangi bir şey nerededir? Niçin oradadır? O, orada nasıl meydana gelmiştir? Diğer şeylerle etkileşimi nasıldır? Sorularını kendine esas alır. Coğrafya çeşitli bilimlerden faydalanarak "neredenin niçini'ni" araştırmalarının temel soru olarak kabul eder. (Cunha, F. Schell, E.M. 2002). Coğrafya, bilgiler yığını değildir. Her yerdeki insanlar, kendi dünyaları ve kendi ortamları hakkında bilgiye ihtiyaç duyarlar.

Coğrafya, insanlar, yerler ve doğal ortamı ele alarak fiziki ve beşeri boyutlarıyla ilişkilendiren bir disiplindir. Coğrafyanın ana konusu yeryüzü, onu şekillendiren süreç, insan ve doğal ortam arasındaki ilişki ve etkileşimdir. Coğrafya bilimi karakter olarak, tarih veya edebiyat gibi "milli bir karakteri" olan bir bilim değil; matematik gibi, fizik gibi evrensel bir bilimdir (Gümüşçü, 2000).

Bütün kişisel ihtiyaçlar coğrafyayı anlamaya gerek duyar ki, bunlar da insan, doğal ortam ve doğal ortamla ilişkili olan diğer kavramlardır. Coğrafyanın Yer'i gözlemleme ve hakkında düşünmeyi sağlayan bir ders olduğu unutulmamalıdır . (Allen, Rivett, 1997). Mesela coğrafya Dünya'nın en yüksek zirvesi olan Everest Tepesi'nin yüksekliğini bilmek değildir, bizler bu dağın neden Dünya'nın en yüksek dağı olduğunu, neden Himalaya Dağları'nda bulunduğunu, Hint Yarımadası'nın iklim, hidrografya, beşeri, siyasi ve idari yapısı, ekonomisine etkilerini bilmeliyiz.

Coğrafyaya da gerekli olan da budur. Coğrafyacılar Everest Tepesi'nin fiziki ve beşeri özelliklerini ele almalıdır. Bununla beraber Allen ve Rivert (1997) coğrafyanın gerekliliğini şu nedenlere dayandırmaktadır:

1. Varoluşsal Neden:

1977'de ABD uzaya Voyager 1 isminde bir uydu yolladı ve bu uydu Güneş Sistemi'nde gezegenlerin fotoğraflarını çekmek için dolaşırken, Güneş Sistemi'ni meydana getiren dokuz gezegen ve uydular arasında diğerlerinden farklı olarak mavi rengiyle görünen Dünya'nın resmini yeryüzüne gönderdi. Diğer sekiz gezegenden farkı sadece rengi değildi, bundan daha önemlisi bu sistemde hayatın sadece gezegenimizde olmasıydı. Dünya'da yaşayan insanlar yuvalarını, yani Dünya'yı tanımak, bilmek isterler. Coğrafya, bize Dünya'mızı tanıma imkanı verir.

2. Ahlaki Neden:

Dünya daha binlerce yıl var olacaktır, ama kesin olmayan bir şey varsa Dünya'nın bu kapasiteyle daha ne kadar var olacağıdır? Bugünkü bilgilerimize göre tüm kainatta insanların yaşabileceği tek yer Dünya'dır. Hayat çok hassastır, insanlık çok hassastır. Coğrafya fiziki çevre ile beşeri sistem ve bunlar arasındaki ilişki hakkında bilgi verir. Bizler Dünya'mızı ve onunla ilgili bilgilerimizi arttırarak ancak ona sahip olabiliriz, bu da coğrafya ile mümkündür

3. Akılcı Neden:

Coğrafya, yaşama alanları, yerler hakkında, yerel, bölgesel ve küresel çapta bilgi verir. Yaşadığımız yer olan Dünya hakkında insanlar ahlaki veya tutucu düşünebilirler. Coğrafya ise bunlardan sıyrılarak insanlar ve doğal ortam hakkında bilgiyi bir bütün olarak, bütün insanlığı ilgilendirecek şekilde ele alır. Çünkü bilgi insanlığın tümü hakkındadır.

4. Pratik Neden:

Coğrafya, modern dünya için faydalı bir bilimdir. Bir doktor dahi coğrafyadan soyut bir şekilde düşünemez, çünkü hastalıklar çevreyle doğrudan bağlantılıdır ve çevreden ayrı ele alınamaz. Her şeyden önce hastalıklarla iklim arasında, hastalıklarla sular, hastalıklarla gıda v.b gibi doğrudan bir ilişki vardır. Bir üretici veya fabrikatör de ürettiği ürünleri için doğal kaynağı, bunları işlemek için uygun işgücüne,

bulunduğu alanı ve ürettiği ürünleri satmak için pazarı bilmek zorundadır ki, tüm bu bilgileri o insana coğrafya sunar. Yani coğrafya sadece coğrafyacılara lazımdır demek çok büyük bir yanlışlıktır.

XIX. yüzyıl başlarına kadar coğrafya genellikle tasviri anlamda kullanılmıştır ve XIX. yüzyıla kadar gelen coğrafya ise "genelkurmay coğrafyası" olarak isimlendirilmiştir ve daha çok yönetici kuvvetlerin bir aracı olarak bu coğrafi anlayış hakim olmuştur. İlkçağ'dan beri bilinen ve güncelliğini kaybetmeyen coğrafyaya, günümüzde özellikle gelişmekte olan ve az azgelişmiş ülkelerde gerektiği kadar önem verilmemektedir. Bunun sebeplerini başında ise coğrafyanın kişilere veya ülkelere doğrudan ve kısa zamanda fayda sağlamadığı düşüncesi yatmaktadır. Hatta Türkiye'de bazı dönemler coğrafya gereksiz bir ders olarak görülerek ders programlarından çıkarılmış, bazı dönemlerde ise "Türkiye Coğrafyası" dersi dahi seçmeli ders yapılmıştır (Elibüyük, M. 2000).

XIX. yüzyıldaki doğa bilimleriyle ilgili araştırmalar doğal çevrenin canlıları büyük ölçüde etkilediği gerçeğini ortaya koymuştur. Bitki ve hayvanlarda görülen çeşitli özelliklerin içinde yaşanılan coğrafi çevre ile yakından ilgili bulunması coğrafyada temelden bir değişime yol açmıştır. Daha önceleri sadece Dünya'yı gezip dolaşma sonucu insanların gördüklerini tasvir etmelerinden ibaret bir bilim iken coğrafya, doğa bilimlerindeki bu yeni buluş ve yeni keşiflerle yeniden şekillenmiştir. Bu durumda bir canlı olarak da insanın doğal çevrenin etkilerinden uzak kalması düşünülemez. Bu bilgiler ışığında yeniden şekillenen coğrafya, insanı ve ona ait faaliyetleri, doğa şartlarıyla olan ilgileri bakımından ele alınmaya başlandı.

Günümüzde gerçek olan şu ki, coğrafya uygulamaya yönelik bir bilim haline gelmiş ve başta Avrupa ülkeleri ve ABD'de olmak üzere son derece gelişmiş bilimler arasındaki saygınlığını kazanmıştır (Atalay, 1994, s. 8) Bundan da anlaşıldığı üzere ilk çıktığı zamanlarda Dünyayı tasvir etme şeklinde olan coğrafya bilimi, zamanla kimlik değiştirerek tam bilimsel bir hal almış ve son zamanlarda uygulamaya yönelmiştir. Ayrıca ABD' de resmi bir kurum olarak hükümet bünyesinde bir coğrafya ofisi bulunmasının coğrafyaya ne kadar önem verildiğini ortaya koymaktadır. (Allen, Rivett, 1997).

Coğrafyanın önemi ülkemizde hala tam olarak anlaşılamamıştır ve hakkettiği yeri bulamamıştır. Bu alışkanlık Osmanlı'dan gelen bir düşüncenin devamı

niteliğindedir (Gümüşçü, 2000). Osmanlı İmparatorluğu döneminde coğrafya araştırmaları ve coğrafya öğretimi önemli olarak görülmezdi. Coğrafyanın önemini kavrayan Avrupalılar, Osmanlı topraklarında coğrafi araştırmalar yapmışlar, doğal ortam ve beşeri özellikleri tespit ederek bu sayede Osmanlı topraklarını tanıyarak, imparatorluğu parçalayarak işgal etmişlerdir. Osmanlı hakimiyetinde bulunan toprakların fiziki özelliklerini araştırarak yer altı ve yer üstü doğal kaynakları belirlemişler ve bunları ele geçirmek için ülkenin etnik yapısını kullanıp, istedikleri bölgeleri istila etmişlerdir. Geçenlerde yaşadığımız son olay da coğrafyanın ne derece önemli olduğunu bir defa daha gözler önüne sermiştir. ABD'nin Afganistan'a yapmış olduğu askeri müdahale doğrudan coğrafi bilgiye dayanmaktadır. Amerika, Orta Asya petrollerine ulaşmak için böyle bir yola gitmiştir. Ayrıca Amerika'nın kara müdahalesinde bulunmadan hava harekatıyla yetinmesi, Afganistan'ın sahip olduğu fiziki özelliklerden kaynaklanmaktadır.

2.2 Coğrafya Eğitiminin Standartları

"National Geographic Society'nin (2001)" belirlediği coğrafya standartları coğrafi düşünme becerileri ile yakından ilişkilidir ve bunlar coğrafyanın konularını içermektedir. Bu standartlar National Geographic Society'den özetlenerek alınmıştır. Bunlar;

STANDART 1

Harita ve Diğer Sunum Araçları ve Teknikleri, Bilginin Elde Edilmesi, Süreci ve Bilginin Uzamsal Algılanması Olarak Raporlaştırılması

Coğrafi bilgi, çeşitli yollarla toplanır, organize edilir ve raporlaştırır. Burada önemli olan öğrencilerin bu süreci anlamalarıdır. Coğrafya araştırmaları yapmak ve öğrenmek, coğrafi anlatımlar, araçlar ve tekniklerin kullanılmasıyla mümkündür. Coğrafi ifadeler haritalar; bu aynı zamanda küreler, grafikler, diyagramlar, fotoğraflar, hava ve uydu fotoğrafları; araç ve teknolojiler, almanaklar, gazeteler, coğrafya sözlükleri, istatistiki veriler ve daha pek çok bilgiden meydana gelmiştir.

Haritalar yeryüzünü gösterir. Bilindiği üzere harita, dünyanın tamamının veya bir kısmının belli bir ölçek dahilinde küçültülerek düzlem üzerine aktarılmasıdır. (Elibüyük, 2000). Haritalar istenilen fiziki ve beşeri konuları coğrafi bilgi olarak

sunmamızı sağlar. Noktalama, çizgi, işaret ve semboller, çeşitli renklerin kullanılması, konuların lokasyonu, ilişkileri rahatlıkla haritaların yardımıyla gösterilir. Haritalar yeryüzünde sadece yeryüzünü, akarsuları, denizleri, karaları, yolları, şehirleri, yeraltında bulunan metro hatlarını, tünelleri, petrol boru hatlarını, jeolojik tabakaları göstermez. Bunun yanında siyasi bölünüşü, nüfusun dağılışını, nüfusun nerede yoğun nerede seyrek olduğunu, enlem ve boylamları gösterir. Aslında haritalarda daha pek çok bilgi çok net bir şekilde gösterilebilir.

Sınıf ortamında haritalar coğrafi bilginin pek çok çeşidini öğrenciye sunar. Haritaların coğrafya eğitimindeki payı aslında çok büyüktür ve yeri doldurulamayacak bir öneme sahiptir. Fakat buna rağmen harita kullanımının da bazı sınırlılıkları vardır. Mesela hiçbir harita tam doğru değildir. Yani şu anki teknik imkanlardan dolayı haritaların hepsi hatalı çizilmiştir. Bunun da en önemli sebebi, Dünya'nın küre olması sebebiyle kağıt veya düzlem üzerine aktarılırken bozulmalara yol açmasıdır. Haritanın projeksiyonuna göre çizimde bozulmalar olur. Mesela ekvator ve yakın çevresini koruyan projeksiyona göre çizilmişse kutuplara doğru gidildikçe bozulmalar artacak ve ekvatordan kutuplara doğru gidildikçe alanlar normalden çok daha büyük görünecektir. Bir diğer sınırlılığı ise, hiçbir harita da öğrencilere Dünya'nın tamamını gösteremeyiz. Yine buradaki en önemli sorun Dünya'nın küre şeklinde olması ve düzleme aktarılması haritaların hatalı olmasına yol açmaktadır.

Küreleri ele aldığımızda ise, küreler haritalardan farklı olarak Dünya'nın tamamını gözler önüne serer, yani Dünya'nın tamamını küçültülmüş bir şekilde öğrenciler görebilirler. Kürenin ölçeğini ve bir pusula yardımıyla kürelerden doğru bilgiler elde edilebilir. Kürelere bakarak öğrenciler Dünya'nın şeklini tam olarak görürler. Ayrıca herhangi bir yerin Dünya üzerindeki yerinden çıkarak o yer hakkında, iklim, dolayısıyla da bitki örtüsü hakkında, kültürü hakkında yorum yapabilirler.. Uzaysal konuların öğretiminde kürlerin yerini tutacak başka bir araç yoktur. Dünya ile Güneş arasındaki ilişki anlatılırken öğrencilerin bu konuları çok net bir şekilde anlamaları sağlanır. Dünya'nın Güneş etrafındaki hareketi, Ay ve Güneş tutulmaları, gece-gündüz oluşumu, mevsimlerin oluşumu çok rahat bir şekilde anlatılır. Tüm bunların yanında kürelerin de sınırlılıkları vardır, fakat bunlar çok önemli değildir. Ama yine de sorun oluşturabilir. Kürelerin saklanması ve taşınması küçük bir sorundur belki de ama bunun yanında asıl sınırlılık kürelerin küçük ölçekli olmaları

sebebiyle öğrencilerin ayrıntılı bir şekilde görememelerine, mesafeleri tam olarak algılayamamalarına yol açar.

Ayrıca haritalar, küreler, grafikler, hava ve uydu fotoğrafları bir gezegen olarak Dünya hakkında ve yeryüzünde meydana gelen fiziki ve beşeri oluşumlar hakkında öğrencilere kalıcı bilgiler verir. Fakat bu araçlar kullanıldığı halde öğrencilerin tümü konuları anlamayabilir. Bu yüzden bireysel farklılığı hiçbir zaman göz ardı etmemeli ve öğrencilerin öğrenme şekillerine göre stratejiler belirlenmelidir.

STANDART 2

Uzamsal Kavramlar Olan Çevre, Mekan ve İnsanlar Hakkındaki Bilginin Düzenlenmesinde Zihin Haritaları

Coğrafya bilgisine sahip insan çevre, mekan ve insanlar hakkında da pek çok bilgiye sahip olmalı ve bu bilgileri zihninde düzenlemelidir. Bu bilgileri zihinde düzenlemenin en etkili yolu da "zihin haritaları" oluşturmak ve kullanmaktır. Zihin haritaları bir kişinin yeryüzünün veya herhangi bir yerin görünümü, özellikleri hakkında ne tür veya ne kadar bilgiye sahip olduğunu ortaya koyar. Bu haritalar kişinin herhangi bir yerin karakteristik özellikleri ve lokasyonu hakkındaki bilgisini gösterir. Bu haritalar, herhangi bir yer ismi geçince kişinin aklında oluşan olgudur. Mesela turistik bir bölge adı geçince akılda oluşan düşünce ile çöl denince kişinin düşündükleri sonucunda oluşan kavramlar zihin haritalarıdır. Bu haritalar kişinin hayatı boyunca okuduğu, duyduğu ve gördüğü bilgileri kendi düşünceleri ile birleştirmesi sonucunda oluşur. Zihin haritaları öğrencilerin Dünya'yı nasıl ve ne kadar algıladıklarını anlamımıza imkan sağlar. Zihin haritalarının coğrafi bilgiye sahip olmada çok önemli bir yere sahiptir.

Zihin haritaları bir kaç karakteristik özelliğe sahiptir. Bunlar;

1. Zihin haritaları kişisel özellik ve mizaç ile objektif bilgi ve subjektif anlayışın bir karışımıdır. Bu yüzden insanın objektif bilgileri nasıl algıladığını belirlenmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir. Zihin haritaları kişinin kendi subjektif algıları dışında okyanuslarla ilgili, dağların yüksekliği ile ilgili, şehirler, ülkeler ve kıtalarla ilgili objektif bilgileri de içermektedir. Bu bilgiler, kişinin zihninde harmanlanmış bir şekilde bulunmaktadır.

2. Zihin haritaları insanların tamamında çeşitli şekillerde bilerek veya bilmeyerek kullanılmaktadır. Seyahate giderken güzergahımızı belirlemede, Dünya'nın gelişimini anlamada, çeşitli yerler hakkında konuşurken veya yazarken aslında bu haritalar kullanılır. Günlük hayatımızda çok sık zihin haritaları kullanılmaktadır, burada önemli olan coğrafya eğitimi verilirken öğrencilere bunun sistematiğinin kazandırılmasıdır.

Eleştirel coğrafi gözlemde, zihin haritası becerilerinin geliştirilmesi esastır., çünkü zihin haritaları kişinin uzamsal terimlerle yeryüzü hakkındaki düşünceleri ve gözlemleri ortaya çıkarır.

Öğrenciler, kendi etraflarındaki dünyayı duyar, okur, gözlem yapar ve düşünürler ve böylece kendi zihinlerinde dünyayla ilgili zihin haritalarını daha da detaylandırıp geliştirirler. Eğer coğrafya dünyayı anlayabilmek için kullanılır hale getirilirse öğrenciler okul yılları sürecinde zihin haritalarını geliştirerek düzenleyeceklerdir. Öğrenciler kendi zihin haritalarını yerlerin lokasyonu, yerlerin özellikleri ve edindikleri diğer bilgiler eşliğinde güncelleştirip geliştirmelidirler. Ayrıca şu da unutulmamalıdır ki, coğrafyaya hayatında yer ayırmak isteyenler temel bir beceri olan zihin haritalarını iyice anlayıp geliştirme yollarını öğrenmelidirler.

STANDART 3

Yeryüzünün Fiziki Yapısı, Mekan ve İnsanların Oluşturduğu Organizasyonlarının Analiz Edilmesi

Uzamsal kavramlarla düşünme, coğrafyayı bilmek ve uygulamak için temel bir özelliktir. Öğrenciler aktif bir şekilde yeryüzü ile ilgili sorular sorabilmeli ve insanlar, mekan ve çevre (doğal ortam) hakkında ne, nerede ve ne zaman sorularını sıkça sormalıdır. Uzamsal kavramlarla düşünme öğrencilerin uzamsal organizasyonlar konuları ile ilgili geçmiş, günümüz ve geleceğe yönelik eleştirel sorulara cevaplar organize etmelerini sağlar. Uzamsal kavramlarla düşünme, coğrafi düşünmenin basamaklarından olan coğrafi sorular sorma ile coğrafi soruları cevaplama becerilerinin de gelişmesini sağlar.

Uzamsal kavramlarla düşünme insanların, mekanların ve çevrenin uzamsal organizasyonlarını tanımlama ve analiz etme yeteneklerini kapsamaktadır. Bu beceri kişinin coğrafya okur yazarlığı becerilerinin de merkezinde yer almaktadır.

Coğrafyacılar yeryüzünün oluşumu ve yeryüzünde görülen faaliyetlerini, bu faaliyetleri etkileyen faktörleri ve Dünya üzerindeki dağılışını kendilerine konu edinirler. Bu konular fiziki (topoğrafya, akarsular ve oluşturdukları yerşekilleri, iklim tipleri ve oluşumları, vejetasyon tipleri ve dağılışları, topraklar vb.); beşeri (insanların oluşturduğu yerleşme şekilleri, nüfus, dağılışı, yoğunluğu etkileyen faktörler, ticaret, ulaşım, milli parklar vb.) veya fiziki ve beşeri kavramlar beraber ele alınır (iklim ve deniz turizmi, topoğrafya ve nüfusun dağılışı gibi).

Uzamsal organizasyonların konularının tanımlanması noktalar, çizgiler, alan ve hacim ile başlar. Bu dört unsur objelerin özelliklerine göre ifade edilirler, bir okul yol kenarında bir nokta olarak ifade edilebilir, parklar alan olarak, bir parkın içinde bulunan göl ise hacim olarak düşünülebilir. Bundan sonraki adım ise lokasyon, mesafe, yön, yoğunluk ve planlamayı belirleyip olayların elemanları arasındaki ilişkiyi kurmaktır.

Coğrafyanın merkezinde olaylar, yeryüzünde gerçekleşen fiziki ve beşeri olgu ve kavramların lokasyonları, sebepleri, dağılışları, etkileşimleri bulunmaktadır. Öğrenciler bütün bu olaylar ve olgular hakkında düşünmeli ve kendi uzamsal organizasyonlarını düzenlemelidirler. Yeryüzündeki fiziki ve beşeri olgular gözlem, saha çalışması, harita okuma ve yorumlama, diğer coğrafi sunum (grafikler, resimler vb.) araçları, coğrafi sorular ve cevaplar yoluyla anlaşılabilir. Uzamsal ilişkiler, uzamsal yapı ve uzamsal süreç basitçe anlaşılır ve tanımlanabilir. Mesela yeryüzündeki yerleşmelerin uzamsal organizasyonu hakkında düşünecek olursak şehirlerin ticari kapasitesi nüfusla doğrudan ilişkilidir. Nüfusun fazla olduğu büyük şehirlerde haliyle mal giriş ve çıkışı daha fazla olacaktır. Nüfusun artması o şehrin ekonomisinde bir hareketlilik oluşturur. Coğrafi bilgiye sahip olan kişi uzamsal organizasyonun konularını şu üç temel soruyla cevaplayabilir. Bu olgu (olay) bu yerde niçin bulunmaktadır? Bunlar burada nasıl meydana geldi? Bu olay niçin önemli veya önemsizdir? Uzamsal organizasyonların, konuların tanımlanıp analiz edilmesi ve yerel den küresel boyutta düşünmeyi gerektirir.

STANDART 4

Yerlerin Fiziki ve Beşeri Özellikleri:

İnsanlar dünyada belli yerlerde yaşarlar. Yani dünyanın tamamı yerleşmeye müsait değildir. Bunu sınırlayan çeşitli faktörler vardır. Mesela çöller, soğuk bölgeler,

yüksek yerler, gür ormanlar insanların yaşayamadığı yerlerdir. İnsanlar bir yerden gelir ve bir yerlere giderler. Bir yeri sever veya korurlar. Coğrafya bilgisine sahip olan insan Dünya'nın oluşumu, yerşekillerini oluşturan faktörleri anlamak zorundadır.

Yer veya mekan insanlar tarafından anlamlı kılınan geniş veya küçük, Dünya'nın bir parçasıdır. Kıtalar, adalar, ülkeler, bölgeler, iller, şehirler, komşu ülkeler, kasabalar, köyler, idari alanlar ile Dünya'nın yaşanmayan kısımlar fiziki ve beşeri alanı meydana getirirler. Alanları hep bir isimleri ve sınırları vardır. Her yer, diğer yerlerden ayrılan kendine has özellikleri, benzerlikleri ve farklılıkları vardır. Yerler kendilerinde bulunan bu fiziki ve beşeri özellikleri ile karakterize edilir. Yerlerin fiziki özellikleri iklim, topoğrafya, toprak türleri, hidroloji, vejetasyon ve hayvan türlerini içerir. Beşeri özellikleri ise dil, din, siyasi sistemler, ekonomik sistemler, nüfus dağılışı ve özellikleri ile refah seviyesinden meydana gelir.

Yerlerdeki hem fiziki hem de beşeri özellikler zaman içerisinde değişir. İdeolojiler, değerler, idari yapı, kaynaklar, teknoloji değişiklik gösterir. Bunlar değişip geliştikçe insanlar (özellikle de yöneticiler) toplumu nasıl organize edecekleri, toprağı nasıl kullanacakları konusunda da değişiklik yaparlar. Yerler ekonomik, siyasi ve kültürel alanda değişikliklere şahit olmaktadır. İmparatorlukların yükselmesi gerilemesi, iklimdeki değişiklikler, iletişim ve ulaşımdaki değişiklikler buna örnek oluşturur.

Yerlerin niçin ve nasıl değiştiğini bilme insanların beraber ve etkili kararlar almalarını sağlar, okulun, işyerinin nerede yer alacağı, fiziki coğrafyanın unsurları olan toprak, hava, su, vejetasyonun doğru bir şekilde kullanılacağı konusunda insanların doğru kararlar almalarını sağlar. Fiziki ve beşeri özellikleri bilme, insanların nerede bulunduklarını ve yaşadıkları yeri tanımalarını sağlar. Kişisel, toplumsal ve ulusal kimliğin yaşanılan yerle doğrudan ilişkili olduğu unutulmamalıdır. Diğer yerler hakkında bilgi sahibi olma insanların diğer insanları, kültürleri ve dünyanın diğer bölgelerini tanıyıp anlamayı sağlar. Yerler hakkında bilgi sahibi olmak insanların zihin haritaları üzerinde etkisi çok fazladır.

Öğrenciler, nerede ve niçin bulunduklarını anlamalıdırlar. Çünkü bu sayede öğrenciler kendi kimliklerini, ülkelerini tanıyabilirler. Başka yerleri tanıyarak, kendi ülkelerinden veya yaşadıkları yerlerden olan farklılık veya benzerlikleri bilirler. Kendi toplum, ülke ve gezegenini tanıyarak sevmesini kolaylaştırır.

STANDART 5

Yeryüzünün Karmaşıklığının Yorumlanması İçin İnsanların Oluşturduğu Bölgeler

Bölge kavramı yeryüzünün çeşitli amaçlar doğrultusunda düzenlenmiş ve tanımlanış alanları için kullanılır. Bir bölgeyi diğer bölgelerden ayıran özellik ve bütünlükler vardır ve Dünya'da fiziki ve beşeri özellikler açısından çeşitli bölgeler bulunmaktadır. Yani bölgeler çeşitli kriterler göz önünde bulundurularak insanlar tarafından oluşturulmuş alanlardır.

Coğrafyada bölgeler üç temel yolla tanımlanırlar.

1. Resmi Bölge: Belli bir dil, din, milliyet, siyasi kimlik veya kültürü paylaşan; belli iklim, bitki örtüsü ve topoğrafya ya sahip olan alanlar insanlar tarafından bölge olarak nitelendirilmiştir. İdari kavramlar olan ülke, il, ilçe ve köy kavramları resmi bölgeler örnek olarak verilebilir. Diğer resmi bölge kavramları ise iklim bölgeleri (mesela Akdeniz iklim bölgesi), topoğrafya bölgeleri (tepelik bölge, dağlık bölge, göller bölgesi), belli başlı ekonomik bölgeler (tarım bölgeleri, sanayi bölgeleri, turizm bölgeleri) gibi bölgelerdir.

2. Fonksiyonel Bölgeler: Ulaşim sistemleri, iletişim sistemleri, üretim ve pazarlama sistemleri gözönünde bulundurularak oluşturulmuş bölgelerdir. Mesela tipik örnek olarak New York fonksiyonel özellikleri açısından birden çok bölgeden meydana gelmiştir. Çeşitli bağlantılarla ticaret, televizyon, radyo, gazete, seyahat, eğlence ve alışveriş merkezleri, finans merkezleri limanı ve hinterlandı ile birden çok fonksiyonel bölgeden oluşmuştur.

3. Algısal Bölgeler: Bu bölgeler, insanların herhangi bir alan hakkındaki duygu ve düşünceleri sonucunda var olan bölgelerdir ve subjektiftirler. Bu bölgeler kişilerin zihin haritalarının elemanlarını yansıtırlar ve insanların Dünya veya herhangi bir yer hakkındaki duygu ve düşüncelerinin ifadesinde yardımcı olur. Güney Kaliforniya dendiği zaman, ülkenin batısı veya orta kesimi dendiği zaman buralara tam olarak bir sınır çizilememekte, ama insanın aklında bir bölge meydana gelmektedir.

Bölgeler coğrafi soruları cevaplamak için ve Dünya hakkındaki bilgileri, ayrıntıları belirlemek için önemlidir. Çünkü bölgeler insanın aklına benzerlik ve farklılıkları getirerek karşılaştırma yapmasına ve düşünmesine yardımcı olur. Ayrıca

öğrenciler herhangi bir bölgenin özelliklerini bildikleri takdirde diğer bölgeler hakkında da fikir yürüterek, bilgi üretebilirler. Mesela, Güney Kaliforniya'nın ikliminin Akdeniz iklimi olduğu bilinmektedir ve haliyle buradaki bitki örtüsü de Akdeniz bitki örtüsüdür. Buradan yola çıkarak Akdeniz ikliminin görüldüğü diğer yerler Avrupa'nın güneyi, Asya'nın güneybatısı, Avustralya'nın doğusu, Amerika ve Afrika'nın güneyindeki yerler hakkında rahatlıkla bilgi üretebilirler. Bölgeler, Dünyanın parçaları arasındaki benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyması açısından önemlidir.

Öğrenciler bölgelerin oluşturulma mantığını anlama sürecinde coğrafi bilgi ve becerileri ile problem çözme becerilerini kazanıp geliştirebilirler. Asıl önemli olan ise öğrencilerin yeryüzündeki yerel ve küresel boyutta fiziki ve beşeri özellikleri kendi algılamaları ve bakış açıları ile sentezleyebilmeleridir.

STANDART 6

Bölge ve Mekanın İnsan Algılamaları, Kültür ve Deneyimlerinin Üzerine Etkisi

İnsanların algıları, yeryüzünde hep aynı değildir. İnsanların bulundukları yerler, özellikleri, kültür ve tecrübelerini etkiler. Coğrafyacılar veya coğrafi bilgisi olan kimse kültür, tecrübe, ve yaşanılan yer arasında bulunan karşılıklı etkileşimi anlamak zorundadır.

Kişisel özellikler, tecrübeler ve yaşanılanlar sonucunda meydana gelmiştir ve günden güne, yaşantıdan yaşantıya göre değişmektedir. İnançlarımız ve düşüncelerimiz yaş, cinsiyet, sınıf, dil, etnik köken, ırk, din ve ailevi yapı unsurlardan doğrudan etkilenir. Bu unsurlardan bir veya birkaç tanesi diğer insanlarla paylaşılır. Bu paylaşılmış değer ve inançlar sosyal ve kültürel hayata da etki eder veya etkilenir. Bu unsurlar toplum tarafından oluşturulduğu için toplumla uyum içerisindedir.

Bölgelerin önemi kişiden kişiye olabildiği gibi, toplumdan topluma, yaşanılan olaylar, ortak geçmiş ve kültüre, beklentilere göre değişir. İnsanlar belirli fonksiyonlara göre bölgelere önem veya anlam yüklemektedirler. Mesela çöller veya boş araziler önemsiz gibi görülebilirler, ama buraya gelip burayı ağaçlandırmaya çalışan kişi için, burada jeoloji veya arkeolojik araştırma yapanlar için önemlidir, yani bir yer bazı insanlara ekonomik değer taşımıyorsa burasının değersiz olduğu düşünülmemelidir.

Bazı yer ve bölgeler bazıları için çok önemliyken diğerleri için hiçbir anlam ifade etmeyebilir. Mesela Mekke Müslümanlar için en kutsal şehirken, Müslüman olmayanlar için sadece tarihi bir özellik taşımaktadır. Yabancı turistler Rio de Janeiro tarihi zenginlik, enerji, eğlence ve festivaller için çok önemli iken, bazı insanlar için önemi o kadar da fazla değildir. Hiroshima, Auschwitz , Çernobil gibi şehirlerin isimleri anıldığı zaman insanlara önemli düşünceler çağrıştırmaktadır. Fakat orada yaşayan insanlar için hayatını kazanma sıkıntısı, aileyi koruma ve kollama, çocukların eğitimi gibi sıkıntılar Dünya'nın herhangi bir yerindeki herhangi bir şehrinden farklı değildir.

Burada önemli olan öğrenciler için gerekli olan kültürün, inançların ve düşüncelerin bir bölgeyi veya yeri önemli olmasını veya olmamasını sağlayan faktörlerin neler olduğunu anlamalarıdır.

STANDART 7

Yeryüzünü Şekillendiren Doğal Süreç

Doğal süreç, yeryüzünün fiziki özelliklerini ve çevreyi oluşturan ana etkendir. Çünkü fiziki olaylar ve çevre beşeri faaliyetler üzerine doğrudan etkilidir ve coğrafi bilgisi olan kimse bu süreci, özelliklerini ve sonuçlarını bilmelidir.

Doğal süreç dört ana kategoride gruplandırılabilir. Bunlar; atmosferdeki oluşum (iklim ve meteoroloji), litosferdeki oluşum (tektonizma, toprak formasyonu), hidrosferdeki oluşum (okyanus ve denizlerdeki sirkülasyon, karalardaki hidrografya), biyosferdeki oluşumdur (yeryüzündeki flora ve fauna ile ekosistem).

Doğal sürecin bu kategoriler arasındaki etkileşimini anlamada coğrafi bilgisi olan kimse şu temel soruları da cevaplandırmalıdır.

- Yerin dış görüntüsü nasıldır?
- Bu özellikler nasıl şekillendi?
- Bu özelliklerin doğası nasıldır ve etkileşimi nasıl olmaktadır?
- Bu şekil ve özellikler niçin ve nasıl değişmektedir?
- Bu çevresel özelliklerin geçmiş, günümüz ve gelecekte insanlar ile yeri kullanmaları arasında nasıl bir bağlantısı olmuştur, olmaktadır ve olacaktır?

Bu soruların cevaplanması ,insan, hayvan ve bitkilerden meydana gelmiş bulunan canlıların yegane yuvası olan Dünya'yı ve onu şekillendiren faktörleri anlamaya yardımcı olur.

Süreç fiziki çevreyi şekillendirmektedir ve bir devamlılığı vardır. Bu yüzden öğrenciler süreç ile oluşan şekiller arasındaki ilişkiyi anlamaları gerekmektedir. Mesela Güney Kaliforniya'daki doğal oluşum depremler, kıyı erozyonu, yağışlar gibi faktörlerin beraber meydana gelmiştir.

Öğrenciler bölgeler ve yerlerdeki fiziki olayların etkilerini gelecekte alabileceği şekilleri öğrenmelidir. Dünya'daki iklim değişiklikleri, sebeplerini ve sonuçları gibi doğal olan veya olmayan olayları raporlaştırmaları gerekmektedir. İklim doğal ortamda bir insanın tahmininden çok daha fazla etkili bir faktördür. Doğal oluşumlar doğrudan iklimin kontrolü altında gelişir ve şekillenirler.

Doğal süreci anlamak, sadece yeryüzünün fiziki şekillenmesini anlamak demek değildir, fiziki süreçle beraber milletleri ve dünya üzerindeki stratejik olayları da anlamaktır. Doğal süreç coğrafya bilgisi olan kimseye yerel ve küresel çapta, kısa ve uzun vadede insan ile toplum arasında bağlantı kurmasını ve coğrafi düşünerek etkili ve yerinde kararlar almasını sağlar.

STANDART 8

Yeryüzündeki Ekosistemler, Özellikleri ve Dağılışı

Ekosistemler, insanların yuvası olan Dünya'nın yaşanılabilir olmasını sağlayan unsurların en önemlilerinden bir tanesidir. Birbirlerini etkileyen ve birbirlerinden etkilenen çeşitli bitki ve hayvan topluluklarına "kommünite", bunların da yaşadıkları ortama ekosistem denir. Ekosistem; atmosfer, litosfer ve hidrosferin bir araya gelmesiyle oluşan biyosferden meydana gelmiştir. Coğrafi bilgisi olan kimse, canlıların orijinlerini, fonksiyonlarını, ekosistem farklılığını ve bu ekosistemin bir parçası olan insanın da bu ekosistemdeki yerini çok iyi anlamak zorundadır.

Bir ekosistem çok küçük çaplı olabileceği gibi çok da büyük olabilir. Bir ağaç üzerinde barındırdığı büyüklü küçüklü canlılarla tek başına bir ekosistemken, kilometrelerce alan kaplayan ve sayısız canlı türünü barındıran ormanlar da birer ekosistemlerdir.

Çevrenin tüm elemanları fiziki ve beşeri unsurlar hep beraber ekosistemi meydana getiriler.Ekosistemi oluşturan ve devam etmesini sağlayan en önemli güç kaynağı güneştir. Ekosistemi oluşturan tüm elemanlar bir denge halindedir ve bu elemanlardaki veya dengedeki herhangi bir değişikliğin boyutları çok büyük olmaktadır. Atmosferdeki bir iki derecelik ısınmanın neleri değiştireceği, insanlara ve diğer canlılara doğrudan ve dolaylı etkilerinin boyutu çok büyüktür. Atmosfer, bitki ve hayvanları, güneş enerjisi ile canlı tutmaktadır. Güneşten gelen enerjiyi bitkiler fotosentez yoluyla kimyasal enerjiye çevirerek, beslenme zincirinin ilk ve en önemli halkasını oluştururlar. Bu açıdan bitkiler bu enerji sirkülasyonunda en önemli parçasıdır. Topraklar da bitkilere uygun ortamlar sağlayarak canlı olmalarını sağlamışlardır. Ekosistemler hayatın devamı için gerekli olan kimyasal döngüyü de sağlarlar.

Ekosistemlere en büyük müdahaleyi insan ve onun faaliyetleri yapmıştır. En basitinden ağaçların kesilmesiyle erozyon hızlanmış ve binlerce yılda oluşan topraklar kuvvetli bir yağmurla oluştuğu yerden denizlere taşınabilmiştir. Tropikal yağmur ormanları insan tarafından kasıtlı ve vahşice bünyesinde barındırdığı yüzlerce organizma ile katledilmekte ve yok edilmektedir. Tüm bunlar yok edilirken insan ise kendini ve geleceğini yok etmektedir.

Öğrencilerin bilmesi gereken ise ekosistemler, nasıl oluştukları ve değişimin nasıl gerçekleştiğidir. Ayrıca canlı ve cansız sistemleri anlamalıdır. Böylece doğal ortama hakkında etkili kararlar almada ve fiziki çevreye saygı duymayı ve sahip çıkmayı öğretir. Eğer bizler dünyamızın yaşanılabilir olarak kalmasını istiyorsak ve gelecek nesilleri düşünüyorsak, yapmamız gereken tek şey ekosistemi öğrencilere tanıtmaktır.

BEŞERİ SİSTEMLER

STANDART 9

Yeryüzünde Nüfusun Dağılışı, Özellikleri ve Nüfus Hareketleri

İnsan nüfusu 1900'lü yıllardan bu güne kadar dramatik bir şekilde hızlı bir atış göstermektedir. 1830'da 900 milyondan biraz daha fazla olan toplam dünya nüfusu 20. yüzyıla gelindiğinde altı milyara yaklaşmıştı. Nüfusun özellikle 1900'erden sonra hızlı bir şekilde artmasının en önemli sebebi sanayi devriminden sonra teknoloji ve

dolayısıyla tıpta görülen gelişmelerdir. Coğrafya bilgisine sahip bir kimse dünya nüfusunun gelişimi, dağılışı ve hareketlerini anlamalı ve olaya sadece kültürel, siyasi ve ekonomik olarak değil, doğal ortam açısından, gıda temini açısından, ekolojik dengeler açısından da bakabilmelidir.

Öğrenciler nüfus özellikleri, nüfusun dağılışı ve hareketlerini açıklamak için beşeri ve doğal faktörlerin etkileşimini anlamaları gerekmektedir. Dünya nüfusunun dağılışı ve yoğunluğu yeryüzünün topoğrafya, toprak, bitki örtüsü, iklim tipleri, doğal kaynaklarla doğrudan bir ilgisi bulunmaktadır. Nüfusun gelişimi eğitimle de doğrudan ilişkilidir. Ayrıca din, iletişim, şehirleşme ve sağlık imkanları ve beslenme özellikleri de nüfusu etkileyen önemli faktörlerdir.

Nüfusun bir diğer önemli özelliği de doğum ve ölüm oranlarıdır ki, bu oranlar bir ülkenin kalkınmışlık seviyesini ortaya koyan en önemli göstergelerden biridir. Yeryüzünde doğum oranı yüksek ise o ülke genelde geri kalmış bir ülkedir, çünkü yeryüzündeki gelişmiş ülkelerde nüfus artış hızı çok azdır. Nüfusla ilgili bir diğer özellik de nüfusun yaş ve cinsiyet yapısıdır. Bu temel kavramlar nüfusun dağılışı, yoğunluğu, gelişmişliği hakkında önemli bulgular verir.

Nüfusla ilgili bir diğer kavram da göç kavramıdır. Göç, insan nüfusunun dağılışında en önemli özelliklerden biridir. Göç çeşitli ölçülerde ve farklı ortamlarda gerçekleşir. Yerel çapta okuma, gezme, adres değiştirme, iş edinme için göç edilir. Göçü iç ve dış göç olmak üzere ikiye ayırabiliriz, burada ele alınmasa gereken nokta, göçün sebepleri, sonuçları, nerelere ve neden yapıldığıdır. Göçü sadece nüfus hareketi olarak ele almamalı, ekonomik bir olgu olarak düşünmemelidir. Bunun yanında göçün bir de duygusal ve toplumsal boyutları da vardır. Bu boyutlar hem göç veren hem de göç alan yerler için de geçerlidir.

Göçler bazen ülkelerin talebiyle gerçekleşmektedir, mesela ABD. 1840'larda patates tarımı için Somali, Sudan ve Ruanda'dan işçi götürmüştür. Özellikle de 17,18 ve 19. yüzyıllarda şeker, pamuk, kahve, pamuk vb. tarımı için Afrika'dan Amerika'ya insanlar zorla göç ettirilmiştir.

Burada önemli olan öğrencilerin nüfusun dinamizmini, özelliklerini, dağılışını anlamalarıdır.

STANDART 10

Yeryüzünün Kültürel Mozaiği, Özellikleri, Dağılış ve Güçlükleri

Kültür, karmaşık ve çeşitliliği olan bir kavramdır. Sosyal yapıyla ilgili olan dil, din, gelenek ve görenek, sanat, beslenme; her topluluk için hayat tarzı ve diğer topluluklarından ayıran özellikleri için kullanılır.

İnsanların dünyada kendilerine has ekonomik faaliyetleri, yaşam tarzı, yerleşme şekilleri, kadının toplumdaki yeri, eğitim sistemleri, kutsal günleri ve gelenekleri vardır. Bunların yeryüzünde ortaya çıkmasının en önemli sebebi bölgeler arasındaki farklılıktır. Bir yerdeki coğrafi özelikler oradaki insanların yemeklerinden, giyeceklerine, ev tiplerine kadar her türlü faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir. Böylece bir yerde kültür denilen kavram meydana gelmektedir.

Kültür mozaiği çeşitli uzamsal ölçeklerle ele alınabilir. Bunlardan bir tanesi Batı Avrupa'nın kültürüdür, bir diğeri de Fransa ve İspanya'daki kültür grubu tek bir kültür çeşidinden meydana gelmiştir ve tüm ülkede kültür özellikleri benzerdir ve bu yüzden bu kültür türü ulusal grup olarak adlandırılabilir. Belçika veya İsviçre'de kültür bölgeler bazında birbirinden farklılık gösterir, ama tek bir çatı altında toplanmıştır. Mesela İsviçre'de dört ayrı resmi dil vardır ve bunlar dört ayrı bölgede konuşulmaktadır.

Dil, kültürün pek çok özelliğini yansıtan ve sunan önemli unsurlardan birisidir ve kültürü dil temsil eden en önemli unsurlardan bir tanesidir. Bir kültür grubunun değer ve inançları dilde açıkça ortaya konur. Ayrıca dil kültürün tarihi gelişimi hakkında bize yardımcı olur, mesela Kanada'nın Quebec eyaletinde İngilizce ve Fransızca konuşan insanların bir arada bulunması sebebiyle orada konuşulan Fransızca ve İngilizce'nin grameri birbirini etkilemiştir, bu da buradaki insanların uzun bir zamandır bir arada yaşadıklarını gösterir. Tabii dil eğer birbirinden etkilenmişse, kültürün diğer elemanları da birbirinden etkilenmiştir.

İnançlar, din, gelenekler, değer ve tutumlar insanların dünyayı algılamalarını ve bakış açılarını doğrudan etkilemektedir. Bir kişinin bakış açısını inançların etkilemediğini söylemek pek gerçekçi olmaz.

Yerleşmiş bulunan gelenekler, kurallar, eğitim sistemleri, siyasi yapı, ailevi yapı insanları ve onların yaşama tarzını da etkiler. Buna en iyi örnek ABD'deki

Mormonlardır. Bunlar geleneklerinin dışındaki hayatı reddetmekte ve dedelerinin yaşama tarzıyla yaşamaktadırlar.

Kültürünün bir diğer özelliği de statik olmayışıdır. Kültür beşeri süreçte, teknolojinin, iletişimin, ulaşımın gelişmesine paralel olarak değişir.

Öğrencilerin kültürle ilgili olarak bilmeleri gereken şey, dünyada her bölgenin kendine has bir kültürel özelliği bulunduğu ve bunu saygı duyması gerektiğidir. Kültürel farklılığın da iklim gibi, topoğrafik özellikler gibi doğal olduğunu kabul etmek gerekir. Her şeyden önce dünyada bulunan insanların hangisinin isteyerek orada dünyaya geldiğinin anlaşılmasıdır. Öğrencilere insanlar nasıl ki anne babalarını seçemiyorlarsa yaşadıkları bölgeyi ve kültürü de kendilerinin seçmediğini anlatılmalıdır.

STANDART 11

Yeryüzünün Ekonomik Bağlantıları ve Modelleri

Yeryüzüne baktığımız zaman doğal kaynakların dengeli bir şekilde dağılmadığını, bazı yerlerin bazı kaynaklar açısından zengin olduğunu, bazı yerlerde ise çok az bulunduğunu görürüz. Dünya'da hiçbir ülke ihtiyaç duyduğu doğal kaynakların tamamına sahip değildir. Bu yüzden her ülke ihtiyaç duyduğu doğal kaynağı temin etmek için bu kaynağın bulunduğu ülke veya ülkelerle iletişim kurmak zorundadır. Bu da ülkeler arası ticareti ortaya çıkarmaktadır. Dünya'ya baktığımızda ülkelerin arasında küresel boyutta bağlantıların olduğunu görürüz. Coğrafya bilgisine sahip olan bir kimsenin hammadde, mamul madde , sermaye ve hizmetlerin oluşturduğu ekonomik yapıyı anlayabilmesi için ekonomi, ulaşım ve iletişim organizasyonlarını anlamak zorundadır.

Ekonomik faaliyetlerin uzamsal boyutları ve küresel bağlantıları her yerde karşımıza çıkmaktadır. Dondurucular sayesinde sebze ve meyveler üretim alanlarından binlerce kilometre uzaklıktaki marketlerde pazarlanmaktadır. Bu da iletişim ve ulaşım ağının gelişmesiyle mümkündür. Günümüzde insanlar bir yerden bir yere giderken çeşitli ulaşım imkanlarından faydalanmaktadırlar. En hızlısı bilindiği üzere havayollarıdır ve gelişmiş ülkelerde en yaygınıdır. Ulaşımın gelişmesiyle mesafeler ortadan kalkmakta ve dünyanın bir köşesinde üretile bir ürün başka bir köşesinde satışa sunulmaktadır.

Ekonomik faaliyetlerin uzamsal bağlantıları tahmin edildiğinden çok daha karmaşıktır. Mesela petrol Güneybatı Asya, Afrika ve Latin Amerika'da üretildiği halde en çok buralarda tüketilmez, en fazla tüketildiği yerler olan Batı Avrupa, Japonya ve ABD'ye gönderilir. Hammaddeler ve gıdalar tropikal ülkelerde üretilir, işlenmek ve pazarlanmak üzere gelişmiş ülkelere ihraç edilir. Elektronik aletler ve araç parçaları Japonya ve ABD'de birleştirilmesi için Güney Kore ve Meksika gibi gelişmekte olan ülkelerde üretilir. Japonya ve ABD'ye gönderilerek burada birleştirilir ve buradan dünyaya ihraç edilir.

Ekonomik faaliyetler sermaye, hammadde, işgücü, emek, tecrübe ve pazara bağlıdır. Bunlardan işgücü ise eskiye oranla önemini kaybetmiştir. 1760'tan sonra başlayan sanayileşme ile Batı Avrupa'da ekonomik faaliyetlerde insan gücüyle makine gücü kullanılmaya başlanmış ve teknoloji ilerledikçe insansız ve tamamen makinelerle üretim yapan fabrikalar ortaya çıkmış ve bu da günümüzde insana olan ihtiyacı azaltmıştır. Fakat sanayileşmenin başladığı dönemlerde itibaren işgücü ihtiyacından dolayı kırlardan şehirlere göçler başlamış, şehirler büyümüş, çeşitli sorunlar ortaya çıkmıştır.

Dünya ekonomisinin en önemli kısmını ileri teknolojinin kullanılması ve sermayenin yatırımı oluşturur ki bu da ekonominin merkezinde yer alır. Ayrıca ekonomide tarımın yeri de aslında hiç de küçümsenmemelidir. Dünya nüfusunun yarıdan fazlası hala tarımla geçimini sağlamaktadır ve şu ad unutulmamalıdır ki, sanayiye hammadde ihtiyacının önemli bir kısmı tarımdan sağlanmaktadır.

Bangladeş ve Guatemala gibi gelişmekte olan ülkelerde ekonomik faaliyetler basit ve alt seviyelerdedir ve buradaki ekonomik faaliyetler birincil faaliyetler olan hammadde ve gıda üretimi yapılır. Bağlantılar ise daha çok yerel, bölgesel ve ulusal boyuttadır ve ülke dışıyla bağlantılar çok azdır. Çin'de ise tarım ürünleri devlet kontrollü altında, devletin belirlediği miktarda üretilir. Üretim ve pazarlamayı devlet kendisi düzenlemektedir. Latin Amerika ve Afrika'da ise insanlar kırsal alandan, tarım alanlarının terk ederek şehirlere göç etmektedirler.

Dünya nüfusu çok hızlı artmakta, enerji fiyatları çok hızlı artmakta, doğal kaynaklar ise yeterli gelmemektedir. Burada kavratılması gereken konu dünyadaki ekonomik bağlantılar ve olaylardır. Ayrıca ticari faaliyetler, insan göçleri, kültürel ve siyasi anlaşmalar, doğal kaynaklar ve bunların verimli bir şekilde kullanılmasıdır.

STANDART 12

Yerleşmelerin Kuruluş, Gelişim ve Fonksiyonel Özellikleri

İnsanlar toplumdan izole olmuş bir şekilde yaşamaları çok zordur ve neredeyse imkansızdır. İnsanlar hep topluluk haline yaşarlar, yaşamalarının en önemli ihtiyaçlarından biri de güvenlik ihtiyacıdır ve bunu meskenlerde sağlarlar. Meskenlerin bir araya gelmesiyle yerleşmeler meydana gelmiştir. Yerleşmelerin lokasyonu, yerleşmelerin düzenlenmesi ve fonksiyonu coğrafya açısından önemlidir. Yerleşmeler insanların yaşam tarzlarına bağlı olarak iklim, topoğrafya, kültürel özellikler, ekonomik faaliyetler, ulaşım sistemleri, iletişim araçları ve idari sistemlere bağlı olarak şekillenirler. Bu yüzden yerleşmeler ile insanlar arasında doğrudan bir bağlantı vardır.

Yerleşmeler beşeri coğrafyanın inceleme alanının merkezinde yer alır. Coğrafya öğrenirken yerleşmelerin kuruluşu, süreci ve fonksiyonel özellikleri esas alınmalıdır. Yerleşmeler Dünya üzerinde bölgeden bölgeye, ülkeden ülkeye ve yaşanılan alanın özelliklerine göre değişiklik gösterir. Yerleşmeler Dünya'da farklı kültürler, politik ve ekonomik sistemlerden oldukça fazla etkilenir. Yerleşmeler toplumun ekonomik faaliyetlerini, siyasi yapının özelliğini ve kültürel değerleri oldukça net bir şekilde yansıtır.Yeryüzündeki yerleşmelerin düzenlenmesi, fonksiyonel farklılıkları, ekonomik özellikleri ile beşeriyetin varlığı arasında uzamsal bir bağlantı vardır.

Şehirler, insanların meydana getirdiği en büyük ve en kalabalık olanıdır. Genellikle günümüz dünya nüfusunun yarısı şehirlerde yaşamaktadır. ABD'de nüfusun 3/4 ' ü şehirlerde yaşamaktadır. Avrupa, Rusya, Japonya ve Avustralya nüfusunun 2/3' ü şehirlerde yaşamaktadır.

Dünyada şehirler hızla büyümektedir, ama kalkınmışlık ve gelişmişlik ise aynı hızda büyümemektedir. Şehirlerin büyüklüğü sadece barındırdığı nüfusu içermektedir. Fakat tam anlamıyla bir şehir özelliği taşımamaktadırlar, ortaya pek çok sorunlar çıkmaktadır, bu sorunlar da özellikle gelişmekte olan şehirlerde daha sık karşımıza çıkmaktadır. Şehirlerin nüfusu artıkça kapladığı alan da büyümektedir. Dünya'da bazı şehirler öyle büyümüştür ki, alanlar birkaç yerleşmeyi içine almıştır ve bunlara çok büyük şehir anlamına gelen "megapol" adı verilmiştir. Japonya'da Kawasaki ve Yokohama şehirleri birleşerek megapol olmuşlardır. Almanya'da Rein Nehri

kenarında bulunan Essen, Düsseldorf, Dortmund ve Muppertal şehirleri de birleşerek bir megapol haline gelmişlerdir. ABD'de de Washington bir koridorla Boston'la birleşerek bir megapol haline gelmiştir.

Şehirler, dünyanın her yerinde aynı değildir. Mesela Kuzey Amerika şehirleri, nüfus yoğunluğu, şekil ve genişliği, ulaşım imkanlar ı itibariyle Avrupa şehirlerinden farklılaşır. Yine aynı özellikler açısından Afrika, Latin Amerika ve Asya şehirleri birbirinden ayrılırlar. Kuzey Amerika'da zengin insanlar şehir dışında ve banliyölerde yaşamayı tercih ederken, geliri daha düşük olan insanlar ise kalabalık olan şehir merkezlerinde yaşarlar. Güney Amerika'daki şehirlerde ise durum bunun tam tersidir, zengin insanlar şehir merkezinde yaşarlarken, fakir insanlar şehir merkezinden uzakta gecekondularda yaşamaktadırlar.

Kuzey Amerika'da, Avrupa ve Japonya'da şehirsel alan diğer alanlarla düzenli, planlı ve geniş yollarla ve iletişim araçlarıyla bağlıdır. En küçük köy dahi ticaret, ulaşım ve iletişim ağıyla diğer yerleşmelerle bağlantılıdır. Güney Amerika ve Güneydoğu Asya ülkelerinde ise genelde tek bir şehir ülkenin en önemli ticaret, sanayi ve kültürel faaliyetler açısından merkezdir. Mesela, Buenos Aires veya Manila'da olduğu gibi ülkenin kültür, ekonomi, sanayi, ticaret, sanat ve diğer beşeri ve ekonomik faaliyetlerin merkezidir. Bu şehirlerin ulaşım, iletişim ve diğer imkanlar açısından diğer şehirlere göre çok daha iyidir.

Yerleşmeler sadece insanların ekonomik ve sosyal özellikleri hakkında değil, aynı zamanda tarihi hakkında da bilgi verir. Bugünkü yerleşmelerin örnekleri geçmişten günümüze yerleşmelerin kuruluşu ve süreci, insanların yerleşmek için neler yaptıkları hakkında bilgi de sunar.

Öğrenciler, yeryüzündeki yerleşmelerin kuruluş, gelişim ve fonksiyonel özelliklerini anlamalıdır. Öğrenciler yerleşmelerle ilgili olarak şehirlerin fonksiyonları ve doğası, şehirlerin kuruluşu ve gelişimi, şehirlerin hinterlandı ve pazar durumu, nüfus yoğunluğu, mesken tipleri, etnik yapısı, sosyo-ekonomik düzeyi, şehirsel alanları, nüfusun yaş, cinsiyet ve kültür yapısı, diğer şehirlerle olan bağlantılarını da beraber ele almalıdır.

STANDART 13

Yeryüzünün Paylaşılması ve Kontrol Edilmesinde İnsanların İşbirliği ve Mücadelelerinin Etkisi

Yeryüzünün dar veya geniş alanlarının ele geçirilmesi için çatışmalar tarih boyunca var olmuştur ve savaşların pek çoğunun çıkış amacı da zaten alanları kontrol altına alarak oralardan faydalanmaktır. Coğrafi bilgisi olan bir kimse yeryüzünün pay edilmesinde siyaseti ve diğer faktörleri ve herhangi bir alanın kontrol edilmesinde insanların tarih boyunca yapmış oldukları mücadeleler ve işbirliklerini bilmelidir. Bu sayede yeryüzünün neden ve nasıl farklı gruplar arasında pay edildiğini ve organize edildiğini de anlamalıdır.

İnsanlar yeryüzünün bölgelerini siyasi, idari, dini ve ekonomik amaçlar doğrultusunda paylaşmışlardır. Her bölgenin bir alanı, bir ismi ve bir de sınırı vardır. Günümüzde durum artık biraz değişmiştir, artık sanayi faaliyetlerini yürütmek için toplumlar başka alanlarda tesisler kurmakta ve o alanda üretilen herhangi bir hammaddeyi alarak başka bir yerde üretmekte veya bir ürün başka bir ülkede başka bir ülke için üretilebilmektedir.

Geniş anlamda düşünüldüğünde dünyadaki çeşitli bölgeler, sahip oldukları kaynaklar sebebiyle paylaşılmak istenmektedir. Mesela Antarktika yerleşilmeye ve yaşamaya müsait olmadığı halde burada hem bilimsel araştırmalar yapmak hem de askeri üsler kurmak amacıyla bu kıta paylaşılmak istenmektedir. Panama ve Süveyş kanalları, İstanbul, Çanakkale, Cebelitarık Boğazları da önemli deniz yollarının geçtiği stratejik öneme sahiptirler ve bu deniz yollarını kontrol altına almak için ele geçirilmek istenmektedir. Afrika'nın uzun yıllar Avrupalılar tarafından sömürülmesi de burada bulunan hammaddeleri ele geçirmek maksadıyla olmuştur. Savaşlar insanların yerleşmeleri, göçleri, karaların ve denizlerin işletilmesi, yeryüzünün farklı politik ve ekonomik gruplar tarafından kullanılmasını etkiler.

Yeryüzünün siyasi olarak paylaşılması, aslında yeryüzünün ülkeler tarafından hakimiyet altına alınmasıdır. Yeryüzünün çeşitli parçaları, belli ülkeler tarafından gerek doğal kaynakları kullanma, gerekse nüfusun yerleştirme istenmesi sebebiyle ele geçirilir. Antarktika Kıtası'nın paylaşılması Birleşmiş Milletler tarafından üye ülkeler arasında kabul edilen anlaşmalarla Dünya milletlerinin ortak malı olarak kabul edilmiş ,herhangi bir devlet veya millete mal edilmemiştir. Fakat buna rağmen Antarktika

Kıtası'na ait olan adalar ise bazı devletlerin hakimiyeti altındadır, mesela Atlas Okyanusu'nun güneyindeki adalar İngiltere'ye, Falkland Adaları da Arjantin'e aittir Bu adalar yüzünden devletler arasında savaş çıkmaktadır.

Askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik sebeplerle yapılan bölgesel anlaşmalarla yeryüzü paylaşılabilir. NATO, Karayip Birliği, Avrupa Birliği, Arap Ülkeleri Birliği gibi topluluk ve birlikler ülkelerin ortak çıkarları doğrultusunda anlaşmalarla oluşturulmuştur. Bunların arasında karşılıklı işbirliği ve çıkara dayanan askeri, siyasi, kültürel ve ekonomik işbirliği mevcuttur.

Burada öğrencilerin anlaması gereken, Dünya'nın insanlar arasında nasıl pay edildiğini, neden böyle olduğunu, küresel ve yerel bağlantıların neler olduğudur.

STANDART 14

İnsanların Doğal Ortama Etkisi

Pek çok önemli yayın, modern toplumun fiziki çevreyi kasıtlı veya kasıtsız, olumlu veya olumsuz bir şekilde değiştirdiğini açıklamaktadır. Her gün barajların inşa edildiğini, susuz alanlara sular götürmek için su kanallarının yapıldığını, doğal yaşama alanlarının kaybedildiğini, ozon tabakasındaki deliğin gittikçe büyüdüğünü, asit yağmurlarının ekolojik sisteme doğrudan ve dolaylı etkisini, hava kirliliğini medyada hemen her gün duymaktayız. Sulamanın nelere yol açacağını daha iyi anlamak için Aral Gölü'ne yapılan bir müdahale ile ne kadar küçüldüğünü ve daha önceleri yöre halkının deniz dediği göl alanı gün geçtikçe kurumakta ve sulak alanlar çöl haline gelmektedir. Bunun sebebi de Sovyet hükümetinin tarımda ürünü artırmak için sulama amacıyla Aral Gölü'ne dökülen akarsuların sularını tarım arazisine yönlendirmesidir.

Çevresel değişiklikler dünya insanlarının pek çoğu için ekonomik, sosyal ve politik ilişkisi vardır. Bu yüzden coğrafi bilgisi olan kişi Dünya'nın çeşitli bölgelerindeki insanların yol açtığı çevresel değişiklileri, sebeplerini ve sonuçlarını bilmelidir.

İnsanlar genelde ekonomik faaliyetlerini yürütmek için çevreye veya doğaya müdahale etmekte, amaçları doğrultusunda değiştirmeye çalışmaktadır. Yerleşmeler, tarım arazileri veya geçim için topraklar düzenlemekte, ormanlar yakılmakta, barajlar yapılmakta ve insanın doğal ortama müdahalesi doğrudan olmaktadır. Tabii doğal

ortama yapılan bu müdahale yaban hayatı ve vejetasyonu oldukça fazla etkilemektedir. Bu etkiler hem insanları hem de insan dışı canlıları da doğrudan ve telafi, edilemez bir şekilde zarara uğratmaktadır.

Doğal ortam üzerindeki kasıtlı veya kasıtsız olan insan etkisi çok tehlikeli boyutta olabiliyor. Yerel veya küçük çaplı olabileceği gibi küresel boyutta da olabilir. Kuzey Amerika'da ormanların tarım arazisi için kesilmesi veya yakılması sebebiyle ozon tabakası bundan zarar görerek etki küresel boyutta olabilir. Şehirlerin ısıtılması için yapılan çalışmalar da yakın civarda bir mikroklima alanı meydana getirebilir.

Öğrencilere doğal ortamın var olan potansiyeli ile insan ihtiyaçlarını tanıtmak gerekmektedir. Öğrenciler aynı zamanda hava kirliliğinin türlerini, doğal kaynakların sınırsız olmadığını, tarım ve sanayi faaliyetlerinin çevreye verdiği zararın önemini ve sonuçlarını bilmelidirler. Bununla beraber çölleşme, kuraklaşma, toprağın tuzlanması, asit yağmurları ve bunların lokalizasyonu hakkında bilgi sahibi olmalıdırlar. İnsanların dağılışının bitki ve hayvanların yaşama alanlarını nasıl etkilediğini anlatmak gerekmektedir.

Ayrıca öğrenciler nüfus artışı, şehirleşme ile doğal ortam arasındaki ilişkiyi de anlamlıdırlar. İnsanın doğayı bitirmesinin aslında kendini de bitirmesi gerçeğini onlara kavratmalıdır. Şehirleşme süreci yabani hayat, doğal bitki örtüsünü doğrudan etkiler. Şehirler hem kuruldukları yeri yok ettikleri gibi, hem de yakın çevrelerini de yaşanmaz hale getirmektedirler.

STANDART 15

Doğal Ortamın Beşeri Sistemleri Etkilemesi

Yeryüzüne baktığımız zaman toprakların, iklimlerin, bitki örtüsünün ve topoğrafyanın çok çeşitli olduğunu görürüz. Bu farklılıklar genel olarak insanlar ve dünya için çevresel bir zenginliktir. Coğrafya bilgisi olan kişi Ekvatoral yağmur ormanlarından, Arktik tundraya kadar çok çeşitli ve farklı ortamlarda insanların nasıl yaşayabildiklerini anlamalıdır.

Herhangi bir ortamda yaşayan insanlar yaşayabilmek için kendilerine uygun ortamlar oluşturmuşlardır. Bunları oluştururken bulundukları ortamın imkanlarından faydalanmışlardır. Bulunulan ortamın doğal kaynakları o bölgenin ekonomik faaliyetlerini doğrudan etkilemektedir.

İnsanlar dünyanın her yerinde yaşama imkanı bulamamışlardır. Yeryüzünde insanların dağılışını sınırlandıran bazı faktörler vardır. Mesela buzul bölgeleri, susuz alanlar insanların yaşaması için uygun değildir. Bu alanlarda insanların yaşaması çok zordur. Fakat teknoloji geliştikçe insanlar daha zor şartlara sahip alanlarda yaşabilmektedir, mesela teknoloji sayesinde çöllere su getirilebilmekte, ağaçlandırma yapılmakta ve insanlar sıcaktan korunabilmektedir ve böylece insanların yaşaması daha kolaylaşmaktadır. Ulaşım imkanlarının gelişmesiyle mesafeler kısalmış ve dünyanın en ücra köşesine bile rahatlıkla gidebilmişlerdir. ABD'de nüfusun dağılışı ile demiryollarının gelişmesi arasındaki bağlantı unutulmamalıdır.

Ayrıca insanlar, doğal ortamı kontrol edebilmek için yüksek miktarda paralar harcamaktadırlar.Fakat bunun yanında fırtınalar, depremler, volkanizma, yıldırımlar, seller, orman yangınları gibi doğal afetler insanlara hem doğrudan hem de dolaylı olarak zarar vermektedir. İnsanlar bu zararları telafi etmek ve gidermek için de çok yüksek miktarlarda paralar harcamaktadırlar.

Doğal tehlikeleri ve verebileceği zararları tanımak için öğrenciler doğal ortamın özelliklerini anlamalıdırlar. Bunun için her şeyden önce doğal ortamı çok iyi tanımalıdırlar. Doğal ortamı iyi tanıyabilmek için ise fiziki coğrafyayı bilmek gerekmektedir. Öğrenciler doğal ortamın aslında insanların yuvası olduğunu ve insanların da doğal ortamın bir parçası olduğunu anlamalı ve bu yüzden doğayı sevmesi gerektiği kavratılmalıdır.

STANDART 16

Doğal Kaynaklar, Önemi, Dağılışı ve Kullanımı

Yeryüzünün bir parçası oluşturan, insanların ihtiyaç duyduğu ve değer verdiği doğal madde aslında bir kaynaktır. Aslında üç temel kaynak vardır ve bunlar sayesinde hayat meydana gelmiştir. Bunlar da; kara, su ve havadır. Bunlar hayatı oluşturduğu gibi, hayatın devamını da sağlamışlarıdır. İnsan hayatı da bu üç temel unsura bağlıdır. Bunun dışında insanların değer verdiği doğal maddeler ise daha farklıdır. Herhangi bir doğal madde eğer insanlar için değerli ise doğal kaynak ismini almaktadır. Coğrafya bilgisi olan kişi yeryüzündeki, kaynakların niteliği, niceliği ve dağılışını bilmelidir. Çünkü bunu bilmek pek çok açıdan önemlidir. Her şeyden önce devletler arası savaş ve anlaşmaları anlamayı sağlar.

Oluşumlar değişmektedir, çünkü doğal kaynak aslında kültürle ilgili bir kavramdır ve herhangi bir doğal kaynağa verilen değer kültürden kültüre, toplumdan topluma, dönemden döneme farklılık gösterebilmektedir. Herhangi bir doğal kaynağı hiç değeri yokken, zamanla değerlenebilir. Bilindiği üzere değer de para veya ekonomik terimlerle ifade edilir. Yani doğal kayana demek aslında para anlamına gelmektedir. Daha önceleri dünyada petrolün değeri yok denecek kadar azdı ve petrolün bulunduğu araziler dünyanın en fakir, ıssız, işe yaramaz, az nüfuslu bölgeleriydi. ABD'de Pennysilvannia'da kayaların arasında sızmaktaydı ve işe yaramayan bir yağdı, buradaki arazi de önemsiz ve değersiz bir araziydi. Bu dönemde petrol sadece tıp alanında kullanılmaktaydı. Fakat teknolojinin gelişmesi üzerine 19. yüzyılın ortalarında rafine edilmesini ardından aydınlanma amacıyla önce lambalarda ve ardından teknolojinin diğer alanlarında kullanılmaya başlandı. Özellikle de benzinli motorlarda kullanılmaya başlanması petrolün bir anda dünyanın en önemli enerji kaynağı olmasına ve buna bağlı olarak değerinin artmasına yol açmıştır. Günümüzde petrol yataklarına sahip olan ülkeler dünyanın en zengin ülkelerini oluşturmaktadır.

Kaynakların nicelikleri ve nitelikleri yenilenebilir olması bakımından da önemlidir. Yenilenebilir kaynaklar, bitki ve hayvanlar gibi, bunlar kullanıldıktan sonra doğal ortamda kendilerini tekrar yenileyebilirler. Eğer ormanlar kesildikten sonra dikkatli bir şekilde korunursa ve ilgilenilirse kısa zamanda eski halini alacaktır. Eğer çimenler hayvanlar tarafından otlanıldıktan sonra eğer aşırı otlatma olmamışsa bu çimenler kısa zaman sonra tekrar büyüyüp hayvanlar için yiyecek kaynağı olarak varlığını devam ettirebilecektir. Yenilenemeyen kaynaklar ise mineraller ve fosil yakıtlardır (kömür, petrol ve doğal gaz) ve bunlar sadece bir defa kullanılabilir. Bir defa kullanıldıktan sonra tekrar kullanma imkanımız yoktur ve bu yüzden kısıtlı kaynaklardır aslında. Bunlardan başka bir de akıcı kaynaklar vardır, bunlar da su, rüzgar ve güneş enerjisidir ki, bunlar ne yenilenebilir ne de yenilenemeyen enerji grubuna girmektedir, bunlar başlı başına bir gruptur. Akarsular elektrik elde etmek için kullanılır ve uzak yerlere kadar taşınma imkanına sahiptir. Fakat burada önemli olan suyun akarken içerisindeki potansiyel enerjinin türbinler tarafından yakalanarak kinetik enerjiye çevrilmesidir. Eğer suyun içerisinde bulunan potansiyel enerji türbinle tarafından yakalanmazsa suyla beraber akıp gidecektir. Bu açıdan kaybedilme riski mevcuttur.

Doğal kaynakların lokasyonu, insanları ve onların faaliyetlerini doğrudan etkiler. İnsanlar, hayatlarını temin edebildikleri yerlerde yaşarlar. İnsan göçleri ve yerleşmeleri, doğal kaynaklar, temiz su kaynakları, verimli topraklar gibi unsurların varlığıyla doğrudan ilişkilidir.

Teknoloji insanların ortaya çıkardıkları kaynaklara bağlı olarak değişmektedir. Değişen ve gelişen teknoloji ile insanlar yeryüzünde yeni kaynaklar bulmaya yöneltmektedir. Kaynakların pek çoğu gelişmekte olan ülkelerden daha fazla gelişmiş ülkelerde kullanılmaktadır. Ekonomik yönden gelişmiş olan ülkelerin kayak talebi, o ülkenin nüfus artış hızından daha çoktur. Ayrıca doğal kaynaklar, çıkarıldıkları yerlerden uzak yerlerde kullanılır. Mesela petrol Güneybatı Asya'da üretilirken, buradan oldukça uzak olan Japonya, ABD ve Avrupa'da tüketimi çok fazladır.

Burada önemli olan insanların çeşitli maddeleri imal etme, gıda, enerji ve insanın ihtiyaç hissettiği her şeyi temin etmek için gün geçtikçe daha fazla doğal kaynağa ihtiyaç duyduklarıdır. Bunun için de doğal kaynakları çok iyi ve dikkatli bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Çünkü unutulmaması gereken şey, insan ihtiyaçları sınırsız iken, doğal kaynaklar ise sınırlıdır.

Öğrencilerin de bilmesi gereken esas şey, kaynakların insan ihtiyaçlarına göre değer yerildiğini bilmeleridir. Ayrıca kaynakların Dünya'nın her yerinde eşit olarak bulunmadığını ve bazı yerlerde fazla, bazı yerlerde ise az bulunduğunu, bunun böyle olmasının sonuçlarının neler olduğunu bilmeleri de gerekmektedir.

COĞRAFYANIN KULLANILMASI

STANDART 17

Geçmişin Yorumlanmasında Coğrafyanın Uygulanması

Coğrafyacılar ve tarihçiler insanlığın hikayesinin üç kavramla anlatılmasında hemfikirdirler. Bunlar; uzay, çevre ve kronolojidir. Coğrafya bilgisi olan kişi tarihteki olayları anlamak için coğrafyanın çevresel ve uzamsal odaklarını da anlaması gerekmektedir. Coğrafya iki önemli yolla tarihi anlamak için temel bilgi verir. Birincisi tarihi olaylar bir coğrafyada gerçekleşir, yani olayın lokasyonu vardır. İkincisi insan algıları coğrafyadan etkilendiği için tarihi olaylar da bundan etkilenir. Geçmişte dünyanın neye benzediği, insanların dünyayı nasıl algıladıklarını açıklamak için tarihten faydalanılır. Günümüz olaylarını açıklamak için sadece günümüz coğrafi

olaylarını açıklamak yeterli değil, hatta eksik sayılabilir. Bu yüzden olayların geçmişini de bilmemiz gerekmektedir. Mesela, bir ülkenin geçmişini bilmek, günümüzü anlamak için şarttır. Rusya İsveç kralı XII. Charles, Napolyon ve Hitler tarafından neden istila edilmiştir. Bu olayı açıklamak için o zaman coğrafyasını da bilmemiz gerekmektedir. İnsanları neden Süveyş ve Panama Kanallarını açmışlardır. Bunu bilmek bize sadece pek çok aydınlatıcı bilgi kazandıracaktır.

Coğrafi yaklaşım geçmişteki farklı insan topluluklarının fiziki ve beşeri olgularını kendi uzamsal ve çevresel kavramlarıyla ele almaktadır. Panama ve Süveyş Kanallarının açılmasını coğrafi bir yaklaşımla ele alırken o zamanın insanları ve hükümetleri için taşımacılık açısından, maliyet ve zamandan tasarruf etmekti ve Orta Amerika, Avrupa ve Güneybatı Asya'da hakimiyeti ifade etmektedir.

Geçmişin coğrafyasına bakmak aslında günümüz coğrafyasına bakmaktır. Geçmişin coğrafyası günümüz coğrafyasının araştırma ilke ve yöntemleri ile geçmişin araştırılmasıdır. Geçmişteki insanların inanç ve tutumları, insan göçler, toprağı kullanmaları, o insanların hak ve özgürlüklerini ele almak demektir.

Geçmiş dönemlerin coğrafyası günümüz, insanları için önemli mesajlar içermektedir. Tarihi olaylar çok geniş ve kompleks bir coğrafyada gerçekleşmiştir ve bunları analiz etmek için de ulaşabileceğimiz belgeler oldukça sınırlıdır. Tarihi coğrafyayı bilmek günümüz coğrafyasını anlamak kadar önemlidir. Öğrenciler coğrafi olayları açıklarken belirli olayların niçin gerçekleştiği, nasıl gerçekleştiğini anlayabilmeleri için geçmişin coğrafyasını da anlamaları gerekmektedir.

STANDART 18

Geçmişi Yorumlamak ve Geleceği Planlamak İçin Coğrafyanın Uygulanması

Coğrafya hayatla içi içedir ve hayatın kendisidir aslında, dünya gün geçtikçe daha karmaşık hale gelmektedir, bu da ekonomik gelişmişlik, nüfus artışı, teknolojik ilerlemeyle olmaktadır. Coğrafya milletler, insanlar ve insanlar arasındaki olayları fiziki çevrenin beşeri faaliyetlere etkisini anlamak isteyen kişiler için çok önemli bir anahtardır.

Genellikle coğrafyanın uygulanması özellikle sorumlu bir vatandaş ve yarının liderlerini yetiştirmesi için çok önemlidir. Coğrafya öğrencilerin uzamsal kavramlar

ve uzamsal olaylar ve mekanlar arasındaki ilişki ve hareketliliği, yerel, bölgesel, ulusal ve küresel boyutlarda ele almalarına imkan tanır.

Coğrafyanın ekolojik yönden önemi ise fiziki olayları ve süreci, ekosistemleri, yerel ve küresel çevrelerin fiziki ortamla etkileşimini, insanların doğal ortama etkisini öğrencilerin anlamalarını sağlar. Yeni konutlar inşa etmek için kaybedilen tarım arazilerini, para kazanmak için bitki örtüsünün tahrip edilmesi, kuşların göç yolları üzerine havaalanı yapılması konusunda öğrencilerin farkında olmaları sağlanmalıdır. Ayrıca öğrenciler hem kendilerinin hem de başkalarının, toplumun, vatandaşların hayatını ilgilendiren konularda kendi seçim ve kararlarının ne kadar önemli olduğunu bilmelidirler.

Coğrafyayı tam olarak anlamak insanların nerede daha iyi ve rahat yaşayabileceklerine, nerede çalışacaklarına, nereye ve nasıl yolculuk edeceklerine etkili ve doğru karar vermeleri demektir. Dünyada ise doğal kaynaklar, Pazar ve ekonomik durum, insanların ev ve işyerindeki başarıları konusunda yardımcı olur. Günümüz öğrencilerini geleceğin idarecileri, yetişkinleri olarak düşünürsek coğrafi bilgiyle, becerileriyle ve bakış açılarıyla problemleri ele alıp çözüm üretebilecek bir şekilde yetiştirmemiz gerekmektedir ve bunun için de öğrencilere coğrafyayı çok iyi öğretmeliyiz.

2.3 Coğrafya Öğretimi

Coğrafyanın başlıca iki inceleme alanı bulunmaktadır. Yerşekilleri, iklim, bitki örtüsü, toprak v.d. elemanlardan oluşan fiziki olay ve özelliklerle ilgilenen "fiziki coğrafya"; diğeri de insan ve yeryüzündeki faaliyetleri ile ilgilenen "beşeri coğrafya"dır. Gerçekte coğrafyada doğal ortam ile insan ayrı düşünülemez. Coğrafyanın yeryüzündeki hem canlı, hem de cansız olaylarla ilgilenmesi, yani "ikili" özelliğine sahip olması "bu iki konuyu ayrı ayrı incelemesi anlamına gelmez. Coğrafya öğretiminde asıl amaç ise, bu ilişkiyi öğrencilerin de kurabilmelerini sağlamaktır.

Coğrafya öğretiminde öğretmenlerin pek çoğu genellikle ders kitabı olarak bir tek kitap kullanırlar. O kitaba bağlı olarak konuları sırasıyla işlerler. Konuyla ilgili birkaç haritayı kopyalamak da harita çizme becerisini geliştirme olarak kabul edilir. Öğrencilerin harita okuma, grafiklerden faydalanma gibi becerilerin kazandırılması

yönünde herhangi bir çalışma da yapılmaz. Fakat harita coğrafya için vazgeçilmezdir, coğrafyanın temel aracı haritadır. Coğrafyacılar çok karmaşık bilgileri ele almak zorunda olduklarından bilgiler altında boğulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu tehlikeden kurtulmak için haritalar ve istatistiki yöntemleri kullanmalıdırlar (Büyük Laousse Cilt: V, 1992)

Öğrencilere yer isimleri, dağ, tepe yükseklikleri ezberletmek coğrafi bilgiyi edinmek anlamına gelmemektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmada Amerikalıların pek çoğunun coğrafyayı modası geçmiş, eskimiş ve gereksiz bir bilim olarak düşündüklerini ortaya koymuştur. Ayrıca hiçbir işe yaramayan bilgiler hakkında soru sorulan bir ders olarak tanımlamışlardır ve coğrafyayla önemli bir beceri kazanamadıklarını da ifade etmişlerdir (Ostapuk, 2001). Coğrafya öğretimiyle öğrencilere çeşitli becerilerin kazandırılması gerekmektedir. Harita çalışmaları, coğrafi becerilerinin birincisidir. Gerçekten de eğitim dünyasının içinde ve dışında, harita denince ilk akla gelen coğrafya olmaktadır. Genellikle coğrafya ile ilgili olduğu kabul edilen harita çalışması tekniklerini içine alır. Bu beceriler plan, harita yapmaları kadar, bu haritaları anlamları ve okumaları da beklenir. Ancak bu düşünce oldukça dar ve dikkatsiz bakış açısını yansıtmaktadır. Çünkü harita yapmak, kullanmak ve okumak oldukça önemli ve zorunlu, pek çok alt yetenekleri de içeren bir tecrübeyi gerektirir. Ancak harita çalışması, pek çok coğrafya yeteneğinin sadece bir bölümüdür. Beceriler, birincil ve ikincil yetenekler veya direkt ve dolaylı beceriler olarak sınıflandırılabilir. Birincil veya direkt beceriler, öğrencilerin birinci elden tecrübelerini ya da sınıf içi faaliyetlerle öğrenme veya bilgi toplama, bunları değerlendirme, kanıt veya örnek şekline dönüştürdüğü sınıf dışı aktif öğrenmelerini içerir. Dolaylı veya ikincil beceriler ise, öğrencilerin ikinci elden topladıkları bilgileri, örneğin; çeşitli kitaplardan, öğretmenlerden, televizyon, radyo ve diğer medya araçlarından, bilgisayardan v.s. içerir. Bu yollarla elde edilen bilgi ve verilerin işlenilmesi, analiz edilmesi ve diğer bazı becerileri içeren bir yolla sunulması gerekmektedir.

Erol (1987) coğrafya öğretiminde yaşanan sıkıntıları şu şekilde ortaya koymuştur;

> Ancak üzülerek vurgulamak gerekir ki, ülkemizde coğrafya sadece bilgi listeleri aktaran, halk arasındaki ifadesi ile dağ, tepe, şehir, ülke ismi ezberleten bir bilim daha doğrusu bir ders olarak; bu durum istemeden de olsa ilköğretim kurumlarına yansımıştır. Bunun sebebi dağınık gözlemler yapılmasının, bilgiyi

> ezberlemenin kolay ve sentezler yapıp yorum yapabilmenin zor olmasında aramak gerekir. Bu konuyu coğrafyanın yapısını eleştirmek, faydalı olup olmadığını tartışmak yerine gereği gibi işlenip öğretilmesine bağlamak gerekir (Erol, 1987, s. 76).

"Children and Primary Geography" adlı kitapta (1993) İngiltere'de ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde coğrafya öğretiminin öğrencilere şu nitelikleri kazandırması gerektiği belirtilmektedir.

- Yerel alanda yer alan değişikliklerin farkında olmak ve bu değişiklikleri araştırmak,
- Öğrencilerin çevreleri ile ilgili farkında oluşlarını artırmak ve çevrelerine olan ilgilerini geliştirmek,
- Alan içindeki spesifik yerlerle, o alanda yer alan farklı insan etkinliklerinin birbiri ile olan bağlantısını kurmak,
- Yerel çevrenin özelliklerini araştırmak ve tanımlamak,
- Arazi kullanımının çeşitli yolları ve bina yapımının çeşitli amaçları arasında ayırım yapabilmek,
- Çevrelerindeki alana ait özelliklerle ilgili kavramları ve bu kavramların çevrelerindeki bağlantılı pozisyonları tanımlamak,
- Sorgulama becerilerini geliştirmek ve dikkatle gözlem yapmak,
- İnsanların hayatlarını etkileyen lokal çevre unsurlarını anlamak,
- Yerel toplum hayatına, bireylerin ve çeşitli kurumların yapmış oldukları katkılar hakkında bazı anlayışlar edinmek,
- İnsanlara ve yerlere, ilk izlenimlerin ötesinde bir ilgi geliştirmelerini sağlamak,
- Toplum içindeki farklı insanların ilgileri, etkinlikleri ve amaçları arasındaki benzerliklerin bilincinde olurken, aynı zamanda aynı toplum içindeki etnik ve kültürle farklılıkları da anlamak,
- Terminolojilerini artırmak ve arıtmak ve dil becerilerini geliştirmek,

- Matematiksel kavram bilgilerini ve sayılarla ilgili becerilerini geliştirmek,
- Resimleri, çizimleri, diyagramları, tabloları ve haritaları kapsayacak şekilde değişik formlarda anlatım için yeteneklerini geliştirmek. (Wiegand, 1993).

2.3.1 Coğrafya Öğretiminin Genel Amaçları

Coğrafya öğretiminde pek çok amacın gerçekleştirilmek istendiği görülür. Aslında coğrafya hayatın ta kendisi olduğu için, coğrafya öğretimindeki temel amaç da öğrencilerin doğada olan olaylarla, insan arasında bir ilişki kurmalarını sağlamaktır (Güngördü, 2001). Doğanay ise (1993), coğrafya öğretimiyle öğrencilerde vatan sevgisinin kazandırıldığını belirtmektedir. Türkiye'de öğretim programlarında sosyal bilgiler programı içinde yer alan coğrafya, formal eğitimde istendik davranış değişikliklerini sağlayacak bir bilgi kategorisi olarak yerini aldığı belirtilir (Alkan, 1991).

Coğrafya dersinin temel amacı, öğrencilere doğal, toplumsal ve ekonomik çevrelerini tanıtmak ve onlara çevreleriyle sağlıklı bir uyum kurma gücü kazandırmaktır. Günümüzde coğrafya dersleri okullara hapsedilmiş, genellikle öğretmen merkezli, son derce sınırlı araç gereçle belki de bir harita veya atlas dahi kullanmadan coğrafya derslerini tamamlayan öğretmenlerle karşılaşmak mümkündür. Nitekim Atatürk Üniversitesi, Coğrafya Bölümü'ne kayıt yaptıran öğrencilere 1978-1991 yılları arasında uygulanan ankette coğrafya öğretmenlerinin %70-80'den fazlasının harita kullanmadan ders işlediğini ifade etmişlerdir. Coğrafyanın bu temel aracını kullanmadan ders işleyen coğrafyacılar büyük bir ihtimalle de şekil çizerek, tablolar, grafikler hazırlayarak, örnek haritalar kullanarak coğrafi terimleri tahtaya yazarak ders işleme ihtiyacı da hissetmez (Doğanay, 1993, s.213).

Uzak hedeflerin, eğitim felsefesinin belirleyicileri olan siyasilerin de bu sorunların oluşmasında büyük pay sahibidirler. Her yeni gelen Milli Eğitim bakanı farklı programlar uygulatarak eğitim sistemini yaz boz tahtasına çevirmiştir. Bunda, bir öğretim programının ürünlerinin ortalama 25 yıl sonra alınacağı unutularak kısa vadeli sonuçlar beklenmesinin büyük etkisi olmaktadır. Eğitim sisteminin en önemli öğelerinden biri olan öğretmenlerin niteliği de diğer bir tartışma konusudur. Temelde

yeterli coğrafya bilgisine sahip olmayan öğretmenler, sadece konuları ezberletme yoluna gitmekte, bir araştırma ve gözlem bilimini araştırma ve gözlem yaptırmadan, sıkıcı, sadece isim, olgu ve kavramlardan oluşan bir ders haline getirmektedir. Ayrıca öğrenciler de kendilerini yenileme, geliştirme ihtiyacı da hissetmemektedirler. Amerikan eğitim sisteminde öğretmenlik sertifikalarının her beş senede bir yenilenmesi gerektiği, hizmet içi eğitim seminerleriyle en son bilimsel gelişmelerin, yeni yöntem ve tekniklerin tartışıldığı göz önünde bulundurulduğunda sorun daha da net ortaya çıkmaktadır.

Eğitim sistemimizde belki de pek çok derste görülen bu kavramlara dayalı öğretim hepimizin en büyük eleştirisi olan ezberleme ve hatırlamaya dayalı öğretimi ön plana çıkarmaktadır. Bundan olumsuz etkilenen derslerin başında da coğrafyanın gelmekte olduğunu söylemek mümkündür. Gerçekten de coğrafya ülkemizde bazı çevrelerin-ki bunlar arasında maalesef aydınlardan ve devlet adamlarından bazıları da vardır- sanıldığı gibi dağ, dere, nehir, şehir.... ismi öğreten bir bilim değildir coğrafya. Olamaz da. Çünkü Strabon'un coğrafi bakış açısında bile bu kadar basit bir ampirik yaklaşım göremeyiz (Doğanay, 1987). Ezberci eğitim bazılarının bilgi üreticisi, bazılarının ise tüketicisi durumunda olduğu bilgileri aktarma, ezberleme ve tüketime dayalı sistem olarak zorunlu bir şekilde hala karşımıza çıkmaktadır.

Aslında bilginin bugünkü üretim hızı karşısında çok az olgu geçerliliğini koruyabilir durumdadır. Bu nedenle okul yaşantısı, bir anlamda, sadece ezbere ve tüketiciliğe dayalı olursa, boşa gitmiş olacaktır. Çünkü bilgi bizim onu yaymamızdan daha hızlı üretilmektedir. Bir bakıma elektronik hızda bilgi üretilirken alışılagelmiş ders kitapları aracılığıyla bilgiyi yaymaya çalışmak pek akılcı olmasa gerek. Bu bağlamda diyebiliriz ki, coğrafyada bilginin yapı taşları olan olgu, kavram ve genellemeleri içeren bilginin nasıl üretileceği fikrini yakalamış bir öğrenci modeli oluşturmak zorundayız. Öyle ki, artık öğrenciler, görevlerinin bilgi edinmenin yanında bilgi üretmek olduğunu da anlamalıdırlar. Buna karşılık öğretmenler de bilgi nakletme yerine öğrencilerine bilgi üretme yollarında yardımcı olma bilincini kazanmalıdırlar.

Ayrıca coğrafi biliminin daha çok olgu, kavram ve isimlerden oluştuğu ve yalnızca hatırlama düzeyinde öğretilebileceği yolundaki yaygın ve yanlış fikrin de bu konuda etkisi büyüktür. Bunun dışında öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğrencinin aktif olarak öğrenme-öğretme sürecine katılımını, düşünmesini, araştırmasını,

sorgulamasını, eleştirmesini sağlayan farklı yöntemler hakkında net bir bilgisi olmadığı da bir gerçektir.

Aslında günümüzde coğrafya, yalnızca harita üzerinde istenilen yerleri bulmak için verilecek temel konularla da yetinmez. Bütün Dünya'yı ve onu meydana getiren alt unsurlarını incelemek ve anlayabilmek için bu konuları da ele almak zorundadır. Çünkü insanlar coğrafya ile hayatın ne kadar bağlantılı olduğunu anlamak ve bilmek zorundadır. Aslında XXI. yüzyıl a da ancak iyi bir coğrafya eğitimi almakla girmek daha doğru olacaktır. (Fitzhugh, 1992).

2.3.2 Orta Dereceli Okullarda Coğrafya Öğretiminin Amaçları

Orta öğretim kurumlarının coğrafya dersleri programı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 08.07.1983 tarihli ve 107 sayılı kararıyla kabul edilmiş, 29.08.1983 tarihli ve 2146 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayınlanmıştır. Buna göre amaçlar şöyledir;

1. Yakın çevresinden başlayarak yurdumuzu ve dünyayı tanımak; onlarda vatan, millet ve insanlık sevgisini daha bilinçli daha köklü kılmak.
2. Türkiye'nin dünya üzerindeki yerini ve önemini belirterek ve onlarda ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusunu geliştirmek.
3. Çeşitli coğrafya olaylarının (doğal, beşeri ve ekonomik) yeryüzünde dağılışlarını, bunların sebep sonuç ilişkilerini ve canlılar, özellikle de insan hayatı üzerinde etkilerini inceleterek, olayların farklı dağılışları sonucunda yeryüzünde meydana gelmiş olan değişik karakterdeki alanların özelliklerini kavratmak.
4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı ilişkilerini, insan topluluklarının yaşama yerlerini ve geçinme yollarını inceleterek onların, ülkemizin ekonomik kalkınmasına faydalı birer eleman olarak yetişmelerini sağlamak.
5. İnsanın yaşama alanı olarak yeryüzünün yaşama şartlarını, imkan ve kaynaklarını tanıtmak, bu imkan ve kaynakların sınırsız olmadığının, bu sebeple onların israfından kaçınmak gerektiğini kavratmak; doğayı sevdirmek ve onu koruma alışkanlığı kazandırmak.

6. Milletlerin refah ve mutluluklarının coğrafi çevreden yararlanma derecesine ne kadar bağlı olduğunu, ülkemizin henüz işlenmemiş olan doğal kaynakların ne kadar geniş çalışma alanı oluşturduğunu örnekleriyle belirtmek.

7. Komşu ve uzak ülkeleri, ülkemizi ilgilendiren yönleri ile tanıtmak, ülkeleri birbirileriyle karşılaştırarak onlar hakkında bilgi kazandırmak.

8. Milletlerin birbirlerine muhtaç oldukları ve birbirileriyle işbirliği yapma zorunluluğunda bulunduklarını, ortak sorunların karşılıklı iyi niyet ve çabalarla çözümlenebileceğini kavratmak.

9. Türkiye'nin başlıca tarım ve endüstri ürünleri ile ticari ilişkileri hakkında bilgi kazandırırken dünya milletleri arasındaki ekonomik bağları inceleyerek, ülkemizin dünya ekonomisindeki yerini ve önemini kavratmak.

10. Bulundukları doğal çevrenin, bölgenin, diğer bölgelerin ve tamamı ile Türkiye'nin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yarayan yer altı ve yerüstü kaynakları ile turistik zenginliklerini tanıtmak.

11. Çeşitli haritaları, resimleri, istatistiki verileri, grafik ve diyagramları yorumlamayı, bunlardan faydalanmayı öğretmek ve onlarda plan, kroki ve özellikle Türkiye haritası çizme becerisini geliştirmek.

12. Öğrencilerin milli servet kaynaklarımızı koruma ve değerlendirme gereğine inanmış ve bu yolda alışkanlıklar kazanmış olarak yetişmesini sağlamak.

13. Öğrencileri, yurdumuzun ve milletimizin sorunları üzerine eğilen, bunları inceleyip öğrenen ve bu sorunların yurt ve millet yararına çözümlenmesine içtenlikle katılan aydın vatandaşlar olarak yetiştirmek.

Coğrafya dersinin temel amacı öğrencilere doğal, toplumsal ve ekonomik çevrelerini tanıtmak ve onlara çevreleriyle sağlıklı bir uyum kurma gücü kazandırmaktır. Bu temel amaca ulaşmak için coğrafya dersinde öğrencilere bu alandaki dayanıklı bilgi birikimi ile verimli bilgi edinme yolları öğretilmelidir. Ulaşılmak istenen nokta; bilimi ve bilimsel yöntemi gerçek rehber olarak kabul eden

ve çevresini böyle bir yaklaşımla tanıma, uyum kurma çabasında olan bireyler yetiştirmektir.

Aslında coğrafya öğretiminin amaçları ; "Niçin coğrafya öğreteceğiz? Sorusunun da cevabını kapsar. Coğrafyanın konuları da amacımızı belirlemede etkili olmaktadır. Eğer coğrafi dengeler bozulursa, ortaya daha farklı ve çeşitli sorunlar çıkar. Bu sorunların çözümü de yine coğrafyadır.

Günümüzde teknolojik ilerlemeler ile genel kültür seviyesinin yüksek olması arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Genel kültürün temel taşlarından biri de coğrafi bilgidir. Aydın insan, dünyayı algılamak için genel coğrafya kültürüne önemli ölçüde ihtiyaç duyar.

Coğrafya dersi öğrencilerde dayanıklı bilgiler vermelidir. Bu dayanıklı bilgiler, önemli olgular, kuramlar v.s. olmalıdır. Dayanıklı bilgiler hatırlama, kavrama, uygulama düzeyinde olmalıdır. Uygulama düzeyine gelen bilgiler davranışlara da yansır.

Coğrafya dersinin başlıca amaçlarından biri de, öğrencilere bu alanda verimli bilgi edinme yollarından faydalanma yeteneğini kazandırmaktır. Bu özelliği edinebilmeleri için çevreyi tanıma, yazılı kaynaklardan faydalanma, gözlem ve ölçme, harita okuma, problem çözme ve eleştirel düşünme gibi yeterlilikler önceden kazandırılmalıdır.

2.4 Türkiye'de Coğrafya Öğretimiyle İlgili Düşüncenin Gelişimi

Coğrafya öğretimindeki düşüncenin oluşumu anlayabilmek için Türkiye'deki coğrafyanın gelişimi de ele almamız gerekmektedir. Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de coğrafyanın gelişimini çeşitli aşamalar kaydetmiştir (Alkan, 1991). Erinç, coğrafyanın gelişimini "50 Yılda Coğrafya" isimli kitabında çeşitli bölümlere ayırmış ve kriter olarak da coğrafyadaki gelişimin niteliğini esas almıştır (Erinç, 1973).

Cumhuriyet dönemi diğer bilimlerde olduğu gibi coğrafyanın gelişimi için de hız kazandığı bir dönem olmuştur.

1. Çağdaş Coğrafya Öncesi Dönem (1915'ten Önce):

Gerek Eskiçağ'da , gerekse Ortaçağ'da coğrafya geniş bir anlam taşımaktaydı. Ve tüm evreni tasvir eder nitelikteydi. Bu dönemde coğrafya "Hey'i (maddi) coğrafya" ve "Mevzii (bölgesel) coğrafya" olmak üzere ikiye ayrılıyordu. Osmanlı döneminde XIX. yüzyıla kadar Osmanlı coğrafyacılarının görevi ya doğrudan tercüme veya derleme şeklinde coğrafi bilgi elde etme şeklindeydi. Arazi çalışmalarına önem verilmemiş, teorik coğrafyanın gelişmesine çalışılmamıştır. Osmanlılar'da coğrafya genel tasvir çok rağbetteydi. Fiziki ve matematik coğrafya ile fazla ilgilenilmemiştir.

XIX. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda coğrafya isim saymak, istatistiki verileri vermek, ezbere harita çizmek ve çizdirmekten öteye gidememiştir. Bununla beraber özellikle askeri düşüncelerle çeşitli seviyelerdeki okullarda coğrafya öğretimine geniş ders saatleri ayrıldığı, bu amaçla da yurt dışından yabancı öğretmenler getirtilmiştir. 1875-1895 yıllarında uluslar arası coğrafya kongrelerine katılma olmuştur. Bazı ilginç eserler, özellikle askeri olan yazarlar tarafından yazılması da ilginç bir olaydır.

XIX. yüzyıl sonlarında reform hareketleri bilimsel kurumları da etkilemiştir. 1915'te Dar'ül Fünun'un dört askeri fakültesinden biri olan Edebiyat Fakültesi'ne bağlı olarak Coğrafya Dar'ül Mesai'si (Enstitü) kurulmuştur. Bu enstitüde 1915- 1933 yılları arasında yurt dışından davet edilen bilimadamları fiziki, beşeri ve coğrafyanın diğer alanlarında bilimsel gelişmelere uygun olarak okutmuşlardır..

2. Çağdaş Coğrafya (1915-1933):

1915'ten önceki dönemde Türkiye'deki coğrafyanın uluslararası alanda çok geri kaldığı anlaşılmaktadır. Aynı dönemlerde çağdaş coğrafyanın esasları Avrupa'da kurulmuştur, fakat Osmanlı, Avrupa'daki bu gelişmelere diğer alanlarda olduğu gibi coğrafya alanında da dışa kapalı kalmıştır.

Bu dönemde coğrafya alanındaki en önemli gelişme bilimsel coğrafyanın kurulması için ilk adımların atılmaya başlanmasıdır. Saffet (1923) ve Faik Sabri (1915)'nin yazdıkları kitapların, okul kitabı olarak okutulmaya başlanması dönem XIX. yüzyıla in en önemli gelişmelerinden birisidir.

Bu dönemin diğer önemli olayı da İstanbul Dar'ül Fünun'unun Coğrafya Bölümü'nde köklü yeniliklerin yapılmasıdır. Coğrafyanın bu yeni döneminde Alman coğrafyacı E. Obst okul müdürlüğüne getirilmiştir. Obst'un en büyük hizmetlerinden

biri zengin bir coğrafi eserler kütüphanesi kurmasıdır. Ayrıca coğrafi araştırmalar için gerekli olan araçları da sağlamıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında coğrafya bölümü ile ilgili çalışmalar devam etmiştir. Yurt dışından coğrafya bilimadamları Türkiye'ye davet edilmiştir. Ayrıca Gümüşçü bir makalesinde ülkemizde coğrafya özellikle Cumhuriyet döneminden sonra hızla gelişip modernleşen bir bilim olduğunu belirtir (Gümüşçü, 2000).

3. Türkiye'de Coğrafyanın Örgütlenmesi (1933-1941)

Sekiz yıl kadar süren bu dönemde Türkiye'deki coğrafya çalışmaları önemli bir yol katetmiştir. Uluslararası seviyede olmak üzere Ankara ve İstanbul'da iki coğrafya enstitüsü kuruldu. Bunun sonucunda okullarda çağdaş coğrafya bilimine göre öğretim ve yayınlar yapılmaya başlandı. "I. Coğrafya Konferansı" yapıldı. "Türk Coğrafya Kurumu" kuruldu. Milletlerarası kongrelerde Türk coğrafyacılar da bildiriler sundular.

1933 üniversite reformu sonrasında coğrafyaya büyük emek veren Faik Sabri, Ali Macit, Hamit Sadi bölümden ayrıldılar. İstanbul'a 1933'te Ahmet Ardel, Ali Tanoğlu, Cemal Alagöz öğretim üyesi oldular. İhtisaslaşma ve kürsü taksimatı yapıldı. 1936'da Alagöz de Ankara'ya gitti. Reform Komitesi, coğrafyayı iki bölüme ayırıp; Fiziki coğrafyayı Fen Fakültesine, Beşeri ve Ekonomik coğrafyayı Edebiyat Fakültesine bağlamayı düşündüyse de, coğrafyanın tarihle yakın ilişkisi ve Ritter ekolünün etkisiyle bundan vazgeçildi. Bu da belki de zaman içinde coğrafyanın gelişiminde olumsuz etkilerde bulunmuştur.

İstanbul'dan ayrılan Darkot, Tanoğlu ve Ardel devlet tarafından Fransa'ya gönderildi. Devrin ünlü coğrafyacılarının yanında yetiştiler. 1935'te Ankara'da Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi bünyesinde ülkenin ikinci Coğrafya Bölümü kuruldu. Başlangıçta Louis, Alagöz, Bediz ve Çıtakoğlu görev aldılar. H. Louis 1943'e kadar bölüm müdürü, kurucu ve öğretim üyesi olarak görev yaptı. Araştırmalar yapıp, bunları yayınladı. Türk coğrafyasına büyük katkıları olmuştur ve bölüm hocaları çeşitli alanlarda çalışmaya başladılar.

Kısa süren bu dönemde coğrafyacılar bilimsel çalışmaların yanı sıra aynı zamanda yayınlara başladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin çeşitli bölgeleri araştırmış ve ders kitapları hazırlamıştır.

- Birinci Coğrafya Kongresi (6-12 Haziran 1942)

Dönemin en önemli olayıdır ve birinci coğrafya kongresinde, Türkiye Coğrafyası; terimler ve coğrafi isimler, problemler; program ve kitap olmak üzere üç komisyon oluşturulmuştur. Bu komisyonun çalışmaları sonucunda, coğrafi görüşü yansıtan ders kitaplarının yayınlanması sağlanmıştır. Okullarda coğrafya müfredatında Türkiye Coğrafyasına önem verilmiş ve hem öğretimdeki karışıklığa ve tutarsızlığa son vermek ve öğretimde kolaylık sağlamak; hem de coğrafi araştırmalarda kolaylık sağlamak amacıyla "Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri" tespit edilmiştir. Yine aynı kongre de "Türk Coğrafya Kurumu'nun" kurulması kabul edilmiştir.

Türk Coğrafya Kurumu, Türkiye'de coğrafyanın gelişmesine yardımcı olmak üzere kurulmuştur. Merkezi Ankara'dadır ve coğrafyanın gelişmesi amacıyla kurulmuştur.

4. 1942-1981 Dönemi:

Daha önce yapılan çalışmalar ile Türkiye'deki coğrafya çalışmaları ilerlemeye başlamış bilimsel yayınlar artmıştır. 1940 yıllarının başından itibaren İstanbul Üniversitesi bünyesinde bulunan coğrafya bölümünde o güne kadar yapılamayan hemen her alanda araştırmalar yapılmıştır.

5. 1981 Sonrası:

Kasım 1981 tarihli YÖK kanunu ile üniversiteler yeniden örgütlenmiştir. Ankara, İstanbul ve İzmir'deki üniversitelerdeki Coğrafya Bölümleri Fen- Edebiyat grubunda kalırken, Eğitim Enstitülerinin fakülteye dönüştürülmesiyle coğrafya, anabilim dalı olarak sosyal bilimler bölümü içinde kalmıştır. 1981 yılı sonrasında Atatürk, Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu'na bağlı olarak "Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu" kurulmuştur.

6. Günümüz:

Ülkemizde coğrafya öğretimi ortaöğretim kurumlarında Milli Eğitim politikası ile merkezde oluşturulmaktadır. Merkezde oluşturulan eğitim politikası, eğitim programları yoluyla uygulamaya dönüştürülmektedir. Eğitim kurumunun veya sosyal çevrenin, bireylerin yaşantılarını düzenlemek ve zenginleştirmek için yürüttüğü etkinlikler, eğitim programı kapsamına girmektedir. Eğitim programından ders

programına doğru; öğretim programı, ünite programı ve konu sıralaması şeklinde bir sıralama yapılabilir.

Programların geliştirilmesi için, amaçların, öğrencilerin, içeriğin, öğretim stratejilerinin, materyallerin, zamanlama ve maliyetin değerlendirmenin birbiriyle ilişkili olarak topluca geliştirilmesi de önem taşır.

Amaçlar bir eğitim kurumunun görevini açıkladıkları için, programların geliştirilmesinde ölçek rolü oynarlar. Öğretim programları, ülkemizde belli eğitim kademelerinde öğrenilmesi istenen ders konularını, zaman unsuru da dikkate alınarak, belli eğitim kademesinin ve okul tipinin amaç ve ilkeleri doğrultusunda düzenlenmektedir.

2.5 Coğrafi Düşünme

Coğrafyanın temelinde olayların sebeplerini araştırma yer alır. Düşünme öğretimi aslında yeni bir kavram değildir, Antik Yunan Medeniyeti'nde bu konuyla ilgili bilgilere sıkça rastlanmaktadır. Plüton'un bu konuyla ilgili görüşlerinin olduğu bilinmektedir. Bazı Avrupa ülkelerinde, örneğin Fransa okul programlarında felsefenin içinde buna yer vermişlerdir (Wilson, 1999). Coğrafi düşünme, öğrencilerin coğrafya konularını bilmek yerine, edinilen bu bilgileri kullanarak yeni yargılara varmaları anlamına gelmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki, coğrafya öğretiminde sadece bazı listelenmiş bilgilerin ezberlenmesi yeterli görülebilmektedir. Halbuki etkili bir coğrafya öğretiminde, "niçin" sorusuna cevap vermek, ilişkileri anlamak, bilinen şeyleri haritada tekrar tekrara göstermekten daha iyi ve daha etkilidir. Böylece, coğrafya öğretenler, öğrencilerin hem sorunların farkına varmalarına ve hem de farklı çözümler geliştirebilmelerine yardımcı olurlar (Gardner, 1995).

Coğrafi düşünme şu örnekle özet bir şekilde açıklanmaktadır; bir kimse eğer mühendisse ve bir köprü inşa edecekse , globalleşen günümüz dünyasında sadece bir köprünün nasıl yapılacağını bilmek yeterli değildir. Bu kimse ayrıca yapılacak köprünün yapısı, dayanıklılığı, mimari estetiği dışında, lokasyonu, o alanın iklim özelliklerini, akarsu rejimini de bilmelidir. Bunların yanında bu köprünün sosyal faaliyetleri nasıl etkileyeceğini bilmek gerekmektedir. Belki de bu yapılacak köprü insanların ve maddelerin taşınmasını etkileyecektir veya uyuşturucu trafiğini kolaylaştıracaktır ya da birbirinden ayrı olan iki kabileyi birbirine düşürecektir. İşte

bütün bunlar çevresel ve sosyal olguların, yani coğrafi düşünmenin bir parçasıdır (Boyer, 2000).

Coğrafi düşünmede coğrafi beceriler bize gerekli olan araç ve teknikleri sağlar. Yani coğrafi beceriler bizim coğrafi düşünmemizi sağlayan yoldur ve bu coğrafi becerileri kullanarak bizler coğrafi düşünmeye başlarız. Bu sayede de coğrafyanın alanı olan fiziki ve beşeri olayları anlamamız kolaylaşır. Bizler coğrafi becerileri kendimiz için önemli bir karar verirken, ev satın alırken veya kiralarken, meslek edinirken, nerelerde alışveriş yapılabileceğini araştırırken, okula giderken veya tatile giderken aslında bizler hep coğrafi becerileri kullanarak coğrafi olarak düşünmekteyiz (Fouberg, 2003) Fouberg. Tüm bu kararları verirken de coğrafi bilgiyi elde etme, düzenleme, analiz etme ve kullanma gibi becerileri gerektirir. Günlük verilen karalar ve yaygın faaliyetler, çevresel ve sosyal sonuçlara varma hep sistematik düşünme ile mümkündür (Parr, 2001). Herkes evde, işte veya boş vakitlerinde coğrafi düşünmeyi kullanır. Yani coğrafi düşünme sadece coğrafyacılar için değildir . (Allen, Rivett, 1997). Mesken alanları, okullar, sanayi tesislerinin bulunduğu yerlerde görülen bölgesel sorunlar, hava, su ve toprak kirliliği gibi çevre sorunlarıyla ilgili olarak etkili ve doğru kararlar vermek için coğrafi bilgini doğru bir şekilde kullanılması gerekmektedir. Coğrafi düşünme, sadece sıradan insanlar için değil, tüm ülkeyi etkileyen kararlar alan hükümet tarafından da kullanılır (Allen, Rivett, 1997). Coğrafi düşünme, coğrafyayı uygulama ve coğrafya çalışmamız sırasında bizim olaylara kavramsal ve metodolojik olarak yaklaşmamızı sağlar. Siyasi veya ekonomik bir kararın alınması, bir süpermarketin kurulacağı yerin tespit edilmesi veya havaalanının kurulacağı yerin belirlenmesi, uluslar arası ticaretle ilgili konular hep coğrafi bilgini analizini gerektiren durumlardır ki, bunlar da aslında coğrafi düşünmenin basamaklarını oluşturan coğrafi becerilerdir.

Coğrafi beceriler, coğrafi düşünme için bize gerekli olan araç-gereç ve teknikleri sağlar. Bu beceriler, fiziki ve beşeri olgu ve süreci anlamak için coğrafyanın merkezinde yer alır. Öğrencilerin olayları gözlemleyebilmeleri ve diğer olaylarla ilişkilendirebilmeleri için bu beceriler çok önemlidir (Frew, 1996). Bu beceriler, öğrencilerin coğrafi araştırmanın sürecinde teknolojileri ve araçları kullanmalarını sağlar (Grosvenor,). Mesela, haritalar coğrafyanın en önemli aracıdır, çünkü coğrafi konuları görsel olarak ortaya koyar.

Diğer araç ve teknolojiler ise uydu fotoğrafları, grafikler, diyagramlar ve fotoğraflar coğrafi analizin bir parçasıdır. Şehirlerin gelişimiyle ilgili olarak karşılaştırma yapmak için eski ve yeni resimler kullanılabilir.

Coğrafi becerilerin gelişim için gerekli olan yetenekler aynı zamanda eleştirel düşünmeye de imkan tanır. Beceriler yalnızca coğrafya için, düşünme becerileri için değildir, aynı zamanda bilme, anlama, analiz etme, bir yargıya varma, hipotez haline getirme, genelleme yapma, yordama ve karar verme yeteneklerinin de gelişmesini sağlar. Coğrafi düşünme öğrencilerin yeryüzündeki beşeri ve fiziki olayları sentezleyip kavramalarına imkan tanır (Gober, 2001).

Coğrafi beceriler öğrencilere çoğunlukla okul yıllarında kazandırılır. Öğretmenler, bu becerileri bir düzen halinde ve etkili bir şekilde öğrencilere kazandırmalıdır.

Coğrafyayı nasıl öğretmeliyiz? Öğretmenler hangi metotları kullanarak öğrencilerin coğrafi düşünmesine yardımcı olabilir? "Geography for Life: National Geography Standards'ın" hazırladığı beceriler öğrencilerin coğrafi düşünmesini sağlayan yöntemlerdir (Taylor, 1995).

2.5.1 Coğrafi Düşünme Becerileri

Coğrafi düşünme ile ilgili beceriler, 1984 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde "Joint Committee on Geograhic Education" tarafından hazırlanmış ve "Guidelines for Geographiç Education: Elemantary and Secondary Schools (Temel ve Ortaöğretimde Coğrafya Eğitimi İçin Rehber İlkeler) olarak beş ana grupta toplanmıştır. "Association of American Geographers and the National Council for Geographic Education (Amerikan Coğrafyacılar Birliği ve Coğrafya Eğitimi Ulusal Konseyi) tarafından da yayınlanmıştır. Johnson, bu standartların, coğrafi düşünmeyi sağlayan temel beceriler olduğunu da vurgulamaktadır (Johnson, 2000). Bunlar;

a) Coğrafi Sorular Sorma,

b) Coğrafi Bilgiyi Elde Etme

c) Coğrafi Bilgiyi Düzenleme

d) Coğrafi Bilgiyi Analiz Etme

e) Coğrafi Soruları Cevaplama

a) Coğrafi Sorular Sorma:

Başarılı coğrafya araştırmaları istekli ve becerikli sorular sormayı, düşünmeyi ve coğrafi olgu ve olayların nedenlerini, nerede ve nasıl meydana geldiklerini içerir. Coğrafi sorular Bu (coğrafi olgu) nerede bulunmaktadır? O neden oradadır? Nelerle ilgilidir? Neye benzemektedir? gibi soruların çerçevesinde olmalıdır. Coğrafya derslerinde şu sorular sıkça sorulmalıdır:

1. Bu yer nerededir?
2. Bu yer neye benzemektedir? Ne gibidir?
3. Bu yer niçin böyledir? Neden bu şekli almıştır?
4. Bu yer diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?
5. Bu yer değişmekte midir? Nasıl?
6. Bu yerde yaşamak (bulunmak) nasıldır?
7. Bir başka yer, bu yere nasıl benzemekte veya farklılaşmaktadır?

Coğrafi düşünmenin ilk adımı , herhangi bir yerin lokasyonunu merak etmedir, bu da o yerin nerede olduğunun sorulmasıdır. Ayrıca coğrafi sorular öğrencilerin cevaplayabileceği veya cevabını tahmin edebilecekleri, hakkında düşünüp fikir yürütebilecekleri nitelikte olmalıdır, çünkü bu tarz sorular öğrencilerin hipotez kurma becerilerinin gelişmesine ve soru sorma ile cevaplama arasında ilişki kurmalarına yardımcı olur. Hipotezler bilgiyi araştırma için yol göstericidir. Coğrafi düşünme dünyamız hakkında uzun uzun düşünmek ve soru sormak olarak tanımlanarak, coğrafi soru sormanın coğrafi düşünmedeki önemi vurgulanmaktadır (Domingo, 2003).

Coğrafya herhangi bir problemin "nerede ve neden orada" sorularına cevap arama özelliğiyle tanınır. Yani coğrafyanın özünde yer ve sebep önemlidir. Bu sorular öğrencilerin coğrafi sorular sorma becerilerinin gelişmesi açısından önemlidir. Ayrıca öğrencilere coğrafi olan ve coğrafi olmayan sorular bir arada verilerek öğrencilerin bunları birbirinden ayırmaları istenir, böylece öğrenciler coğrafi olan ve olmayan soruları birbirinden ayırt ederek kendileri coğrafi sorular sormaya hazırlanır. Daha ileriki aşamalarda öğrenciler coğrafi problemleri tanımlayarak problemler için çözüm önerileri de sunabilirler. Öğrenciler mesela derslerde "bu kara parçası, bölge veya ülke

neden bu şekildedir? Bu dağlar neden buradadır? Bu dağların şekli neden böyledir? İnsanlar neden buralardan hoşlanmaktadırlar? gibi düşünmeye dayalı sorular sorabilmeleridir (Allen and Rivett 1997).

Coğrafyayı öğrenmek ve öğretmek için sürekli bu anahtar soruları bilmek, ve akılda tutmak faydalı olacaktır. Bu soruları herhangi bir yer veya konu hakkında öğrencilere sormak, o yerin ve konuların öğrenilmesini sağlar. Örneğin bir dağ, bir vadi, bir köy, bir ülke veya doğal bir bölge ile ilgili olarak sorular sorularak öğrencilerin düşünmesi sağlanır (Domingo, 2003). Sorularla yapılan coğrafya çalışılması gereken yerlerin, sistemlerin ve süreçlerin anlaşılmasına yardımcı olur.

Sorular öğrencinin tanımlama, tasvir etme, sınıflandırma, analiz etme ve sentez yapma becerilerinin de gelişmesini sağlar. Herhangi bir yerde yaşayan insanların, oranın özellikleri hakkında fikirleri ve duyguları ile kendi değerlerinden ortaya çıkan yaklaşımları da bulunmaktadır. Mesela Tablo 1'de örnek sorular ve bu soruların işlevleri bulunmaktadır.

Aşağıda verilen tabloda coğrafi sorular ve bunların işlevleri görülmektedir.

Tablo 2.5.1: Coğrafi Sorular ve İşlevleri

Soru 1: Bu yer nerededir? Soru 2: Bu yer neye benzemektedir?	Bu iki soru lokasyon ve yer kavramlarının gelişmesinde yardımcı olur. Doğal ortamın anlaşılmasında çok önemli yeri olan dağılışın ortaya konulmasını mümkün kılar. Ayrıca öğrencilerde bir yerin dağ, ova vb. şekillerden hangisine benzediği hakkında fikir verir.
Soru 3: Bu yer niçin böyledir?	Bu soru da sahanın yapısı ve sahada etkili olan süreçlerin anlaşılmasında yardımcı olur.
Soru 4: Neden bu şekli almıştır?	Bu soru ilişkili olan lokasyonların tanımlanmasında ve sahaya ait özelliklerin oluşumunun bilinmesine yardımcı olur.

Soru 5: Bu yer diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?	Bu soru sistemlerde, süreçlerde, kalıplarda meydana gelen değişikliklerin tanımlanmasında yardımcı olur. Ayrıca, tartışılabilecek farklı konuların ortaya çıkmasına yardımcı olur.
Soru 6: Bu yer nasıl değişmektedir?	Yer kavramının gelişimini sağlar. Değerler ve yaklaşımlar üzerinde düşünme yeteneğinin gelişimine yardımcı olur. Karşılaştırma yoluyla yer ve lokasyon kavramlarının gelişimini ve dolayısıyla da bölge kavramının gelişimini sağlar.
Soru 7: Bir başka yer, bu yere nasıl benzemekte veya farklılaşmaktadır?	Bu yerle başka bir yer arasında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar vardır? Aynı zamanda benzerlik ve farklılık kavramlarının da gelişimine yardımcı olur.

Öğrencilere herhangi bir yerle ilgili coğrafi bilgi öğretilirken insanların yaşadıkları yerle ilgili duygularını tespit etmek, öğretim açısından faydalı olur. O yerle ilgili bazı bilgiler ve yaklaşımlar edindikten sonra *"bu yerde yaşamak nasıl bir duygudur?"* sorusunu öğrencilere sorarak, herhangi bir konunun içinde bulunabilecek olan inançlar, değerler, yaklaşımlar yelpazesinin, olar tarafından anlaşılmasına ve geliştirilmesine yardımcı oluruz. Öğrencilere mümkün olduğu ölçüde kendilerini, öğrendiklerini yörenin insanının yerine koyarak o yöreyi anlamaları istenir. Öğrenciler yukarıda belirtilen soruyla ilgili düşünmeye başlar başlamaz, insanların mantık ve kararlarını soruşturur bir şekilde, "Bu yerle ilgili kararlar nasıl alınır?" O yerin sakinlerinden bazıları buna karşı iken, neden bu fabrika buraya kurulmuştur? Gibi sorular sorulabilir. Karar verme ile ilgili sorular bir kez sorulmaya başlandığında, konu ile ilgili araştırma yapma fırsatı doğar. Öğrenciler açısından konu genellikle yereldir. Bu açıdan ilk elden kaynaklar veya saha çalışmaları, konuyu canlı kılar. Bununla beraber rol oynama etkinliği aracılığıyla bazı konularda çok iyi çalışmalar ortaya çıkarmak mümkündür.

Coğrafi sorularla ilgili olarak öğrenciler bir coğrafi araştırma projesi planlama ve düzenleme, bir problem, bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma, bilgi kaynağını tanımlama gibi becerileri de yapabilmelidirler.

a) Bir bölgenin haritasını inceleme ve haritaların incelenmesiyle coğrafi sorular hazırlama. Mesela ülkelerin bölünüş sistemleri, meskenlerin ve nüfusun dağılışı ile topoğrafya arasındaki ilişki, şehirlerin etkililiği hakkında sorular.

b) Bir çok grafik çalışarak coğrafi sorular hazırlama ve onları cevaplamak için bilgi yazma.

b) Coğrafi Bilgiyi Elde Etme:

Coğrafi bilgi doğal ortam ve o ortamın fiziki ve beşeri özellikleri, coğrafi faaliyetler ve o alanda (veya yerde) yaşayan insanların faaliyetleri hakkındadır. Coğrafi soruları cevaplayabilmeleri için öğrencilerin çeşitli yollardan bilgiye ulaşmanın yollarını da öğrenmeleri gerekmektedir. Öğrenciler her türlü haritayı okuma ve yorumlama becerisine sahip olmalıdırlar. Yani bir haritayı kullanarak, hakkında hiç bilgi bilmediği bir yer için bilgi üretebilmelidirler. Ayrıca nicel ve nitel yöntemleri de kullanarak birincil ve ikincil kaynakları derleyip bunlardan faydalanmalıdırlar. Öğrenciler bilgileri anketler, saha çalışmaları, çeşitli materyalleri kullanma ve kütüphane araştırmaları ile elde edebilirler.

Coğrafi bilgiyi elde etmedeki beceriler; görüşme, bilgiyi sistematik hale getirme, harita ve diğer grafikleri yorumlama ve okuma, gözlem ve istatistiki yöntemleri kullanmadır. Bilginin birincil kaynakları, özellikle de saha çalışmalarının öğrenciler tarafından yapılması coğrafi araştırma açısından oldukça önemlidir. Saha çalışmaları öğrencilerin anket düzenleme, fotoğraf çekme, gözlem yapma, insanlarla görüşme yapma, örnekler toplama faaliyetlerini içerir. Saha çalışmaları coğrafya çalışmalarının daha eğlenceli ve anlaşılır hale gelmesini sağlar. Saha çalışmaları öğrencileri fiziki özellikler ile beşeri faaliyetler arasındaki ilişkiyi kurmalarını ve okulda öğrenilen coğrafya bilgilerinin içinde yaşadıkları ve bir parçası oldukları dış dünya arasında bir bağlantı kurmalarını sağlayan çok önemli bir etkinliktir (Bednarz, 2003). Coğrafya derslerinin öğrenilmesi açısından oldukça etkilidir ve genelde öğrenciler tarafından da çok beğenilir.

Bilginin ikincil kaynakları ise metinler, haritalar, grafikler, fotoğraflar (uydu fotoğrafları, hava fotoğrafları, üç boyutlu fotoğraflar, profesyonel veya amatör resimler), multimedya araçları, gazeteler, telefon rehberleri ve hükümet yayınları gibi yazılı belgelerdir. Bunlar ikincil kaynakları meydana getirirler ve coğrafi bilginin bir kısmını öğrenciler bu kaynaklardan elde ederler.

Üçüncül kaynaklar ise, daha çok ansiklopedik kaynaklardır. Ansiklopedik bilgiler ise aslında başkalarının birincil ve ikincil kaynaklardan faydalandıkları bilgilerdir. Ama öğrencilerin bizzat ulaşamayacağı bilgiler buralarda mevcuttur. Araştırmalarda önemli ve temel bilgiler vermesi açısından kullanılır.

Kaliteli literatür coğrafyayla gerçek hayat arasında bağlantı kurar. Literatür belki de öğrencilerin başka bölgelerde yaşayan insanların nasıl, nerede yaşadıklarını anlamalarına yardımcı olur (Macken, 2003).

Coğrafi bilgiyi elde etmede iki esas aşama bulunmaktadır.

I. Birincil ve ikincil kaynaklardan coğrafi bilgiyi elde etmek ve herhangi bir yeri koordinatları ile gösterme veya bulma.

   a) Gözlem, tanımlama, isimlendirme, düzenleme, taslak hazırlama, görüşme, kayıt ve ölçme gibi saha çalışmalarıyla bilgi elde etme

   b) Sınıf ortamında veya kütüphanede haritalardan, fotoğraflardan, videolardan ve diğer görsel araçlardan, uydu ve hava fotoğraflarından, kitapta bulunmayan bilgileri elde etme ve bu bilgileri tanımlama, isimlendirme, düzenleme, taslak haline getirerek kullanılabilir hale getirme.

   c) Nicel yöntemleri ve ölçüleri "ortanca, medyan ve modu" kullanma. Mesela, Dünya milletlerinin ekonomik ve sosyal farklılıklarını göstermek için kullanma veya alt, orta ve üst gruplar olarak sınıflandırma.

II. Coğrafi bilgiyi kullanma ve değerleri sistematik olarak değerlendirme,

a) Saha çalışmaları veya ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler ışığında göç konusunu ele alarak farklılığını, gelişimim ve faydalarını ortaya koyma.

b) Seçilen gerekli bilgileri uygun noktalama haritaları haline getirme.

c) Coğrafi Bilginin Düzenlenmesi:

Derlenen coğrafi bilginin analiz edilip yorumlanabilmesi için düzenlenmesi gerekmektedir. Bilgiler sistematik hale getirilmeli ve farklı tip ve şekildeki bilgiler tasnif edilmelidir. Çeşitli kaynaklardan elde edilen veriler ve bilgiler ışığında grafikler, fotoğraflar, iklim grafikleri, diyagramlar, tablolar, haritalar kullanılarak bilgiler düzenlenmelidir.

Coğrafi bilginin düzenlenmesi için çeşitli yollar bulunmaktadır. Haritalar coğrafi bilginin düzenlenmesinde ilk sırada gelmektedir. Çünkü haritalar coğrafyanın temelini oluşturur. Bunun dışında grafiklerin çeşitli türlerini kullanmak, tablolar ve grafikler kullanarak coğrafi bilgi düzenli hale getirilebilir. Yaratıcılık ve beceri coğrafi bilginin etkili bir şekilde yorumlanmasında çok öneli bir yere sahiptir. Dizayn, renk, grafikler, ölçek ve harita şekillerinin belirlenmesinde bu yaratıcılık ve beceri etkilidir.

Coğrafya harita oluşturmanın sanatı olarak adlandırılır. Harita yapma bütün öğrencilerin en yaygın faaliyeti olmalıdır. Öğrenciler elde ettikleri verilerin yardımıyla boş haritaları işlemeli ve görsel hale getirmelidirler. Kullanılacak harita ise herhangi bir atlastan, bir kitaptan alınabilir. Bu içi boş ve üzerinde herhangi bir bilgi olmayan haritayı öğrenciler, kendi amaçları doğrultusunda şekiller renkler ve sembollerle işleyip, bilginin sunulduğu bir araç haline getirmelidirler. Öğrenciler bilgiyi toplamak için harita okuyabilme, bilgiyi organize etmek için de harita oluşturabilme becerilerine sahip olmalıdırlar. Öğrenciler için harita oluşturma bir kompozisyon yazma gibi doğal, kolay ve sıradan bir etkinlik olmalıdır. Öğrenciler, harita sembollerini yapma ve yorumlama, lokasyon, ölçeği kullanma, haritalar hakkında eleştirme yapma gibi belli başlı becerilere sahip olmaları gerekmektedir (Johnson, 2000). Bu beceriler sayesinde öğrenciler coğrafyayı uygulamaya geçirmiş olacaklardır. Coğrafi bilginin düzenlenmesinde haritalar şu şekilde kullanılabilir.

I. Coğrafi bilgiyi organize etmek için uygun şekillerle haritaları seçme ve düzenleme,

a) Harita üzerinde çeşitli semboller kullanarak nicel bilgileri gösterme

b) Noktalama haritaları, isoline haritaları, koroplet haritalarından, bilgiler için uygun olan herhangi birini hazırlama,

c) Gerçek alanları, basit haritalar çizerek gösterme,

d) Saha bilgilerini kullanarak krokiler oluşturma

II. Coğrafi bilgiyi düzenlemek için grafikler, diyagramlar, tablolar ve haritalardan uygun olanını seçme,

a) Dağılışları grafikle gösterme, bir yerleşmede merkezde bulunan iş bölgeleri ile merkezden uzakta bulunan arazilerin değerlerini karşılaştırma,

b) Coğrafi bilgileri örneklerle gösteren diyagramlar hazırlama,

c) Zamanla değişen olayları çizgi grafikle gösterme, mesela ABD'de 1890-1990 yılları arasında kırsal alanda yaşayan nüfusun durumunu gösterme, 1890-1990 yılları arasındaki telefonu olan nüfus miktarını gösterme,

III. Elde edilen coğrafi bilgiyi organize etme ve geliştirmek için çeşitli medya araçlarını kullanma

a) Elde edilen coğrafi bilgileri özellikle metinler ve dökümanlar, video materyalleri, haritalar haline getirme ve bu bilgileri tablo, grafik ve diyagramları da kullanarak sunma,

b) Elde edilen bilgileri görüşme yapılan kişilerle, saha çalışmalarının da danışmanlarla gözden geçirilip sınıflandırılması,

d) Coğrafi Bilginin Analiz Edilmesi:

Çeşitli kaynaklar ve araştırmalarla elde edilen bilgilerin analiz edilmesi örnekler bularak, ilişkiler ve bağlantılar kurarak araştırmayı içerir. Öğrenciler anlamlı örnekler ile ortaya çıkan işleyişleri, bilgileri yorumlar ve analiz ederler. Öğrenciler, kendi gözlemlerinin, elde ettikleri bilgileri sentez edebilmelidirler. Haritalar, grafikler,

diyagramlar, tablolar ve diğer araştırmalardan elde ettikleri bilgileri de ekleyerek, ortaya yeni bilgiler koymalıdırlar. Basit istatistiklerle bağlantı kurabilmeli ve sonuç çıkarabilmelidirler.

Coğrafi bilginin analiz edilmesi olgu, olay ve oluşumları araştırma ve ilişkilendirmeyi içermektedir. Öğrenciler, olayları, problemleri analiz edip yorumlarlar. Öğrenciler daha sonra kendi gözlemlerini de sentezleyebilirler. Basit istatistikleri kullanarak, eğilimler, ilişkileri ve sıklıkları gösterebilir ve hakkında bilgi sahibi olabilirler. Bazen coğrafi bilginin organize edilmesi ile analiz etme faaliyetlerini birbirinden ayırmak zor olmaktadır. Fakat ham bilginin ustalıkla anlaşılabilir hale getirme, bilginin analiz edilmesi ile mümkündür. Öğrenciler uzamsal kavramları ve ilişkileri anlayıp karşılaştırabilme ve gerçekleştirebilmek için haritaları dikkatle incelemeleri gerekmektedir (MacBeath 1997). Maddeler arasındaki ilişki ve eğilimleri tanımlamak için tablo ve grafiklerle çalışmak gerekmektedir. Bilgiler istatistiki metotlarla iyice incelenmelidir, böylece eğilimler, sıklıklar, korelasyonlar, ilişkiler tanımlanabilir ve dökümanlar yorum için gözden geçirilmeli, açıklanmalı ve karakteristik özellikler sentezlenmelidir.

Öğrencilerin bu aşamaya gelene kadar çeşitli kaynaklardan elde ettikleri ve düzenledikleri bilgileri anlaşılır kılmak için bunları analiz etmeleri gerekmektedir. Bu analiz sırasında araştırma konusuyla veya problemle ilgisi olan veya olmayan bilgiler de ayrılarak gerçek bilgiye ulaşılır. Analiz etme ile öğrenciler konular arasındaki ilişkiyi de kavramış olacaklarıdır. Bu açıdan bakıldığında coğrafi bilginin analiz edilmesi önemli bir yere sahiptir ve öğrenciler tarafından iyice anlaşılmadan geçilmemelidir.

Bu analitik süreç coğrafya örneklerinin ve genellemenin gelişimi ile coğrafi sorular cevaplamaya rehberlik edecektir. Coğrafi bilginin analiz edilmesinde şu yöntem izlenmelidir.

I. Coğrafi bilgiyi yorumlamak için nicel yöntemleri kullanma,

a) Coğrafi genellemenin gelişimini desteklemek için analitik, istatistik ve tamamlayıcılar üretme

b) Coğrafi olguların ulusal ortalamalarını hesaplama,

II. Haritalardan ve diğer coğrafi algılamalardan anlam ve sonuç çıkarma,

a) İlişkileri sonuçlandırmak için farklı periyotları coğrafi bilginin haritaya aktarılmış olanlarıyla karşılaştırma,

b) Çeşitli haritaları birlikte kullanarak bilgileri yorumlama. Mesela haritalarda ailelerin gelirlerini gösterme, neden bazı bölgelerin refah seviyesinin yüksek, bazı bölgelerin düşük olduğunu haritalar üzerinde gösterme,

c) Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak sebep-sonuç ilişkilerini ortaya koyma. Verimli topraklarla, bol ürün alma ararsındaki ilişkiyi belirleme.

III. Tek bir çeşit kaynaktan faydalanıldığında, coğrafi bilgiyi kullanabilmek için bilgilere eleştirel bakma, analiz etme, sentezleme, değerlendirme ve açıklama.

a) Analiz etme ve coğrafi bilgiyi yorumlayarak ilişkileri sonuçlandırma

b) Coğrafi muhakeme yapabilme.

e) Coğrafi Soruları Cevaplama:

Başarılı bir coğrafya araştırması derlenmiş, organize edilmiş ve analiz edilmiş bilgiye dayandırılmış ve genelleme becerisinin geliştiği bir şekilde sonuçlanmalıdır. Coğrafi beceriler coğrafi soruları cevaplamayı sağlayabilmeli ve bilgiler grafik forma getirilmiş, organize edilmiş bilgilere dayandırılmış, sözel veya yazılı olarak hikayeleştirilmiş olmalıdır.

Genelleme, araştırma sürecinin sonucudur ve anlamları, açıklamaları düzenlemeye yardımcı olur. Genellemenin gelişimi, öğrencilerin bilgileri derlemelerini, analiz etmelerini ve coğrafya hakkında genel bilgiler edinmelerini gerektirir. Ayrıca öğrenciler etkili kararlar vermek için, problemleri çözmek veya herhangi bir problem karşısında bir yargıya varmada rahatlıkla kanıtları kullanabilirler.

Coğrafi genelleme, düşünme veya tümdengelim yoluyla da yapılabilir. Düşünme, öğrencilerin coğrafi bilgiyi sentezleme, soruları cevaplama ve tartışmayı zenginleştirme becerilerini geliştirir. Coğrafi genelleme, tümevarım ve tümdengelim

süreçlerini içerir. Tümevarım yaklaşımını öğrenciler coğrafi bilgiyi sentezleme, soruları cevaplama ve sonuçlara varmak için kullanırlar. Tümdengelim yoluyla düşünme öğrencilerin konuyla ilgili olarak soruları tanımlama, kanıtları değerlendirme ve toplama, bunları okul dışı dünyada tekrar kullanma şeklindedir. Tğrenciler tümevarım yaklaşımını coğrafi bilgiyi sentezleme, soruları cevaplama ve sonuçlara varmak için kullanırlar.

Coğrafi soruları açık ve etkili bir şekilde cevaplama önemlidir. Coğrafi soruları cevaplama öğrencilerin düşünmeleri ve genellemeleri oluşturmalarını sağlayacak bir etkinliktir. Bu yüzden ayrı bir öneme sahiptir. Öğrenciler coğrafi bilgiyi çeşitli ve etkili yollarlarla da sunmalıdırlar. Örneğin multimedyayı kullanma, resimler, haritalar, grafikler ve hikayeleştirme yollarını kullanarak bunu başarabilirler. Coğrafi bilgi aynı zamanda, şiirler, oyunlar, dergiler ve makalelerle de sunulabilir. Coğrafi bilginin sunumu için seçilen her bir etkinlik bir soruyu cevaplamayı, bir ürünü ortaya koymayı sağlayacak bir şekilde olmalıdır (Matthews, 1996). Coğrafi soruları cevaplamak ve bu cevapları etkili bir şekilde sunabilmek de önemli bir beceridir.

Ayrıca öğrenciler aynı zamanda genellemenin ve elde edilen sonucu zenginleştirmenin çeşitli yolları olduğunu da bilmelidirler. Çok çeşitli bilgi, çok çeşitli anlam ve gerçeklik bulunmaktadır. Öğretmenler, öğrencilere problemleri çözmede ve algılamayı zenginleştirmede yol gösterici olmadırlar. Bu süreç çeşitli türdeki verinin toplanması, kişisel farklılığı ve subjektif bilgiyi içermelidir.

Coğrafi soruları cevaplama, coğrafi araştırmanın son basamağını oluşturur., fakat bu gerçekte araştırmanın sonu değildir. Çünkü süreç genellikle , genelleme veya bulunan sonuçla gelişen yeni bir soruyla tekrar başlar. Bu sorular, genelde test edilmiş hipotezler olarak görünürler. Cevaplanmış, kararlaştırılmış veya çözülmüş problemler yeni bir probleme veya araştırmaya kapı aralar. Coğrafya öğrenmek, büyüleyici bir süreçtir aynı zamanda. Coğrafi soruları cevaplamada şu aşamalar kullanılmalıdır.

I. Çeşitli coğrafi araştırmaların sonuçlarından geçerli genellemeler yapabilme
   a) Coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler arasında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullanabilme.
   b) Çeşitli haritalar ve atlaslar kullanarak yerleşmelerin farklı olaylarla olan ilişkisini karşılaştırma.

öğretmen kitaptan faydalanarak, öğrencilerin kitapta bulunan grafikleri inceleyerek soruları cevaplamalarına yardımcı olur veya öğretmen elmaların bölgeler, bölümler veya ülkeler bazında yetiştirilen elma miktarıyla ilgili tabloları öğrencilere vererek öğrencilerin grafikleri oluşturmaları da sağlanabilir. Böylece öğrenciler elmanın nerede ve ne kadar yetiştiğini veya hiç yetişmediğini göreceklerdir (coğrafi bilgiyi elde etme ve düzenleme).

Daha sonraki aşama ise bu istatistikleri kullanarak elmanın yetiştirildiği yerleri gösteren bir harita yaratmaktır. Bunun için noktalama yöntemiyle elmanın yetiştirildiği alanları, bölgeyi veya ülkeyi gösterirler. Burada bir noktanın ne kadar elma miktarına tekabül ettiği konusunda karar vermede öğretmen öğrencilere yardımcı olabilir. Ayrıca burada harita çizilirken, bir haritada olması gereken unsurlar olan başlık, tarih, hazırlayanın ismi, lejand ve kaynak harita üzerinde gösterilmelidir (coğrafi bilginin analiz edilmesi). Öğrenciler bu haritalar üzerinde coğrafi olgular için çalışabilirler. Bu bölgeler veya ülkeler nerededir? Bölgenin sınırları belli mi? Elmalar sıcak bölgelerde mi yoksa soğuk bölgelerde mi yetiştirilmektedir? X bölgesi elma yetiştirmeye uygun mudur? (coğrafi soruları cevaplama). Öğrenciler artık elmaların yetiştirilmesiyle ilgili bazı genellemeleri sözel olarak sunabilirler. Bunu izleyen diğer derste ise söylenen bilgileri yazılı hale getirebilirler. Daha sonra buna benzer bir çalışma portakalın yetiştirilme alanlarıyla ilgili olabilir. Hazırladıkları bilgileri, grafikleri ve haritaları daha önce yapmış oldukları elmalarla ilgili bilgilerle karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını tartışabilirler (Taylor, 1995).

2.6 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde, coğrafya öğretimi ile ilgili yurt içi ve yurt dışı araştırmalara yer verilmiş ve bu çalışmaların yapıldığı alanlar genel olarak değerlendirilmiştir. Coğrafya öğretimi ile Türkiye'de sınırlı kaynak ve araştırmaya rastlanmıştır.

2.6.1 Yurt içinde Yapılan Çalışmalar

Gürsoy (1992), "Türkiye'de Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi, Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli yüksek lisans tezinde coğrafya öğretiminde, coğrafya öğretmenlerinin almış oldukları eğitimin kalitesi ve mezun olunan okul, üniversitede eğitim alırken araç-gereç kullanılmamasının sonuçları, uygulamalı bir

II. Coğrafi soruların cevaplarını kontrol etme

a) Sözel ve yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme

b) Problemlerin çözümünde elde olan imkanları değerlendirme.

Şekil 1: Coğrafi Düşünme Becerileri

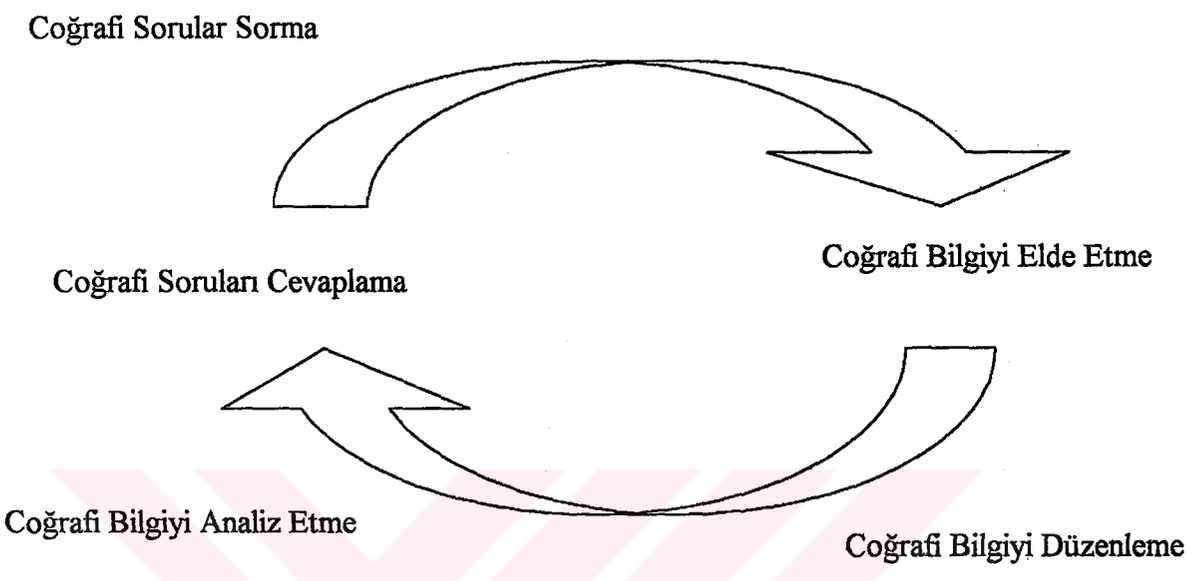

Şekil 1'de görüldüğü gibi coğrafi düşünme becerileri birbiri ardı sıra gelen ve birbiriyle bağlantılı becerilerdir. Bu beceriler coğrafi soru sorma ile başlar, coğrafi bilgiyi elde etme, coğrafi bilgiyi düzenleme, coğrafi bilgiyi analiz etme ve coğrafi soruları cevaplama olarak devam eder. Coğrafi soruları cevaplama aşaması ise gerçekte bir son değildir. Bu aşamadan sonra daha önceki araştırma konusunun içinde geçen bir konu veya tamamen yeni bir konu bu beceriler doğrultusunda ele alınabilir.

2.5.2 Coğrafi Düşünme Becerileriyle İlgili Bir Çalışma Örneği

Coğrafi düşünme becerileri sınıf içi ve sınıf dışı etkinlikler olarak öğrencilerin coğrafi düşünme becerilerini üst seviyelere kadar çıkarmalarına yardımcı olacaktır. Bu becerileri nasıl uygulayacağız? Bunun için basit bir konuyu ele alacak olursak şu şekilde uygulanabilir: Mesela; "elma" hakkında bir kitap olan "The Life and Times of the Apple, Charles Micucci (1992), içerisinde elmanın yetiştirildiği ülkeler ve çeşitli grafikler, resimler bulunmaktadır. Sınıfta kitabı okumadan önce öğretmen, öğrencilerin "elma" hakkında düşünmelerine rehberlik edebilir. Bunun için şu coğrafi sorular sorulabilir; "Elma nerede yetişir? Neden bazı ülkelerde (bölgelerde) yetiştirilirken, diğerlerinde yetiştirilememektedir? "(Soru sorma becerisi). Daha sonra

bilim olan coğrafyanın üniversitelerde okutulurken bile saha çalışmalarına gidilmemesi gibi sorunları ele almıştır. Bu eğitim kurumlarından mezun olan öğretmenlerin görev alınca kendilerini de coğrafya öğretimi için gerekli olan koşulları yerine getirmemelerine ve böylece coğrafya öğretiminde sorunların kaynağını ortaya koymaya çalışmıştır.

Araştırmacı ortaöğretim kurumlarında coğrafyayı tanımayan, uygulamayan öğretmenlerin öğrencilerin de sorun yaşamasına yol açtığını belirtmiştir. Bununla beraber, coğrafya öğretimindeki en büyük sorunlardan bir diğerinin de araç-gereçlerin kullanılmaması, eğitim teknolojilerinden uzak kalınması, coğrafya öğretiminde gelenekselci kalınması olduğunu belirtmektedir. Bu sorunların giderilmesi için, araç-gereç kullanılmasının yaygınlaştırılması, yeniliklere açık olunması ve okullarda mutlaka coğrafya odasının oluşturulması gerektiğini savunmaktadır.

Gümüş (1993), araştırmasında Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde yer alan lise ve dengi okullarda okutulan coğrafya dersinin öğretiminde etkili olan faktörler içerisinde öğretim programları, öğretim teknikleri, öğretim araç-gereçleri ve öğretmeni incelemiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin öğretim programlarının coğrafyayı öğrencilerin seviyesine indiremediğini, coğrafyayı okullarda sevimli bir ders haline getirmek için coğrafya programlarının çağdaş coğrafyayı ortaöğretim kurumlarında yerleştirecek şekilde düzenlemesi gerektiğini belirlemiştir.

Efe (1997), "Coğrafyada yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metot ve Teknikler" adlı çalışmasında coğrafya öğretiminde kullanılan teknik ve yöntemleri ele almıştır. Coğrafyayı etkili bir şekilde öğretebilmek için yapılması gerekenleri belirtmiştir. Yine çalışmasında etkili bir coğrafya öğretimi için okullarda mutlaka bir coğrafya sınıfı veya laboratuvarının oluşturulması gerektiğini ifade etmiş ve bu sınıfların konulara uygun harita, resim, poster, video, televizyon gibi malzemelerle donatılması gerektiğini belirtmiştir. Coğrafya tamamen uygulamaya yönelik bir bilim olduğu için arazi çalışmaları ile sınıfta kullanılacak görsel malzemenin önemi üzerinde durmuştur.

İyi bir coğrafya öğretimi için bulunması gerek görsel malzemeler ise şu şekilde sıralamıştır;

- Fotoğraflar (belirlenen konulara göre çekilmiş ve ayrılmış)
- Slayt filmler (konulara göre ayrılmış)

- Haritalar (amaçlarına göre değişik türde ve ölçekte haritalar)
- Poster
- Tablo ve diyagramlar
- CD-ROM
- Konulara göre ayrılmış video kasetleri
- Haftalık, aylık v.s. dergilerde yer alan coğrafya ile ilgili fotoğraflı güncel yazılar
- Günlük gazetelerden kesilen coğrafya konularını içeren haber kupürleri
- Televizyon, video
- Tepegöz
- Slayt makinesi
- Fotoğraf makinesi

Taşlı (1997), "Öğrenci Merkezli Yöntemlerle Coğrafya Öğretimi" adlı çalışmasında eğitim kurumlarında genellikle öğretmen merkezli sunuş yönteminin baskın olduğu sonucuna varmıştır. Ayrıca coğrafya öğretiminde en etkili yöntemin gerçekleştirilmediğini, coğrafya öğretiminde öğrenci merkezli bir öğretimin olmadığını ortaya koymuştur.

Öğretim metot ve tekniklerde bazı değişiklikler yapılması gerektiğini belirterek, bu değişikliklerden en önemlilerinin coğrafya sınıf veya laboratuvarı oluşturulması ve saha çalışmasına önem verilmesi olduğunu vurgulamaktadır.

Akyol (2000), "Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Sorunlar" isimli çalışmasında Türkiye'de coğrafya eğitiminde görülen gelişmeler ve başlıca sorunları ele almıştır. Araştırmasını gerçekleştirmek için liselerdeki öğretmen ve öğrencilere anket uygulamıştır. Bu anketten elde edilen bulgulara göre coğrafya eğitimindeki başlıca sorunlar; okullarda coğrafya dersliğinin olmaması, coğrafya derslerinde gezi-gözlem uygulanmayışı, düz anlatım yönteminin kullanılması, öğretmenlerin derslerde kısa cevaplı sorular sormaları ve öğretmenlerin derslerde araç-gereç kullanmamaları olarak belirtilmiştir.

Engin (2003), yapmış olduğu araştırmasında coğrafya öğretim programlarının coğrafya öğretimine getirdiği yenilikleri incelemiştir. Sonuçta yapılan düzenlemelerin köklü bir değişiklik ve yenilik getirmediğini programların sadece çok küçük

değişikliklerle yenilendiği, bunun da coğrafya öğretimine önemli katkıda bulunmadığı belirtmiştir.

2.6.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Fromboluty (1991) "Helping Your Child Learn Geography" adlı araştırmasında Amerika'da yaşları 18-24 arasında olan öğrenci grubuyla çalışmış ve bu gençlerin büyük bir kısmının Amerika'nın yerini harita üzerinde gösteremediklerini belirlemiştir.

Araştırmacı coğrafya öğretiminde, harita, küre ve atlasların çok önemli olduğunu, bu araçların lokasyon, bölge, iklim, insan göçleri, alan ile orada yaşayan insanlar arasındaki etkileşim ve özellikleri anlamak ve bunlarla ilgili soruları cevaplamak için gerekli olduğunu belirtmiştir.

Araştırmada lokasyon, yer, doğal ortam ve etkileşim, yeryüzü şekilleri gibi kavramların öğrencilerin coğrafi düşünmesinde temel kavramlar olduğunu belirtmiştir. Coğrafya öğretiminde çeşitli araç ve gereçlerin ve özellikle de harita, küre ve atlasların öğretimin ayrılmaz parçaları olduuğunu vurgulanmaktadır. Çünkü haritalar coğrafya öğretiminin merkezinde yer almaktadır.

Petterson (1991), öğretmenlerin coğrafya öğretiminde uygulamalı çalışmalar ve görsel bilgiyi kullanmaları üzerine yaptığı araştırmada ABD, İsveç, Japonya, Yunanistan ve Avustralya'da görev yapan coğrafya öğretmenlerine bir alan taraması yaptırmıştır. Bu çerçevede coğrafya öğretmenlerinin derslerde araç-gereç, resim kullanımının amacı ve ortam ile ekipmanları sınıfa taşımada kültürler arası fark olup olmadığı üzerinde durmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre son yıllardaki hızlı teknolojik gelişmelere rağmen sınıflarda en çok kullanılan araç-gereçler ancak "sınıf tahtası, renkli kitaplar, harita, küre ve atlaslar" olduğu ortaya çıkmıştır.

Araştırmada Dünya'da coğrafya öğretiminde konuşma yoluyla öğretimin yanında gerekli araç-gereçlere çok az yer kaldığı belirtilmekte ve teknolojinin bu kadar yaygın olduğu günümüzde teknolojik imkanlardan eğitimde henüz tam olarak faydalanılamadığı ifade edilmektedir.

Macken (1998), coğrafya derslerinde ders kitabı kullanmadan öğrencilere coğrafya ile ilgili temel coğrafya kavramlarının öğretilebileceğine yönelik bir çalışma yapmıştır. Öğrencilerin düşünerek, resimler ve fotoğrafları yardımıyla coğrafyanın temel konularını bulabileceklerini ve öğrenebileceklerini ortaya koymuştur.

Araştırmacı bunun için deneysel bir çalışma yapmış ve çalışma grubuna konularla ilgili resimler yardımıyla ders konularını ve kitap olmadan coğrafyanın ana kavramlarını öğretmeye çalışmıştır. Araştırmacı derslerde resimler yardımıyla ders kitabı olmadan öğrencilerin bulmasını istediği temel coğrafya kavramlarının lokasyon, yer, doğal-ortam ve insan etkileşimi, nüfus hareketliliği ve bölge olduğunu belirtmiştir. Bu temel kavramlar coğrafi düşünmenin de temelini oluşturmaktadır. Daha sonra önceden belirlemiş olduğu resimler üzerinde öğrencilerle konuşarak ve onları düşündürerek temel coğrafi kavramları öğrencilere öğretmiştir.

Boyer (2001) araştırmasında öğrencilerin coğrafyayı nasıl anladıklarını belirlenmeye çalışmıştır. Çalışmada coğrafyanın genel tanımı, amacı, araştırma yöntemleri açıklandıktan sonra, coğrafyanın asıl amacının, insanların coğrafya ile "niçin ve nerede" bulunduklarını anlamalarını sağlamak olduğu belirtilmiştir.

Coğrafi düşünmeyi de etkili ve doğru karar vermeyi sağlayan bir beceri olarak tanımlamış ve coğrafya öğretiminin nasıl olması gerektiğini açıklamıştır. Coğrafyanın okullarda nasıl uygulanması gerektiğini, coğrafya-insanlar, coğrafya ve boş vakitlerin değerlendirilmesi, evde coğrafya gibi çeşitli konuları ele almıştır.

Pluss (2001), Geography in School adlı makalesinde öğrencilerle yapılan çalışmada öğrencilerin coğrafya hakkındaki düşünceleri ele alınmış, öğrencilerin coğrafya hakkındaki yanlış düşünceleri örneklerle düzeltilmeye çalışılmıştır. Öğrencilerin coğrafya hakkındaki yaygın yanlış görüşlerini şu şekilde açıklamıştır;

- Coğrafya yer bilimidir; dünyadaki insanların büyük bir kısmının coğrafya nedir sorusuna verdikleri ortak yanlış bir cevaptır. Yeri inceleyen bilim jeolojidir. Coğrafya yer, daha doğru bir ifade ile doğal ortam ve insan arasındaki etkileşimleri inceleyen bir bilimdir.

- Coğrafya sadece okulda öğrenilir; coğrafya sadece okullarda okuyan çocuklar için değildir. Coğrafya her yaştan insan içindir ve coğrafyanın

konusu insanla doğal ortam olduğu için konuların öğretimi sadece okulla sınırlı tutulamaz.

- Coğrafya, coğrafyacılar içindir; Herkes evde, işte veya boş zamanlarında coğrafyayı ve coğrafi düşünmeyi bilerek veya bilmeyerek kullanır.
- Coğrafya öğrencilerin yapabileceği bir ders değildir; pedagojik gelişmeler göstermiştir ki, coğrafya öğretiminde çeşitli materyal, araç-gereç ve tekniklerin kullanılması öğrencilerin coğrafya dersine uyum sağlamalarını, konularını anlamalarını kolaylaştırmaktadır.
- Coğrafya değerler ve tutumlarla ilgilidir; coğrafya bu konulara daha çok alt sınıflarda yer verirken, ilerleyen sınıflarda gözlem becerileri, bilgi ve anlamaya yönelik becerilere önem vermektedir. Coğrafyanın önem verdiği tutum ve değerler ise, problemlere çağdaş çözümler üretmek, varolan kültürel farklılığı anlamaktır.

2.6.3 Araştırmaların Değerlendirilmesi

Yurt dışında düşünme, düşünme türleri, düşünmenin öğretilmesi, coğrafya öğretimi ve coğrafya dersleri ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen, doğrudan "coğrafi düşünme" ile ilgili sınırlı sayıda çalışmaya rastlanmıştır. Coğrafi düşünme ile ilgili araştırmalar ise daha çok coğrafya öğretimi ile ilgili araştırmalarda bir bölüm veya paragraf olarak geçmektedir.

Türkiye'de bu konuyla ilgili bir çalışmaya rastlanamamış, sadece "coğrafya öğretimi ile ilgili araştırmalara rastlanmıştır. Yapılan araştırmalar daha çok herhangi bir yerin veya bir olgunun coğrafyasını araştırmaktır. Coğrafya öğretimi ile araştırmalar ise oldukça sınırlıdır. Coğrafi düşünme ile ilgili her hangi bir çalışmaya rastlanamamıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modelinden, evren ve örneklemine, kullanılan veri toplama araçlarına ve toplanan verilerin analizine ilişkin bilgilere yer verilmektedir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, tarama modelinde coğrafya derslerinde coğrafya öğretmenlerinin coğrafi düşünme becerilerini öğrencilerine kazandırıp kazandırmadığını belirlemeye yönelik betimsel bir çalışmadır.

Geçmişte veya halen varolan herhangi bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımları tarama modelleridir. Karasar'a (1994) göre tarama modellerinde araştırmaya konu olan durum kendi koşulları içinde olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde "gözleyip" belirleyebilmektir.

Ortaöğretim lise ikinci sınıf coğrafya derslerinde öğretmenlerin coğrafya derslerini işlerken coğrafi düşünme becerilerini öğrencilere ne ölçüde kazandırıldığını belirlemek amacıyla yapılan bu araştırmada veriler, temelde anket ve görüşme gibi iki kaynaktan toplandığından veri toplama modeli olarak üçgenleme kullanılmıştır.

Üçgenleme yöntemi, herhangi bir problem için tek bir yöntemli yaklaşımın tersine çoklu yöntemi içermektedir. İki veya daha fazla yöntemle bilgi toplanmalıdır (Cohen ve Marion, 1994, s. 232-235).

Yöntem Üçgenlemesi: Herhangi bir olgunun farklı yöntemlerle araştırılır. Bu üçgenlemenin de yöntem içi üçgenleme ve yöntemlerarası üçgenleme olarak iki türü vardır.

Üçgenleme, eğitsel sonuçların bütünsel bir yapı göstermesi, ölçülmek istenen olgu karmaşık ise tek bir yöntem yerine, değişik öğretme yöntemlerinin geliştirildiği durumlarda, eğitim ihtiyaçları tartışmalı bir görüntüye sahipse, çarpıtılan durumlarda ve kabul edilen sınırlı bir yaklaşımın ürünleri söz konusu olduğunda, vaka çalışmalarında kullanılmalıdır (Cohen ve Manion, 1994). Bu araştırmada da "yöntem üçgenlemesi" kullanılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini Adana İli, Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçeleri'ndeki resmi genel liselerde çalışan coğrafya öğretmenleri ve lise ikinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu okulların listesi Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Resmi genel liselerde çalışan coğrafya öğretmenlerinin hepsi örnekleme alınmıştır. Araştırmaya katılan öğrenciler ise, Adana ili, Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçeleri'nde bulunan 28 resmi genel liseden random yoluyla seçilen altı okuldan belirlenmiştir. Bu okullardan da bütün sınıflar değil, random yoluyla seçilen birer sınıftır. Bu sınıflardaki 220 öğrenci araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Ayrıca anket uygulanan lise ikinci sınıf öğrencilerinin coğrafya derslerine giren 16 coğrafya öğretmeniyle anketteki sorulara paralel altı tane açık uçlu görüşme sorusu hazırlanarak görüşme yapılmıştır

Tablo 3.2.1 Araştırmanın Örneklemini Oluşturan Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçelerindeki Resmi Genel Liselerde Anket Uygulanan Öğretmen ve Öğrenci Sayıları

İlçe	Resmi Genel Lisenin Adı	Anket Uygulanan Öğretmen Sayısı	Anket Uygulanan Öğrenci Sayısı	Görüşme Yapılan Öğretmen Sayısı
Seyhan	A.Kadir Paksoy Lisesi	7	42	5
Seyhan	Borsa Lisesi	7	38	4
Seyhan	Erkek Lisesi	6	-	-
Seyhan	Çağrıbey Lisesi	4	35	2
Seyhan	5 Ocak Lisesi	2	-	-
Seyhan	Turgut Özal Lisesi	3	30	1
Seyhan	Çukurova Lisesi	2	-	-
Seyhan	Adasokağı Lisesi	3	-	-
Seyhan	A. Kurttepeli Lisesi	2	-	-
Seyhan	Anafartalar Lisesi	2	-	-
Seyhan	Hacı A. Atıl Lisesi	1	-	-
Seyhan	Ş.T. Cingöz Lisesi	5	40	3
Seyhan	M.K.Tuncel Lisesi	2	-	-
Seyhan	Ramazan Atıl Lisesi	1	-	-
Seyhan	19 Mayıs Lisesi	2	-	-
Seyhan	Tepebağ Lisesi	2	-	-
Seyhan	N.Yalvaç Lisesi	1	-	-

Seyhan	İ.Atalı Ç.P Lisesi	2	-	-
Seyhan	Danışment G. Lisesi	2	-	-
Seyhan	O. Çobanoğlu Lisesi	2	-	-
Yüreğir	Atatürk Lisesi	2	-	-
Yüreğir	Dadaloğlu Lisesi	2	35	1
Yüreğir	75. Yıl Lisesi	3	-	-
Yüreğir	Cumhuriyet Lisesi	2	-	-
Yürcğir	E. Kurttepeli Lisesi	2	-	-
Yüreğir	Kozanoğlu L. Lisesi	3	-	-
Yüreğir	S. Nuri Çomu Lisesi	3	-	-
Yüreğir	İncirlik Lisesi	3	-	-
Toplam	28	78	220	16

3.3 Veri Toplama Araçları ve Verilerin Toplanması

Bu araştırma için gerekli veriler "Resmi genel liselerde coğrafya öğretiminin coğrafi düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi" amacı ile araştırmacı tarafından geliştirilen anket ve görüşmelerden elde edilen veriler olmak üzere iki kaynaktan toplanmıştır.

Araştırmacı tarafından anketler hem öğrenciler, hem de öğretmenlere yönelik olarak paralel tarzda hazırlanmıştır. Daha sonra bu maddeler Ç.Ü. Eğtim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'nde görevli ilgili öğretim üyelerinin görüşüne sunulmuştur. Bu anketler, başlıca iki bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölüm kişisel bilgilere yönelik ikinci bölüm ise öğretmenlerin "coğrafi düşünme becerilerinin ne düzeyde kazandırıldığını ölçmek amacıyla" sorulardan oluşmuştur. Anketteki bu bölüm ise genel olarak beş ana bölümden meydana gelmekte ve bu bölümlerle ilgili sorular yer almaktadır. Ankette toplam 70 soru bulunmaktadır. Öğretmenlerin coğrafya derslerinde coğrafi düşünme becerilerine ilişkin düşünceleri belirlemek amacıyla coğrafi sorular sorma, coğrafi bilgiyi elde etme, coğrafi bilgiyi düzenleme, coğrafi bilgiyi analiz etme ve coğrafi soruları cevaplama olmak üzere beş ana başlık altında öğretmen ve öğrencilere toplam 70 adet ifade verilmiştir. Her basamağı ayrı ayrı ölçmek amacıyla kullanılan ifadelerin karşısında "Hiç, Seyrek, Bazen, Sık sık, Her zaman" seçenekleri bulunmaktadır (Ek-1, 2 Anket Soruları).

Anket hazırlandıktan sonra, anketin geçerliliğini test etmek ve anlaşılabilirlik düzeyini belirlemek amacıyla Hatay İli, Antakya Merkez İlçesi'nde rastgele seçilen dört tane resmi genel lisenin, lise ikinci sınıfında okuyan 220 öğrenciye pilot uygulama yapılmıştır. Bu uygulama sonucunda uzman kontrolünde gerekli düzenlemeler yapılmış, anket yeniden düzenlenmiş ve en son şekli verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Araştırma grubunun aynı anket sorularıyla ikinci bir defa karşılaşması araştırma sonucunu etkileyebileceğinden, pilot uygulama alanı olarak Hatay seçilmiştir.

Bu arada Adana İli, Seyhan ve Yüreğir Merkez İlçeleri'nde anket uygulanacak lise ikinci sınıf öğrencilerinin coğrafya derslerine giren 16 coğrafya öğretmeniyle görüşme yapmak için anketteki sorulara paralel altı tane açık uçlu görüşme sorusu hazırlanmıştır. (Ek 2: Görüşme Soruları)

Anket ve görüşme soruları hazırlandıktan sonra veri toplama araçlarının örnekleme alınan resmi genel liselerde uygulanması için Ç.Ü. Eğitim Fakültesi Dekanlığı'ndan alınan resmi bir yazı ile Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne başvuruda bulunulmuş ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden seçilen liselerde uygulama yapmak için gerekli izin ve onay alınmıştır.

Gerekli izin alındıktan sonra 28 lisede sabahçı ve öğleci coğrafya öğretmenlerine ayrı ayrı anketin amaçları bu çalışmanın önemi hakkında bilgi verilmiştir. Öğretmenler anketi cevaplarken araştırmacı öğretmenlerle aynı ortamda kalarak, öğretmenlerin anketle ilgili sorularını cevaplayarak, anketin doğru ve eksiksiz doldurulması sağlanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin anketlere verdikleri cevapların objektifliği ve içtenliğini belirleyebilmek amacıyla altı tane resmi genel lisenin, lise ikinci sınıfına okuyan ve programlarında coğrafya dersi bulunan 220 öğrenciye öğretmenlere uygulanan anketin öğrencilere uyarlanmış şekli uygulanmıştır. Bu anketler coğrafya dersinin dışındaki diğer derslerde dersin öğretmeninden izin alınarak uygulanmıştır. Araştırmacı, öğrencilerin anketi doğru ve eksiksiz cevaplayabilmeleri için anketin uygulama süresince sınıfta bulunmuş ve öğrencilerin anketle ilgili sorularını cevaplamıştır. Böylece anketin eksik bırakılan ve anlaşılamayan durumları giderilmeye çalışılmıştır.

Anketi cevaplayan 78 öğretmenden başka ayrıca, kendilerine anket uygulanan 220 öğrencinin dersine giren 16 coğrafya öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Görüşme

için öğretmenlerden önce randevu alınmış, anket formu öğretmenden alındıktan sonra görüşme yapılmıştır.

Araştırmacının, örneklem grubuna giren liselerdeki öğretmen ve öğrencilere anketleri kendisinin vermesi, aynı gün anketleri geri alması ve öğretmenlerle görüşmesi, bu araştırmadan elde edilen verilerin objektifliğinin yükseltilmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak hem anket hem de görüşme yönteminin kullanılmasının nedeni, daha objektif veriler elde etmek içindir. Araştırma sürecinde de, araştırmacının edindiği izlenim bu doğrultudadır. Çünkü öğretmenlerin ankette açıklayamadığı bazı durumları görüşme sırasında rahatlıkla ve örneklerle açıklama imkanı bulabilmişlerdir.

3.4 Verilerin Analizi

Anketler bilgisayar ortamına aktarılmadan önce incelenmiş ve daha sonra sırasıyla veriler bilgisayarda SPSS ortamına yüklenmiştir. Verilerin istatistiki analizinde yüzde, frekans ve aritmetik ortalama dağılımları kullanılmıştır.

Altıncı amaca ilişkin olarak bağımsız gruplar t testi yapılmıştır.

Öğretmenlerle görüşme sonucu elde edilen veriler nitel veriler olduğu için bunlar üzerinde herhangi bir istatistiki analiz yapılamamıştır. Fakat araştırmacı tarafından hazırlanan 6 tane açık uçlu görüşme sorusu, anketteki sorulara paralel olduğu için, görüşülen 16 öğretmenin her bir görüşme sorusuna verdiği cevaplar sırasıyla incelenmiş ve benzer cevaplar bir başlık altında, farklı cevaplar ayrı bir başlık altında toplanmıştır.

Anket sorularının istatistiki analiz sonuçları verildikten sonra , görüşme sonuçları da verilerek anketten elde edilen nicel veriler nitel verilerle desteklenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde örnekleme alınan lise ikinci sınıf öğretmen ve öğrencilerine ait kişisel bilgiler, coğrafi düşünme becerilerine dair anket ve görüşme yöntemiyle toplanan verilerine ilişkin bulgu ve yorumlar yer almaktadır.

4.1 Kişisel Bilgilere Yönelik Bulgular Ve Yorumlar

4.1.1 Cinsiyet

Araştırmaya katılan öğretmenlerin cinsiyete göre dağılımları Tablo: 4.1.1'de verilmiştir.

Tablo 4.1.1 Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	N	%
Kadın	27	38,6
Erkek	43	61,4
TOPLAM	70	100

Tablo 4.1.1' deki veriler incelendiğinde örneklemi oluşturan öğretmenlerin % 38,6'sının kadın, % 61,4'ünün erkek olduğu görülmektedir.

4.1.2 Mezun Olunan Okul Türü

Öğretmenlerin mezun oldukları okul türüne göre dağılımları Tablo 4.1.2'de verilmiştir.

Tablo 4.1.2 Öğretmenlerin Mezun Oldukları Okul Türlerine Göre Dağılımları

Mezun Olunan Okul	N	%
Fen-Edeb. Fakültesi	18	25,7
Eğitim Fakültesi	35	50,0
Eğitim Enstitüsü	16	22,9
Diğer	1	1,4
TOPLAM	70	100

Tablo 4.1.2 incelendiğinde öğretmenlerin % 25,7'si Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, % 50'si Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliğinden, % 22,9'u Eğitim Enstitüsü mezun olduklarını belirtmişlerdir.

Tablodan da anlaşılacağı gibi Eğitim Enstitüsü mezun olan öğretmenler çoğunluktadır. Bunu da Fen-Edebiyat Fakültesi'nin coğrafya bölümü mezunları takip etmektedir. Fen-Edebiyat Fakültesi mezunları öğretmenlik sertifikası alarak liselerde coğrafya öğretmenliği yapabilmektedirler.

4.1.3 Kıdem

Tablo 4.1.3'e bakıldığında öğretmenlerin kıdemlerine ilişkin bulgular görülmektedir.

Tablo 4.1.3 Öğretmenlerin Kıdemlerine Göre Dağılımları

Kıdem	N	%
0-5	11	15,7
6-10	32	45,7
11-15	18	25,7
16 -20	6	8,6
21 ve üzeri	3	4,3
TOPLAM	70	100

Tablo 4.1.3'te de görüldüğü gibi öğretmenlerin % 15,7'si 0-5 yıl, % 45,7'si 6-10 yıl, % 25,7'si 11-15 yıl, % 8,6'sı 16-20, % 4,3'ü ise 21 yıl ve üzeri kıdeme sahiptirler.

4.1.4 Hizmetiçi Eğitim Programları

4.1.4 Hizmetiçi Eğitim Programları

Tablo 4.1.4'te öğretmenlerin hizmetiçi eğitim programlarına katılma durumlarıyla ilgili bulgular bulunmaktadır.

Tablo 4.1.4 Öğretmenlerin Hizmetiçi Eğitim Programlarına Katılma Durumlarına Göre Dağılımları

Cevap	N	%
Evet	26	37,1
Hayır	44	62,9
Toplam	70	100

Tablo 4.1.4 incelendiğinde öğretmenlerin % 37,1'i herhangi bir hizmetiçi eğitim programına katıldığını ifade ederken, % 62,9'u herhangi bir programına katılmadığını ifade etmiştir. Bu bilgiler ışığında öğretmenlerin çoğunluğunun herhangi bir hizmetiçi eğitim programına katılmadığı söylenebilir. Bu durum öğretmenlerin eğitim ve öğretimde meydana gelen gelişmelerden öğretmenlerin haberdar olmadıkları şeklinde yorumlanabilir.

4.2 Coğrafi Düşünme Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin coğrafya derslerinde coğrafi düşünme becerilerine ilişkin düşüncelerini belirleyebilmek amacıyla beş ana başlık altında öğretmen ve öğrencilere toplam 70 adet ifade verilmiştir. Her basamağı ayrı ayrı ölçmek amacıyla kullanılan ifadelerin karşısına "Hiç (1)", "Seyrek (2)", "Bazen (3)", "Sık sık (4)", "Her zaman (5)" seçenekleri bulunmaktadır.

4.2.1 Coğrafi Sorular Sorma Becerilerine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Öğretmen ve öğrencilerin coğrafi düşünmenin ilk basamağı olan "Coğrafi Sorular Sorma Becerisine" ilişkin verdikleri yanıtlar Tablo 4.2.1'de yer almaktadır.

Tablo 4.2.1 Coğrafi Sorular Sorma Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
1	Bu yer neresidir? (Adana veya Çukurova hangi bölgemizdedir?)	Öğrenci	16	7,7	24	11,5	58	28	52	25	58	28	208	100	3,53	1,22	276	3,98	,000
		Öğretmen	-	-	2	2,9	8	11,4	37	52,9	23	32,9	70	100	4,15	,73			
2	Bu yer (bir ova, plato veya dağ) neye benzemektedir?	Öğrenci	30	14,4	39	18,8	69	33,2	48	23,1	22	10,6	208	100	2,97	1,20	276	5,82	,000
		Öğretmen	1	1,4	4	5,7	16	22,9	29	41,4	20	28,6	70	100	3,90	,93			
3	Bu yer diğer yerlere benzemekte midir?	Öğrenci	44	21,2	51	24,5	59	28,4	29	14	25	12	208	100	2,71	1,27	276	5,72	,000
		Öğretmen	2	2,9	7	10	18	25,7	27	38,6	16	22,9	70	100	3,68	1,02			
4	Bu yer (ova veya dağ) başka bir yerden nasıl (hangi yönleriyle) farklılaşmaktadır?	Öğrenci	28	13,5	35	16,8	54	25,9	58	27,9	33	15,9	208	100	3,15	1,26	276	3,39	,001
		Öğretmen	2	2,9	7	10	14	20	33	47,1	14	20	70	100	3,71	,98			
5	Bu yer niçin böyledir? (Adana neden Türkiye'nin dördüncü büyük şehridir?)	Öğrenci	35	16,8	29	14	56	27	41	19,7	47	22,6	208	100	3,17	1,37	276	4,93	,000
		Öğretmen	1	1,4	3	4,3	12	17,1	30	42,9	24	34,3	70	100	4,04	,90			
6	Bu yer neden bu şekli almıştır? (Adana neden büyümüştür?)	Öğrenci	32	15,4	34	16,3	62	29,8	43	20,7	37	17,8	208	100	3,09	1,30	276	6,20	,000
		Öğretmen	-	-	3	4,3	14	20	24	34,3	29	41,4	70	100	4,12	,88			
7	Bu yer (Adana) diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?	Öğrenci	38	18,3	50	24	57	27,4	41	19,7	22	10,6	208	100	3,82	1,24	276	6,74	,000
		Öğretmen	-	-	8	11,4	13	18,6	26	37,1	23	32,9	70	100	2,80	,98			
8	Bu yer (Adana) değişmekte midir?	Öğrenci	48	23,1	47	22,6	54	25,9	28	13,5	31	14,9	208	100	2,74	1,35	276	6,23	,000
		Öğretmen	-	-	8	11,4	11	15,7	36	51,4	15	21,4	70	100	3,82	,90			

Tablo 4.2.1 (devam)

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
9	Nasıl değişmektedir?	Öğrenci	45	21,6	53	25,5	52	25	29	13,9	29	13,9	208	100	2,73	1,32	276	4,09	,000
		Öğretmen	3	4,3	7	10	25	35,7	26	37,1	9	12,9	70	100	3,44	,98			
10	Bu yer (Adana) nasıl daha iyi olabilir?	Öğrenci	52	25	40	19,2	55	26,5	25	12	36	17,3	208	100	2,77	1,40	276	2,94	,004
		Öğretmen	7	10	11	15,7	16	22,9	24	34,3	12	17,1	70	100	3,32	1,22			
11	Bu yerde (şehirde veya bir köyde) yaşamak nasıldır?	Öğrenci	59	28,4	56	26,9	32	15,4	34	16,3	27	13	208	100	2,58	1,38	276	5,86	,000
		Öğretmen	2	2,9	9	12,8	16	22,9	28	40	15	21,4	70	100	3,64	1,04			
12	Coğrafi sorularla ilgili olarak bir coğrafya araştırması yapma	Öğrenci	47	22,6	43	20,7	58	27,9	36	17,3	24	11,5	208	100	2,74	1,29	276	-2,03	,042
		Öğretmen	8	11,4	39	55,7	13	18,6	7	10	3	4,3	70	100	2,40	,96			
13	Coğrafi olan ve olmayan sorularla uygulama yapma	Öğrenci	75	36,1	47	22,6	42	20,2	22	10,6	22	10,6	208	100	2,36	1,33	276	-,22	,821
		Öğretmen	13	18,6	32	45,7	17	24,3	5	7,1	3	4,3	70	100	2,32	,99			
14	Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma	Öğrenci	78	37,5	46	22,1	38	18,3	30	14,4	16	7,7	208	100	2,32	1,30	276	-2,94	,004
		Öğretmen	30	42,9	25	35,7	12	17,1	3	4,3	-	-	70	100	1,82	,86			
15	Coğrafi sorularla ilgili olarak bilgi kaynağını tanımlama	Öğrenci	39	18,8	59	28,4	47	22,6	39	18,8	24	11,5	208	100	2,76	1,27	276	-4,36	,000
		Öğretmen	25	35,7	26	37,1	11	15,7	8	11,4	-	-	70	100	2,02	,99			
16	Bir bölgenin haritasını inceleyerekcoğrafi sorular hazırlama	Öğrenci	36	17,3	47	22,6	47	22,6	38	18,3	40	19,2	208	100	2,99	1,37	276	-3,59	,000
		Öğretmen	10	14,3	37	52,9	14	20	6	8,6	3	4,3	70	100	2,35	,97			

Tablo 4.2.1 'de verilen ankette ifadeler coğrafi düşünme becerilerinin ilk basamağı olan "coğrafi sorular sorma becerisi" ile ilgilidir. Tablo 4.2.1 incelendiği zaman coğrafi düşünmenin ilk basamağı olan "Bu yer nerededir? "sorusu görülür. Derslerde bu sorunun sorulma sıklığını öğrencilerin % 7,7'si "hiç" sorulmadığını belirtirken ($\overline{X}$ = 3,53), öğretmenlerden ise "hiç" seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Buna karşılık öğrencilerin % 28'i "her zaman" seçeneğini işaretlerken, öğretmenlerde bu oranın % 32,2 olduğu görülmektedir ($\overline{X}$ = 4,15).

"Bu yer neye benzemektedir?" sorusunun derslerde "hiç sorulmadığını söyleyen öğrencilerin oranı % 14,4'tür, "bazen" sorulduğunu ifade eden öğrencilerin oranı %33,2, "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı ise % 10,6'dır ($\overline{X}$ = 2,97). Öğretmenlerde ise bu soruları derste "hiç" kullanmıyorum diyenlerin oranı % 1,4'tür, "bazen "kullanıyorum diyen öğretmenlerin oranı ise % 22,9'dur, % 41,4'ü ise "sık sık" kullandıklarını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$ = 3,90).

Tablo 4.2.1 incelendiği zaman "Bu yer diğer yerlere benzemekte midir?" sorusunu öğrencilerin % 21,2'si "hiç" seçeneğini işaretleyerek derslerde sorulmadığını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin % 26'sı ise "sık sık" ve "her zaman" seçeneğini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$ = 2,71). Aynı soruyu "hiç" seçeneği olarak işaretleyen öğretmenler % 2,9'dur. Bu soruyu derslerde "sık sık" veya "her zaman" sorduğunu belirtenlerin oranı % 70'tir ($\overline{X}$ = 3,68).

"Bu yer başka bir yerden nasıl farklılaşmaktadır?" sorusunun "hiç" sorulmadığını belirten öğrenciler % 13,5 oranındadır. Öğrencilerin % 43,8'i ise "sık sık veya "her zaman" sorulduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$ = 2,71). "Hiç" seçeneği ise % 2,9, "sık sık" seçeneği ise % 47,1 oranında öğretmenler tarafından işaretlenmiştir ($\overline{X}$ = 3,71).

"Bu yer neden bu şekli almıştır?" sorusunda öğrencilerden % 15,4'ü "hiç" seçeneğini işaretlemiş, öğretmenlerden ise "hiç seçeneğini işaretleyen olmamıştır. Öğrencilerin % 29,8'i "bazen", % 38,5'i "sık sık" veya "her zaman" sorulduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$ = 3,09). Öğretmenlerin % 75,7'si ise bu soruyu "sık sık" veya "her zaman" sorduklarını belirtmişlerdir ($\overline{X}$ = 4,12).

Coğrafi sorulardan bir diğeri olan ""Bu yer diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içindedir?" sorusunu öğrencilerin % 18,3'ü "hiç" seçeneğini işaretlerken, % 30,3' ü ise "sık sık" veya "her zaman" seçeneklerini işaretlemişleridir ($\overline{X}$= 3,82). Öğretmenlerin ise ifadelerinde "hiç" seçeneğini işaretleyen olmadığı göze çarpmaktadır. Buna karşılık % 70'i "sık sık" veya "her zaman" sorduklarını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,80).

Yine "Bu yer değişmekte midir?" sorusunun derslerde ne sıklıkla sorulduğunu öğrencilerin % 45,7'si "hiç" veya "seyrek" sorulduğunu belirtmişlerdir. "Sık sık" veya "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğrenci oranı ise % 28,4 tür ($\overline{X}$= 2,74). Öğretmenlerin bu seçeneği işaretleme oranları % 72,8'i "sık "sık" veya "her zaman" şeklindedir. "Hiç" seçeneğini ise işaretleyen öğretmen bulunmamaktadır. ($\overline{X}$= 3,82)

"Nasıl değişmektedir?" sorusuna karşılık öğrencilerin % 47,1'i "hiç veya seyrek, % 25'i "bazen", % 13,9'u ise "her zaman" cevabını vermişleridir ($\overline{X}$ = 2,73). Öğretmenler ise bu soruyu derslerde kullanma sıklığı olarak % 4,3'ü "hiç"sormadığını ifade ederken, % 35,7'si "bazen" sorduğunu, %50'si ise "sık sık" veya "her zaman" sorduğunu ifade etmiştir ($\overline{X}$= 3,44).

"Bu yerde yaşamak nasıldır?" sorunun derslerde "hiç" veya "seyrek" geçtiğini ifade eden öğrencilerin oranı % 55,3, "sık sık" veya "her zaman" geçtiğini belirtenlerin oranı ise % 29,3'tür ($\overline{X}$= 2,58). Öğretmenlerin % 15,7'si "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini işaretlemişlerdir. "Sık sık veya "her zaman "seçeneklerini işaretleyen öğretmenlerin oranı da % 61,4'tür ($\overline{X}$= 3,64).

"Coğrafi sorularla ilgili olarak bir coğrafya araştırması yapma" ifadesinde öğrencilerin % 43,3 "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini, % 11,5'i ise "her zaman" seçeneklerini kullanarak ne sıklıkla kullanıldığını ortaya koymuşlardır ($\overline{X}$=2,74). Öğretmenler de ise bu ifadeye "hiç "veya "seyrek" olarak işaretleyenlerin oranı % 7,3'tür ($\overline{X}$=2,40).

"Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturtma "ifadesinde öğrencilerin % 59,6'sı "hiç" veya "seyrek", % 36,5'i ise "sık sık "veya "her zaman" seçeneklerini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 2,32). Öğretmenlerde bu ifade

karşısında "hiç" veya "seyrek "seçeneğini işaretleyenlerin oranı %72,8, "sık sık" veya "her zaman" seçeneğini işaretleyenlerin oranı ise %11,4'tür ($\overline{X}$= 2,02).

Coğrafyada temel etkinliklerden biri olan "Bir bölgenin haritasını inceleyerek coğrafi sorular hazırlama" becerisinin kullanılma sıklığı öğrencilerin % 39,9'u tarafından "hiç" veya "seyrek" şeklinde ifade edilmiştir. Öğrencilerden "sık sık" veya "her zaman" seçeneklerini işaretleyenlerin oranı ise % 30,3' tür ($\overline{X}$= 2,76). Öğretmenler de ise bu etkinliği "hiç veya "seyrek" olarak yaptırdığını ifade edenlerin oranı %67,2'dir. "Sık sık" veya "her zaman" yaptırdığını bu seçenekleri işaretleyerek belirtenlerin oranı ise % 12,9'dur ($\overline{X}$= 2,35).

Tablo 4.2.1'e genel olarak baktığımızda coğrafi düşünme becerilerin birinci basamağı olan "coğrafi sorular sorma" ile ilgili maddelerde aritmetik ortalaması en yüksek olanının $\overline{X}$= 3,82 aritmetik ortalama ile "Bu yer diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?" maddesi olduğu görülür. "Bu yer nerededir?" maddesi ise $\overline{X}$= 3,53 aritmetik ortalama ile, "Bu yer niçin böyledir?" maddesi de $\overline{X}$= 3,17 aritmetik ortalama ile en fazla gerçekleştirilen maddeler olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre de $\overline{X}$= 4,15 aritmetik ortalama ile "Bu yer nerededir?" maddesi, "Bu yer neden bu şekli almıştır?" maddesi $\overline{X}$= 4,12 aritmetik ortalama ile, "Bu yer niçin böyledir?" maddesi de $\overline{X}$= 4,04 aritmetik ortalaması ile en fazla gerçekleştirdikleri maddeler oldukları görülmektedir.

Tablo 4.2.1 incelendiği zaman coğrafi sorular sorma becerilerinde öğrencilere göre "Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma" maddesi $\overline{X}$= 2,32, "coğrafi olan ve olmayan sorularla uygulama yapma" maddesi $\overline{X}$= 2,36, "Nasıl değişmektedir?" maddesi de $\overline{X}$= 2,73 aritmetik ortalama ile en az gerçekleştirilen maddeler olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin en az gerçekleştirdikler maddeler ise $\overline{X}$= 1,82 ortalama ile "Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma" maddesi olduğu anlaşılmaktadır. $\overline{X}$= 2,02 ortalama ile "Coğrafi sorularla ilgili olarak bilgi kaynağını tanımlama ve $\overline{X}$= 2,35 ortalama ile "Bir bölgenin haritasını inceleyerek coğrafi sorular hazırlama" maddesi olduğu görülmektedir.

Coğrafi sorulara sorma becerilerinden birinci madde olan "Bu yer nerededir?" maddesinde öğrencilerin verdikleri cevapların ortalaması 3,53, öğretmenlerde ise 4,15 olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin "Bu yer nerededir?" maddesinde öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir.

"Bu yer (bir ova, plato veya dağ) neye benzemektedir?" maddesinde öğretmenlerin verdikleri cevapların ortalaması 3,90, öğrencilerde ise 2,97'dir. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre bu madde açısından öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

"Bu yer başka bir yerden nasıl farklılaşmaktadır?" Öğretmenlere göre bu maddenin ortalaması 3,71, öğrencilerde ise 3,15 olduğu görülmektedir. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

"Bu yer diğer yerlere benzemekte midir?" maddesinde Öğretmenlerde bu sorunun sorulma ortalaması 3,68 iken, öğrencilerde 2,71'dir. Bu durum, bu madde açısından öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğunu ortaya koymuştur.

"Bu yer niçin böyledir?" öğretmenlerin cevaplarının ortalaması 4,04'tür. Öğrencilerde ise 3,17'dir. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

"Bu yer neden bu şekli almıştır? Bu maddeyi cevaplandıran öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması 4,12, öğrencilerde ise 3,09'dur. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

"Bu yer diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?" maddesinin ortalaması öğretmenlerde 2,80, öğrencilerde ise 3,82 olduğu görülmektedir. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

"Bu yer değişmekte midir?" maddesinde öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması 3,82, öğrenci ortalaması 2,74'tür. Bu durumda bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

"Nasıl değişmektedir?" maddesinde öğretmen görüşlerinin ortalaması 3,44, öğrenci ortalamalarının da 2,73 olduğu görülmektedir. Bu durumda bu maddede öğretmelerin lehine anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

"Bu yer nasıl daha iyi olabilir?" öğrencilere göre bu maddenin ortalaması 2,77, öğretmenler de, 3,32 olduğu görülmektedir. Yapılan t testi sonuçlarına göre bu madde açısından öğretmenlerin lehine anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmaktadır.

"Coğrafi sorularla ilgili olarak bir coğrafya araştırması yapma" maddesinin öğretmenlere göre ortalaması 2,40, öğrencilere göre de 2,74'tür. Bu durumda bu madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

"Bu yerde (şehirde veya bir köyde) yaşamak nasıldır?" maddesinin ortalaması öğretmenlerde 3,64, öğrencilerde 2,58 olduğundan dolayı, bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

"Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma" maddesinin ortalaması öğretmenlere göre 1,82, öğrencilere göre 2,32 olduğu için öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir

"Coğrafi sorularla ilgili olarak bilgi kaynağını tanımlama" maddesinin öğrenci görüşlerine göre ortalaması 2,76, öğretmenlerde ise 2,02 olduğu görülmektedir. Bu maddede öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

"Bir bölgenin haritasını inceleyerek coğrafi sorular hazırlama" maddesinde öğretmen görüşlerinin ortalaması 2,35, öğrenci ortalamalarının ise 2,99 olduğu görülebilmektedir. Bu durumda, öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Öğrencilerle öğretmenlerin ifadeleri her ne kadar birbirleriyle çelişse de, araştırmacının öğretmenlerle yapmış olduğu görüşmede öğretmenlerin çoğunun görüşleri bunu doğrular niteliktedir. Öğretmenlere göre en çok gerçekleşen madde $\overline{X}$= 4,15 ortalama ile "Bu yer neredir?" sorusu olduğu görülmektedir. Bu soru coğrafyada en fazla kullanılan bir sorudur. Öğretmenler bu soruyu derslerde herhangi bir yeri anlatırken, iklim özelliklerinden bahsederken sıkça kullanabilirler. "Bu yer neredir?" sorusuyla ilgili olarak derste geçen konularla ilgili olarak örnekler vermeleri istendiğinde hiç zorlanmadan örnekler verebilmişlerdir. Bunlar;

- Niçin böyledir?
- Neden bu bölgede kutup iklimi görülmektedir?
- Türkiye'de kutup iklimi görülmekte midir?

- Akdeniz Bölgesi'ndeki ekonomik faaliyetlerin Türkiye ekonomisine neler kazandırmaktadır?
- Akdeniz Bölgesi'ni harita üzerinde gösterebilecek olan var mı?
- Adana neden bu kadar sıcak olmaktadır?
- Akdeniz Bölgesi'nde neden farklı ikilim tipleri bulunmaktadır?
- Haritada kahverengiyle gösterilen yerlerdeki iklim özellikleri nasıldır?
- İstanbul neden en çok gelişen şehir olmuştur?
- Limanı olması ona ne getirmiştir?

"Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma" ile ilgili olarak öğretmenlerin bu etkinliği hiç gerçekleştirmedikleri görülmektedir ($\overline{X}$= 1,82). Görüşme sırasında öğretmenler derslerde zamanın az olduğu ve konuları yetiştirme telaşı yaşadıklarından ders sırasında çeşitli etkinliklere yer veremediklerini ifade etmişlerdir. Soruları ise en fazla derse girişte öğrencileri motive edebilmek amacıyla, öğrencilerin derse ilgisini artırmak için sorduklarını söylemişleridir. Ayrıca dersin sonuna doğru dersi toparlamak ve konuların anlaşılıp anlaşılamadığını saptamak için değerlendirme amacıyla sorular sorduklarını belirtmişlerdir.

Kısaca ankette öğretmenler coğrafi soruları derslerinde kullandıklarını açıklamışlardır ve görüşme sırasında da konuyla ilişkin örnekleri rahatlıkla verebilmişlerdir. Öğrencilerle öğretmenlerin ifadelerinin çelişiyor olması, öğretmenlerin görüşme sırasında da açıkladıkları gibi, sınıfların çok kalabalık olması, öğrencilerin derse katılamamasına, dersi dinlememelerine bağlı olabilir. Burada sorun öğretmenlerin, coğrafya dersini işlerken öğrencilerin tamamına ulaşamamasından kaynaklanıyor olabilir. Çünkü coğrafi sorular sorma becerisi için ayrıntılı bir çalışmaya gerek olmadan, kısa bir hazırlık yapılarak uygulanabilir. İlk basamağı gerçekleştiremeyen öğrencilerin ise coğrafi düşünmenin daha üste basamaklarını gerçekleştirmeleri de düşünülemez.

4.2.2. Coğrafi Bilginin Elde Edilmesine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular

Aşağıda Tablo 4.2.2' de öğretmen ve öğrencilerin coğrafi düşünme becerilerinin ikinci basamağı olan "coğrafi bilginin elde edilmesi becerisinin" derslerde ne sıklıkla kullanıldığına dair bulgular ve yorumlar yer almaktadır.

Tablo 4.2.2 Coğrafi Bilginin Elde Edilmesi Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmen Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
1	Saha çalışmalarını kullanma	Öğrenci	109	52,4	25	12	35	16,8	8	3,8	31	14,9	208	100	2,16	1,47	276	-4,84	,000
		Öğretmen	57	81,4	7	10	5	7,1	1	1,4	-	-	70	100	1,28	,66			
2	Konuyla ilgili örnekler toplama	Öğrenci	51	24,5	45	21,6	54	26	37	17,8	21	10,1	208	100	2,67	1,29	276	-5,68	,000
		Öğretmen	35	50	22	31,4	10	14,3	3	4,3	-	-	70	100	1,72	,86			
3	Harita okuma ve yorumlama	Öğrenci	29	13,9	42	20,2	42	22,2	48	23,1	43	20,7	208	100	3,16	1,34	276	4,11	,000
		Öğretmen	1	1,4	4	5,7	16	22,9	31	44,3	18	25,7	70	100	3,87	,91			
4	İnsanlarla görüşme yapma	Öğrenci	80	38,5	41	19,7	40	19,2	23	11,1	24	11,5	208	100	2,37	1,38	276	-4,31	,000
		Öğretmen	34	48,6	28	40	8	11,4	-	-	-	-	70	100	1,62	,68			
5	Gözlem yapma	Öğrenci	81	38,9	48	23,1	53	25,5	12	5,8	14	6,7	208	100	2,18	1,20	276	-4,48	,000
		Öğretmen	8	11,4	5	7,1	19	27,1	24	34,3	14	20	70	100	3,44	1,22			
6	Fotoğraf çekme yöntemini kullanma	Öğrenci	131	63	24	11,5	22	10,6	23	11	8	3,8	208	100	1,81	1,22	276	-4,62	,000
		Öğretmen	62	88,6	6	8,6	2	2,9	-	-	-	-	70	100	1,14	,42			
7	Metinleri kullanma	Öğrenci	20	9,6	36	17,3	57	27,4	42	20,2	53	25,5	208	100	3,34	1,24	276	,55	,000
		Öğretmen	-	-	5	7,1	7	10	32	45,7	26	37,1	70	100	3,43	,45			
8	Çeşitli haritaları kullanma	Öğrenci	17	8,2	33	15,9	54	26	58	27,9	46	22,1	208	100	3,39	1,29	276	4,63	,000
		Öğretmen	2	2,9	1	1,4	12	17,1	32	45,7	23	32,9	70	100	4,12	,83			

Tablo 4.2.2 (devam)

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
9	Nüfus, yağış vb. değerleri gösterirken grafikleri kullanma	Öğrenci	40	19,2	48	23,1	42	20,2	45	21,6	33	15,9	208	100	2,91	1,22	276	6,43	,000
		Öğretmen	6	8,6	18	25,7	25	35,7	13	18,6	8	11,4	70	100	4,04	,86			
10	Fotoğraflardan faydalanma	Öğrenci	76	36,5	39	18,8	46	22,1	30	14,4	17	8,2	208	100	2,38	1,36	276	3,37	,000
		Öğretmen	27	38,6	33	47,1	6	8,6	2	2,9	2	2,9	70	100	2,98	,90			
11	Bilgisayarı (internet, office vb.) kullanma	Öğrenci	115	55,3	23	11,1	39	18,8	16	7,7	15	7,2	208	100	2,00	1,32	276	-,96	,001
		Öğretmen	9	12,9	25	35,7	26	37,1	9	12,9	1	1,4	70	100	1,84	1,12			
12	Gazeteleri kullanma	Öğrenci	99	47,6	28	13,5	36	17,3	24	11,6	21	10,1	208	100	2,22	1,30	276	1,74	,337
		Öğretmen	8	11,4	24	34,3	23	32,9	14	20	1	1,4	70	100	2,54	,91			
13	Dergilerden faydalanma	Öğrenci	88	42,3	46	22,1	35	16,8	25	12	14	6,7	208	100	2,18	1,40	276	2,79	,082
		Öğretmen	51	72,9	17	24,3	2	2,9	-	-	-	-	70	100	2,65	,92			
14	Telefon rehberlerini kullanma	Öğrenci	120	57,7	27	13	26	12,5	16	7,7	19	9,1	208	100	1,97	1,28	276	-4,06	,006
		Öğretmen	46	65,7	20	28,6	1	1,4	2	2,9	1	1,4	70	100	1,30	,97			
15	Hükümet yayınlarından faydalanma	Öğrenci	117	56,3	25	12	30	14,4	24	11,5	12	5,8	208	100	1,98	1,35	276	-3,19	,000
		Öğretmen	3	4,3	17	24,3	28	40	16	22,9	6	8,6	70	100	1,45	,52			
16	Kütüphaneden faydalanma	Öğrenci	72	34,6	52	25	42	20,2	17	8,2	25	12	208	100	2,37	1,30	276	3,93	,000
		Öğretmen	-	-	7	10	30	42,9	22	31,4	11	15,7	70	100	3,07	,79			

Tablo 4.2.2'de öğrenci ve öğretmenlerin coğrafi bilginin elde edilmesine ilişkin verdikleri yanıtlarla ilgili bulgular bulunmaktadır. "Coğrafi bilginin elde edilmesi becerisinin" ilk maddesi "saha çalışmalarını kullanmadır." Öğrencilerden bu ifadeyi % 64,4'ü "hiç" veya "seyrek" olarak işaretlemişlerdir. "Her zaman" diyenlerin oranı ise % 14,9'dur ($\overline{X}$= 2,16). Buna karşılık bu çalışmanın "hiç" yapılmadığını veya "seyrek" yapıldığını belirten öğretmenlerin oranı ise % 91,4'tür ($\overline{X}$= 1,28).

"Konuyla ilgili örnekler toplatma" becerisini öğrencilerden % 46,1'i "hiç" veya "seyrek" seçeneğini işaretlemiştir. Öğrencilerden "her zaman" seçeneğini işaretleyenlerin oranı da % 10,1'dir ($\overline{X}$= 2,67). Öğretmenlerin aynı etkinlik için ifadeleri de şu şekildedir; % 81,4'ü "hiç" veya "seyrek" şeklinde olmuştur. "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğretmen ise bulunmamaktadır ($\overline{X}$= 1,72).

Coğrafya öğretiminde çok önemli bir yeri olan "harita okuma ve yorumlatma" becerisinin derslerde kullanılma sıklığını öğrencilerin % 34,1'i "hiç" veya "seyrek" seçenekleriyle belirtmişlerdir. Bazen seçeneğini işaretleyerek bu becerini "bazen" uygulandığını ifade eden öğrencilerin oranı ise % 22,2, "Her zaman" veya "sık sık" yapıldığını ifade eden öğrenciler ise % 20,7 oranındadır ($\overline{X}$= 3,16). Bu becerinin derslerde kullanılma sıklığını öğretmenler ise % 7,1'i "hiç" veya "seyrek", % 22,9'u "bazen", % 70'i de "sık sık" veya "her zaman" seçeneklerini işaretleyerek ortaya koymuşlardır ($\overline{X}$= 3,87).

"İnsanlarla görüşme yapma" ifadesinde öğrencilerin % 58,2'si "hiç" veya "seyrek" seçeneğini, % 22,6'sı da "sık sık" veya "her zaman" seçeneklerini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 2,37). Aynı maddede öğretmenlerin ise % 88,6'sı "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu beceride her zaman seçeneğini işaretleyen öğretmen bulunmamaktadır ($\overline{X}$= 1,62).

"Gözlem yapma" becerisinde öğrencilerin % 62'si" "hiç" veya "seyrek" seçeneğini işaretlerken "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğrenci oranı % 6,7'dir ($\overline{X}$= 2,18). Öğretmenlerin bu maddeyi kullanma sıklığı ise % 18,5 oranında "hiç" veya "seyrek", % 20 oranında "her zaman"dır ($\overline{X}$= 3,44).

Fotoğraf çekme yöntemini kullanma" becerisinde ise öğrencilerin % 74,5'i "hiç veya "seyrek" seçeneklerini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 1,81). Öğretmenlerde ise bu

beceriye "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini işaretleyerek cevap verenlerin oranı %97,2'dir ($\overline{X}$= 1,14).

Coğrafya derslerinde "metinleri kullanma" becerisinde öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir, % 26,9 "hiç" veya "seyrek", % 27,4'ü "bazen", % 45,7 oranında da " sık sık" veya "her zaman" ($\overline{X}$= 3,34). Öğretmenlerden "hiç "seçeneğini işaretleyen olmamıştır. % 82,8 'i ise metinlerden "sık sık" veya "her zaman" kullandıklarını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 3,43).

"Çeşitli haritaları kullanma" konusunda öğrencilerin % 24,1'i "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini işaretlerken, öğrencilerin %50'si "sık sık" veya "her zaman" seçeneğini işaretlemiştir ($\overline{X}$= 3,39). Öğretmenlerin ifadeleri ise şu şekilde olmuştur; % 4,3'ü "hiç veya "seyrek", % 78,6'sı ise "sık sık" veya "her zaman" seçeneklerini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 4,12).

"Grafikleri kullanma" becerisini ise derslerde "hiç" kullanılmadığını veya "seyrek" olarak kullanıldığını belirten öğrencilerin oranı % 42,3'tür. "Her zaman" veya "sık sık" kullanıldığını belirten öğrenci oranı ise % 37,5'tir ($\overline{X}$= 2,91). Öğretmenlerin aynı beceriyi kullanma sıklığı ise % 34' "hiç" veya "seyrek" şeklinde iken, % 30'u "sık sık" veya "her zaman" şeklindedir ($\overline{X}$= 4,04).

Coğrafi bilgiyi elde etmede" fotoğraflardan faydalanma" konusunda öğrencilerin % 55,3'ü "hiç" veya "seyrek" olduğunu belirtirken, % 22,6'sı ise "sık sık" veya "her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,38). Öğretmenlerin bunları kullandırma sıklığı ise % 85,7'si "hiç" veya "seyrek", % 5,8'i de "sık sık" veya "her zaman" şeklinde olmuştur ($\overline{X}$=2,98).

"Bilgisayarı kullanma" konusunda öğrencilerin % 66,4'ü "hiç" veya "seyrek" seçeneğini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 2,00). Buna karşılık öğretmenlerin seçenekleri de % 48,6'sı "hiç" veya "seyrek" şeklindedir ($\overline{X}$=1,84).

Coğrafi bilgiyi elde etmede "gazeteleri kullanma" ifadesinde öğrencilerin % 61,1'i "hiç" veya "seyrek" iken, % 21,7'si de "sık sık" veya "her zaman" olmuştur ($\overline{X}$= 2,22). Öğretmenler bu konuda % 44,7'si "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini işaretlemiş, % 1,4'ü de "her zaman" seçeneğini işaretlemiştir ($\overline{X}$= 2,54).

"Dergilerden faydalanma" becerisinde öğrencilerin %68,4'ü "hiç" veya "seyrek" seçeneklerini işaretlemiştir. "Sık sık" veya "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğrencilerin oranı ise %18,7'dir ($\overline{X}$= 2,18). Öğretmenlerden "hiç" veya "seyrek" diyenlerin oranı 97,2'dir ($\overline{X}$= 2,65).

"Bilgiyi elde etme sürecinde "telefon rehberlerini kullanma" maddesinde öğrencilerin %70,7'si "hiç" veya "seyrek" olarak belirtmiş ($\overline{X}$= 1,97). Öğretmenlerin bu maddedeki işaretlemeleri ise %94,3 şeklindedir ($\overline{X}$= 1,30).

"Hükümet yayınlarından faydalanma" becerisinin kullanılma sıklığı ise öğrenciler tarafından % 68,3'ü "hiç" veya "seyrek" seçenekleri işaretlenmiştir ($\overline{X}$= 1,98). Öğretmenlerin ise %28,6'sı "hiç" veya "seyrek" olduğunu belirtmiş, "her zaman" seçeneğini işaretleyenlerin oranı da % 8,6 olmuştur ($\overline{X}$= 1,45).

"Kütüphaneden faydalanma" maddesini öğrencelerin % 59,6'sı "hiç" veya "seyrek"; % 20,2'si de "sık sık" veya "her zaman" seçeneğini işaretlemiştir ($\overline{X}$= 2,37). Öğretmenlerden ise "hiç" seçeneğini işaretleyen olmamıştır. % 47,1' "sık sık" veya "her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 3,07).

Tablo 4.2.2'ye bakıldığı zaman öğrenci görüşlerine göre "Çeşitli haritaları kullanma" 3,39 ortalama ile en fazla uygulanan beceri olduğu görülmektedir. "Metinleri kullanma" maddesi 3,34 ve "harita okuma ve yorumlama" maddesi de 3,16 ortalama ile daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmen görüşlerine göre ""çeşitli haritaları kullanma" 4,12, "nüfus, yağış vb. değerleri gösterirken grafikleri kullanma" maddesi 4,04 ve harita okuma ve yorumlatma 3,87 en fazla ortalamaya sahip olan maddelerdir.

Tablo 4.2.2'ye göre en az ortalamaya sahip olan maddeler ise öğrencilere göre 1,81 ortalama ile "fotoğraf çekme yöntemini kullanma, "konuyla ilgili örnekler toplama" 1,88 ile ortalama ile "telefon rehberlerini kullanma" 1,97 ortalama ile olduğu görülmektedir. dır. Öğretmenlere göre ise en az kullanılan maddeler 1,14 ortalama ile "fotoğraf çekme yöntemini kullanama", 1,18 ortalama ile "konuyla ilgili örnekler toplama, 1,28 ortalama ile "saha çalışmalarını (çalışma alanına gidip araştırma yapma) kullanma" olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.2'ye göre öğretmenlerin "saha çalışmalarını (çalışma alanına gidip araştırma yapma) kullanma" maddesine verdikleri yanıtların ortalaması 1,28, öğrencilerin verdikleri yanıtların ortalaması ise 2,16'dır. Yapılan bağımsız gruplar t-testi sonuçları da bu madde açısından öğrenciler lehine anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymuştur.

"Konuyla ilgili örnekler toplama" maddesinde öğrenci görüşlerinin ortalaması 2,67, öğretmenlerde ise 1,72'dir. Bu madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

"Harita okuma ve yorumlama" maddesinde öğretmenlere göre bu maddenin ortalaması 3,87 ve öğrencilere göre 3,16 olduğu görülmektedir. Bu durumda bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

"İnsanlarla görüşme yapma" maddesinde öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması 1,62 olduğu, öğrenci görüşlerinin ortalamasının 2,37 olduğu görülmektedir. BU madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı farklılığın olduğu ortaya çıkmıştır.

"Gözlem yapma" maddesinin ortalaması öğretmenlere göre 3,44, öğrencilere göre 2,18 olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre bu madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

"Fotoğraf çekme yöntemini kullanma" maddesi öğrencilere göre 1,81, öğretmenlere göre 1,14 ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Bu maddede öğrencilerin lehine anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

"Metinleri kullanma" maddesinin ortalaması öğrencilerde 3,34, öğretmenlerde ise 3,43'tür. Bu durumda bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmaktadır.

"Çeşitli haritaları kullanma" maddesinde öğrencilerin görüşlerine göre ortalama 3,39, öğretmenlere göre ise 4,12'dir. Bu durum öğretmenler "çeşitli haritaları kullanma" maddesinde öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılığın olduğu ortaya koymaktadır.

"Nüfus, yağış vb. değerleri gösterirken grafikleri kullanma" maddesinin ortalaması öğrencilerde 2,91, öğretmenlerde 4,04 olduğu görülmektedir. Yapılan

bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu ortaya çıkmıştır.

"Fotoğraflardan faydalanma" maddesinde ise öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması 2,98, öğrencilerde 2,38 olduğu için bu madde açısından öğretmenlerin anlamlı farklılığı olduğu anlaşılmaktadır.

"Bilgisayarı (internet, office vb.) kullanma" becerisinin ortalaması öğretmenlere göre 1,84, öğrencilere göre de 2,00 olduğu görülmektedir. Bu madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

"Gazeteleri kullanma" maddesinin Öğretmenlere göre bu maddenin ortalamasının 2,54, öğrencilere göre 2,22 olduğu görülmektedir. Bu maddede öğretmenlere göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

"Telefon rehberlerini kullanma" becerisinin ortalaması öğretmenlere göre 1,30, öğrencilere göre 1,97 olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre öğrencilere göre anlamlı farklılık bulunmaktadır.

"Hükümet yayınlarından faydalanma" maddesinde öğretmenlere göre ortalaması 1,45 iken, öğrencilere göre 1,98'dir. Bu madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmaktadır.

"Kütüphaneden faydalanma" becerisinin ortalaması öğretmenlere göre 3,07, öğrencilere göre 2,37 olduğu görülmektedir. P= ,000 olduğu için aralarında (P< 0,05) anlamlı farklılık bulunmaktadır.

Tablo 4.2 incelendiğinde "coğrafi bilginin elde edilmesinde" öğretmenlerin en çok "çeşitli haritaları kullanma" ($\overline{X}$= 4,12) becerilerini kullandıkları görülmektedir. En az kullandıkları beceri ise $\overline{X}$= 1,14 ile "fotoğraf çekme yöntemini kullanma" becerisidir. Öğrencilere göre en çok kullanılan beceri "çeşitli haritaları kullanma becerisi $\overline{X}$= 3,39 ortalamaya sahiptir. En az kullanıldığını belirtikleri becerisi 1,81 ile öğretmenlerle aynı beceri olan "fotoğraf çekme yöntemini kullanma" becerisi olduğu görülmektedir. Araştırmacı tarafından öğretmenlerle yapılan görüşmede "Coğrafya derslerini işlerken ne tür yöntemler uyguluyorsunuz?" "Birincil ve ikincil kaynakları kullanıyor musunuz?" sorusuna karşılık öğretmenlerin bir çoğu bu kaynakları kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Bu tür çalışmalar üniversitelerde dahi

kullanılamazken, bizler liselerde nasıl kullanalım şeklinde bir açıklama yapmışlardır. Bizler saha çalışması olarak en fazla yıllık ödev veriyoruz. Coğrafyadan yıllık ödev alan öğrenciler de ancak coğrafyayı çok seven, coğrafyaya ilgisi olan öğrencilerdir. Onlar da çok fazla sayıda değillerdir, açıklamasında bulunmuşlardır. Fakat bu açıklamalara rağmen, coğrafya derslerinde gerek birincil kaynakların, gerekse ikincil kaynakların öğrenciler tarafından kullanılmasının çok önemli olduğunu ve bunların kullanılmasının coğrafyayı sevdirme açısından önemli olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir.

Coğrafi bilginin elde edilmesinde öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre "çeşitli haritaları kullandırma, "metinleri kullanma" ve "grafiklerden faydalanma" becerisinin en fazla kullanılan beceriler olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin anketlerinde ise "metinleri kullanma, çeşitli haritaları kullanma" en çok kullanılan beceri olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin anketlerinde ise "grafiklerden faydalanma" "seyrek" yapılan bir etkinlik olarak ifade edilmektedir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde ise öğretmenlerin açıklamaları ankette verdikleri cevaplardan farklı olarak öğrencilerin ifadelerini doğrular niteliktedir. Çünkü öğretmenler derslerde en çok haritalardan ve kitaptaki metinlerden faydalandıklarını, grafikleri ise eğer ders kitabında bulunuyorsa kullandıklarını ifade etmişlerdir. Eğitim ve öğretimde öğretmenlerin ders kitabına olan bağlılıkları bilinmektedir. Ayrıca coğrafya derslerinde en çok kullanılan materyal da haritadır (Taşlı, İ. 1993).

4.2.3 Coğrafi Bilginin Düzenlenmesine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumları

Öğrencilerin çeşitli kaynaklardan elde ettikleri coğrafi bilgiyi düzenlemeleri gerekmektedir. Bunun çeşitli yöntemleri bulunmaktadır. Tablo 4.2.3'te öğretmen ve Öğrencilerin bu yöntemlere ilişkin görüşlerine yönelik olan anket verilerinin yüzdesi, frekansı ve aritmetik ortalaması bulunmaktadır.

Tablo 4.2.3 Coğrafi Bilginin Düzenlenmesi Becerisine İlişkin Öğrenci Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
1	Coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritalar seçme	Öğrenci	26	12,5	28	13,5	50	24	47	22,6	57	27,4	208	100	3,38	1,34	276	,80	,420
		Öğretmen	-	-	7	10	30	42,9	22	31,4	11	15,7	70	100	3,52	,88			
2	Haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri gösterme	Öğrenci	38	18,3	38	18,3	61	29,4	41	19,7	30	14,4	208	100	2,93	1,30	276	-2,39	,017
		Öğretmen	12	17,1	23	32,9	23	32,9	10	14,3	2	2,9	70	100	2,52	1,03			
3	Harita üzerinde gerçek alanları basit noktalar çizerek gösterme	Öğrenci	47	22,6	53	25,5	58	27,9	34	16,3	16	7,7	208	100	2,61	1,19	276	-1,77	,077
		Öğretmen	22	31,4	22	31,4	10	14,3	14	20	2	2,9	70	100	2,31	1,21			
4	Konuyla ilgili uygun grafikleri kullanma	Öğrenci	46	22,1	51	24,5	48	23,1	38	18,3	25	12	208	100	2,73	1,31	276	1,71	,088
		Öğretmen	3	4,3	17	24,3	26	37,1	23	32,9	1	1,4	70	100	3,02	,90			
5	Konuyla ilgili uygun olan tablolar seçme	Öğrenci	60	28,8	45	21,6	58	27,9	30	14,5	15	7,2	208	100	2,49	1,24	276	2,96	,003
		Öğretmen	4	5,7	17	24,3	27	38,6	21	30	1	1,4	70	100	2,97	,91			
6	Elde edilen coğrafi bilgileri metinler ve dökümanlar haline getirme	Öğrenci	65	31,3	43	20,7	40	19,3	42	20,2	18	8,7	208	100	2,54	1,34	276	-1,69	,091
		Öğretmen	22	31,4	22	31,4	14	20	11	15,7	1	1,4	70	100	2,24	1,10			

Tablo: 4.2.3 (devam)

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
7	Coğrafi bilgileri tablolar kullanarak sunma	Öğrenci	69	33,2	46	22,1	48	23,1	29	13,9	16	7,7	208	100	2,40	1,27	276	-,105	,916
		Öğretmen	59	84,3	5	7,1	4	5,7	2	2,9	-	-	70	100	2,38	,90			
8	Coğrafi bilgileri grafikler kullanarak sunma	Öğrenci	71	34,1	50	24	46	22,1	25	12,1	16	7,7	208	100	2,34	1,26	276	-,03	,976
		Öğretmen	9	12,9	35	50	17	24,3	8	11,4	1	1,4	70	100	2,40	,84			
9	Coğrafi bilgileri açıklamak için çeşitli şema ve şekilleri kullanma	Öğrenci	56	26,9	36	17,3	59	28,4	34	16,3	23	11,1	208	100	2,67	1,32	276	-5,14	,000
		Öğretmen	10	14,3	33	47,1	20	28,6	7	10	-	-	70	100	1,80	,89			
10	Saha bilgilerini kullanarak krokiler oluşturma	Öğrenci	91	43,8	45	21,6	34	16,3	24	11,6	14	6,7	208	100	2,67	1,28	276	-5,07	,000
		Öğretmen	33	47,1	21	30	13	18,6	3	4,3	-	-	70	100	1,34	,67			
11	Zamanla değişen olayları çizgi grafikle gösterme	Öğrenci	84	40,4	37	17,8	49	23,6	22	10,6	16	7,7	208	100	2,27	1,29	276	-1,69	,092
		Öğretmen	53	75,7	11	15,7	5	7,1	1	1,4	-	-	70	100	1,98	,97			
12	Dağılışları grafiklerle gösterme; (bir tarım ürününün portakal, elma vb. bölgelere göre üretim miktarlarını gösterme)	Öğrenci	70	33,7	39	18,8	39	18,8	28	13,5	32	15,4	208	100	2,58	1,45	276	-2,69	,008
		Öğretmen	25	35,7	29	41,4	8	11,4	8	11,4	-	-	70	100	2,08	,92			

Tablo 4.2.3 incelendiği zaman coğrafi bilginin düzenlenmesine yönelik becerilerin ilki olan "coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritaları seçme" becerisiyle ilgili olarak öğrencilerin % 26'sı "hiç veya seyrek" cevaplarını işaretlemiş, % 24'ü ise "bazen", % 50'si de "sık sık veya her zaman"seçeneklerini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 3,38). Öğretmenler bu ifade karşısında "hiç" seçeneğini işaretleyen olmamış, % 10'u "seyrek" seçeneğini işaretlerken, "bazen seçeneğini işaretleyen öğretmen oranı % 32,9 iken, %17,2'si ise "sık sık veya "her zaman" kullandıklarını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 3,52).

"Haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri gösterme" konusunda öğrencilerin % 36,6'sı "hiç veya seyrek" derken, % 34,1'i ise "sık sık veya her zaman" olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,93). Aynı ifade karşısında öğretmenlerin seçenekleri işaretlemeleri % 50'si "hiç veya seyrek", % 17,2'si ise "sık sık veya her zaman" şeklinde olduğu görülmektedir ($\overline{X}$= 2,52).

"Harita üzerinde gerçek alanları basit noktalar çizerek gösterme" maddesinin uygulanma sıklığını öğrencilerden "hiç veya seyrek" olduğunu belirtenlerin oranı % 48,1, "sık sık veya her zaman" seçeneklerini işaretleyenlerin oranı ise % 24' tür ($\overline{X}$=2,61). Öğretmenlerin ifadesi ise % 62,8'i "hiç veya seyrek" olduğunu belirtirken, % 22,9'u "sık sık veya her zaman" seçeneklerini işaretleme şeklinde olmuştur ($\overline{X}$= 2,31).

Tablo 4.2.3.'e göre "konuyla ilgili uygun haritaları kullanma" ile ilgili olarak öğrencilerin % 46,6'sı "hiç veya seyrek" seçeneğini işaretlemiş, %30,3'ü ise "sık sık veya her zaman" ifadesinde bulunmuşlardır ($\overline{X}$= 2,73). Öğretmenlerin anketin bu maddesine verdikleri cevaplar ise % 28,6'sı "hiç veya seyrek" şeklinde iken, % 34,3'ü "sık sık veya "her zaman" şeklindedir ($\overline{X}$=3,02).

Öğrenciler "konuyla ilgili olan tablolar seçme" becerisinde ise % 50,6'sı "hiç veya seyrek" seçenekleri olduğunu belirtirken, "sık sık veya her zaman" seçeneklerini işaretleyenlerin oranının % 21,7 olduğu anlaşılmaktadır ($\overline{X}$= 2,49). Bu maddede öğretmenlerin % 30'u "hiç veya seyrek" olduğunu belirtirken, % 31,4'ü "sık sık veya her zaman" kullandıklarını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,97).

"Elde edilen coğrafi bilgileri metinler ve dökümanlar haline getirme" becerisinin kullanılma sıklığını belirtirken öğrencilerin % 52' si "hiç veya seyrek" seçeneklerini işaretlemiş, % 28,9'u da "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,54). Bu beceriyi "hiç" kullanmadığını veya "seyrek" olarak kullandığını ifade eden öğretmenlerin oranı % 62,8, "sık sık veya her zaman" kullandığını ifade eden öğretmenlerin oranı ise % 17,1'dir ($\overline{X}$= 2,24).

"Coğrafi bilgileri tablolar kullanarak sunma" becerisinde ise öğrencilerin ifadelerinde "hiç veya seyrek" olduğunu belirtenlerin oranı % 55,3, "sık sık veya "her zaman" olduğunu belirtenlerin oranı ise %21,6'dır ($\overline{X}$= 2,40). Öğretmenlerin bu konuda ankette belirtikleri düşünceleri ise % 91,4'ü hiç veya seyrek" olarak kullanıldığı şeklindedir. "Her zaman" seçeneğini işaretleyen öğretmen bulunmamaktadır ($\overline{X}$= 2,38).

Coğrafi bilgileri grafikler kullanarak sunma" becerisinin coğrafya dersinde ne sıklıkla yapıldığını öğrencilerin % 58,1'i "hiç veya seyrek" olduğunu belirtmiş, "her zaman" kullanıldığını belirten öğrencilerin oranı ise % 7,7'dir ($\overline{X}$= 2,34). Bu becerinin sınıflarda kullanılma sıklığı konusunda öğretmenlerin % 62,9' "hiç veya seyrek" şeklinde olduğunu belirtirken, % 12,8'i ise "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,40).

Elde edilen "coğrafi bilgileri açıklamak için çeşitli şema ve şekilleri kullanma" becerisini "hiç veya seyrek "olarak belirten öğrencilerin oranı % 44,2'dir. "Bazen" seçeneğini işaretleyen öğrenciler % 28,4, "Sık sık veya her zaman" kullanıldığını belirten öğrencilerin oranının ise % 27,4 olduğu görülmektedir ($\overline{X}$= 2,67). Aynı etkinliği işaretleyen öğretmenlerin % 61,4'ü "hiç veya seyrek" olduğunu ifade ederken, "bazen" olduğunu belirten öğretmenler % 28,6 oranındadır. % 10 "sık sık" kullandığını belirtirken, "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğretmen bulunmamaktadır ($\overline{X}$= 1,80).

"Saha bilgilerini kullanarak krokiler oluşturtma" ifadesine karşılık öğrencilerden % 65,4' "hiç veya seyrek" olduğunu belirtirken, % 19,3'ü ise "sık sık veya her zaman" kullanıldığını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,67). Bu beceriyi öğretmenlerin "hiç" kullanmadığını veya "seyrek" olarak kullandığını belirten

öğretmenlerin oranı % 77,1'dir. "Sık sık" kullandığını ifade eden öğretmenler % 4,3 iken, "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğretmen olmamıştır ($\overline{X}$= 1,34).

Coğrafi bilginin düzenlenmesinde bir diğer beceri olan "zamanla değişen olayları çizgi grafikle gösterme" etkinliğinin sınıflarda "hiç" yapılmadığını veya "seyrek" olarak yapıldığını öğrencilerin %58,2'si ifade etmişlerdir. "Sık sık veya her zaman" yapıldığını belirten öğrenci oranı ise 18,3'tür ($\overline{X}$= 2,27). Bu becerinin sınıflarda uygulanma sıklığı hakkında ise öğretmenlerin % 91,4'ü "hiç veya seyrek" olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 1,98).

"Dağılışları grafiklerle gösterme" becerisi öğrenciler tarafından "hiç veya seyrek" şeklinde ifade edenlerin oranı % 52,5'tir. "sık sık veya her zaman" olduğunu belirten öğrencilerin oranı ise % 28,9 olduğu görülmektedir($\overline{X}$= 2,58) Öğretmenlerin % 77,1'i ise "hiç veya seyrek" seçeneklerini kullanmışlardır. "bu beceriyi " her zaman" kullandığını ifade eden öğretmen yoktur ($\overline{X}$= 2,08).

Tablo 4.2.3 incelendiğinde öğrencilere göre en fazla gerçekleştirilen beceri $\overline{X}$= 3,38 ortalama ile "coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritalar seçme" olduğu görülmektedir. Bundan sonra $\overline{X}$= 2,93 ortalama ile "haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri gösterme" ve $\overline{X}$= 2,73 ortalama ile "konuyla ilgili grafikleri kullanma" becerisi olduğu görülmektedir. Öğretmenlere göre en fazla gerçekleştirilen beceriler ise $\overline{X}$=3,52 ortalama ile "coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritalar seçme", $\overline{X}$= 3,02 ortalama ile "konuyla ilgili grafikleri kullanma" ve $\overline{X}$= 2,52 ortalama ile "haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri gösterme" becerileri olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.2.3'e göre en az kullanılan beceriler ise, öğrencilere göre $\overline{X}$= 2,34 ortalama ile "coğrafi bilgileri grafikler kullanarak sunma", $\overline{X}$= 2,40 ortalama ile "coğrafi bilgileri tablolar kullanarak sunma" becerisi ve $\overline{X}$= 2,54 ortalama ile "elde edilen coğrafi bilgileri metinler ve dökümanlar haline getirme" becerisi olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin görüşlerine göre en az kullanılan beceriler de, $\overline{X}$=1,34 ortalama ile "saha bilgilerini kullanarak krokiler oluşturma", $\overline{X}$= 1,80 ortalama ile "coğrafi bilgileri açıklamak için çeşitli şema ve şekilleri kullanma" ve $\overline{X}$= 1,98

ortalama ile "zamanla değişen olayları çizgi grafikle gösterme" becerileri gelmektedir.

Tablo 4.2.3 'e göre "Haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri gösterme" maddesinin öğrenci görüşlerine göre ortalaması 2,93, öğretmenlere göre 2,52'dir. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı bir farklılık olduğu ortya çıkmıştır.

"Konuyla ilgili uygun olan tablolar seçme" maddesinin ortalaması öğretmenlere göre 2,97, öğrencilere göre 2,49'dur. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık vardır.

"Coğrafi bilgileri açıklamak için çeşitli şema ve şekilleri kullanma" maddesinin ortalaması öğretmenlere göre 1,80, öğrencilere göre 2,67 olduğu görülmektedir. Bu madde açısından öğrencilerin lehine bir anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir.

"Saha bilgilerini kullanarak krokiler oluşturma" maddesinin ortalaması öğretmenlerin verdikleri cevaplara 1,34, öğrencilerde ise 2,67 olduğu görülmektedir. Bu durumda bu maddede öğrencilerin lehine anlamlı farklığın olduğu anlaşılmıştır.

"Dağılışları grafiklerle gösterme; (bir tarım ürününün portakal, elma, çay vb. bölgelere göre üretim miktarlarını gösterme)" maddesinde öğrencilere göre ortalaması 2,58, öğretmenlere göre 2,08 olduğu görülmektedir. Bu durumda bu maddede öğrencilerin lehine anlamlı farklılığın olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.2.3'te en çok kullanılan beceri "coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritaları seçme" becerisi olduğu görülmektedir. Öğrencilere çalışma veya araştırma vermediklerini belirten öğretmenlerin, öğrencilere coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritaları nasıl seçtirdikleri konusunda araştırmacıya aydınlatıcı cevap verememeleri biraz düşündürücüdür. Öğretmenler coğrafi bilginin düzenlenememesinin sebebi olarak sınıfların çok kalabalık olması sebebiyle araştırma konuları veremediklerini ve haliyle de bu bilgilerin düzenlenemediğini ifade etmişlerdir. Ayrıca müfredata bağlı kalabilmek ve ders kitabını bitirebilmek amacıyla ders kitabı dışındaki konulara yer veremediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca görüşme sırasında hemen hemen bütün öğretmenler coğrafya dersinin içeriğinin çocuğun

gelişim düzeyinin üzerinde olduğunu, öğrencilerin pek çok kavramı anlamakta zorlandığını, ders kitabının da gereksiz bilgilerle doldurulduğunu ifade etmişlerdir.

4.2.4 Coğrafi Bilgini Analiz Edilmesine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Yönelik Bulgular ve Yorumlar

Öğretmen ve öğrencilerin coğrafi bilgiyi analiz etme ile ilgili bulgular Tablo 4.2.4'te verilmiştir.

Tablo 4.2.4 Coğrafi Bilginin Analiz Edilmesi Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmenlerin Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
1	Coğrafi olguların ulusal ortalamalarını hesaplama	Öğrenci	73	35,1	36	17,3	49	23,6	26	12,5	24	11,5	208	100	2,46	1,36	276	-1,24	,214
		Öğretmen	21	30	18	25,7	26	37,1	3	4,3	2	2,9	70	100	2,24	1,02			
2	İlişkileri belirleyebilmek için farklı zamanlardaki coğrafi bilgi haritalarını karşılaştırma, farklı zamanlardaki bir büyük şehrin haritalarını kullanarak o yerdeki farklılıkları karşılaştırma ve şehirdeki büyüme, ulaşım teknolojilerindeki gelişme, yerleşmelerdeki değişme gibi boyutları ele alarak açıklamalar yaptırma	Öğrenci	54	26	43	20,7	64	30,8	34	16,3	13	6,3	208	100	2,59	1,23	276	2,15	,032
		Öğretmen	6	8,6	18	25,7	22	31,4	22	31,4	2	2,9	70	100	2,94	1,02			
3	Çeşitli haritaları birlikte kullanarak bilgileri yorumlama	Öğrenci	36	17,3	31	14,9	68	32,7	42	20,2	31	14,9	208	100	3,00	1,28	276	1,28	,199
		Öğretmen	1	1,4	10	14,3	34	48,6	23	32,9	2	2,9	70	100	3,21	,77			
4	Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma	Öğrenci	18	8,7	42	20,2	79	38	43	20,7	26	12,5	208	100	3,08	1,11	276	5,96	,000
		Öğretmen	1	1,4	4	5,7	14	20	28	40	23	32,9	70	100	3,97	,94			
5	Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma	Öğrenci	42	20,2	45	21,6	64	30,8	34	16,3	23	11,1	208	100	2,77	1,25	276	3,20	,002
		Öğretmen	7	10	12	17,1	16	22,9	21	30	14	20	70	100	3,32	1,25			
6	Coğrafi muhakeme yapma	Öğrenci	29	13,9	41	19,7	63	30,3	52	25	23	11,1	208	100	2,99	1,20	276	4,80	,000
		Öğretmen	1	1,4	6	8,6	18	25,7	29	41,4	16	22,9	70	100	3,75	,95			
7	Coğrafi bilgilere eleştirel bakma	Öğrenci	50	24	41	19,7	61	29,3	35	16,8	21	10,1	208	100	2,69	1,28	276	3,42	,001
		Öğretmen	5	7,1	8	11,4	26	37,1	25	35,7	6	8,6	70	100	3,27	1,02			

Tablo 4.2.4 (devam)

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
8	Coğrafi bilgileri sentezleme	Öğrenci	48	23,1	56	26,9	42	20,2	41	19,7	21	10,1	208	100	2,67	1,30	276	3,42	,001
		Öğretmen	2	2,9	13	18,6	28	40	19	27,1	8	11,4	70	100	3,25	,98			
9	Coğrafi bilgileri değerlendirme (gözden geçirme)	Öğrenci	32	15,4	42	20,2	55	26,4	44	21,2	35	16,8	208	100	3,03	1,30	276	2,48	,013
		Öğretmen	2	2,9	6	8,6	28	40	26	37,1	8	11,4	70	100	3,74	,91			
10	Coğrafi bilgileri açıklama	Öğrenci	25	12	22	10,6	61	29,4	57	27,4	43	20,7	208	100	3,33	1,25	276	2,41	,016
		Öğretmen	1	1,4	9	12,9	17	24,3	23	32,9	20	28,6	70	100	3,74	1,05			
11	Haritaları konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma	Öğrenci	43	20,7	52	25	56	27	34	16,3	23	11,1	208	100	2,72	1,27	276	5,26	,000
		Öğretmen	1	1,4	11	15,7	19	27,1	22	31,4	17	24,3	70	100	3,61	1,06			
12	Tabloları konular arasındaki ilişkileri sonuçlandırmak için kullanma	Öğrenci	61	29,,3	46	22,1	50	24	35	16,8	16	7,7	208	100	2,52	1,28	276	3,48	,001
		Öğretmen	5	7,1	14	20	24	34,3	22	31,4	5	7,1	70	100	3,11	1,04			
13	Grafikleri konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma	Öğrenci	58	27,9	55	26,4	41	19,7	39	18,8	15	7,2	208	100	2,51	1,27	276	3,34	,001
		Öğretmen	4	5,7	17	24,3	22	31,4	24	34,3	3	4,3	70	100	3,07	,99			
14	Metin ve dökümanları, yorumlamada kullanma	Öğrenci	56	26,9	43	20,7	53	25,5	35	16,8	21	10,1	208	100	2,62	1,31	276	,51	,610
		Öğretmen	4	5,7	30	42,9	22	31,4	10	14,3	4	5,7	70	100	2,71	,98			
15	Metin ve dökümanları, açıklamada kullanma	Öğrenci	58	27,9	49	23,6	51	24,5	32	15,4	18	8,7	208	100	2,53	1,28	276	,38	,704
		Öğretmen	7	10	30	42,9	21	30	8	11,4	4	5,7	70	100	2,60	1,01			
16	Metin ve dökümanları, karakteristik özellikleri sentezlemek için kullanma	Öğrenci	77	37	37	17,8	40	19,2	34	16,4	20	9,6	208	100	2,43	1,37	276	-1,4	,160
		Öğretmen	16	22,9	34	48,6	12	17,1	7	10	1	1,4	70	100	2,18	,95			

Tablo 4.2.4 incelendiğinde öğrenci ve öğretmenlerin "coğrafi bilginin düzenlenmesine "yönelik düşünceleri şu şeklidedir. "Coğrafi olguların hesaplanması" %52,4'ü "hiç veya seyrek" seçeneklerini işaretlemiştir. % 11,5'i ise "her zaman" hesapladıklarını belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,46). Bu seçeneği "hiç veya seyrek" olarak ifade eden öğretmenlerin oranı % 55,7'dir. Öğretmenlerin % 2,9'u "her zaman" seçeneğini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 2,24).

"İlişkileri belirleyebilmek için farklı zamanlardaki coğrafi bilgi haritalarını karşılaştırma, farklı zamanlardaki bir büyük şehrin haritalarını kullanarak o yerdeki farklılıkları karşılaştırma ve şehirdeki büyüme, ulaşım teknolojilerindeki gelişme, yerleşmelerdeki değişme gibi boyutları ele alarak açıklamalar yapma" maddesini öğrencilerden % 46,7'si "hiç veya seyrek" olarak belirtmiş, % 30,8'i "bazen", %16,3'ü de "sık sık" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$=2,59). Öğretmenlerin % 33,4'ü "hiç veya seyrek" olduğunu ifade ederken, % 31,4'ü "bazen", % 31,4'ü "sık sık" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,94).

"Çeşitli haritaları birlikte kullanarak bilgileri yorumlama" becerisi hakkında "hiç veya seyrek" seçeneklerini işaretleyen öğrencilerin oranı % 32,2, "her zaman" olduğunu ifade edenlerin oranı da %14,9 ($\overline{X}$= 3,00). Öğretmenlerden "hiç veya seyrek" olduğunu belirtenler %15,7, "her zaman" seçeneğini işaretleyenler ise % 2,9'dur ($\overline{X}$= 3,21).

"Coğrafi bilgiyi bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" becerisinin sınıflarda "hiç" olmadığını veya "seyrek" yapıldığını belirten öğrencileri oranı %28,9'dur. "Bazen" seçeneğini işaretleyen öğrenci oranı % 38'dir. "Sık sık veya her zaman" yapıldığını belirten öğrenciler ise % 33,2 oranındadır ($\overline{X}$= 3,08). Öğretmenlere göre bu becerinin sınıflarda uygulanma sıklığı ise şu şekildedir, "hiç veya seyrek" seçeneklerini öğretmenlerin %7,1'i işaretlemişlerdir. "Sık sık veya her zaman" olduğunu belirten öğretmenler ise % 72,9 oranındadır ($\overline{X}$= 3,97).

"Analiz etme ve coğrafi bilgiyi yorumlayarak ilişkileri sonuçlandırma" ifadesine karşılık öğrencilerin % 41,8'i "hiç veya seyrek" olduğunu % 27,4'ü ise "sık sık veya her zaman" olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,77). Bu ifadeye öğretmenlerin %27,1'i "hiç veya seyrek", % 50'si de "sık sık veya her zaman" cevabını vermişlerdir ($\overline{X}$= 3,32).

Yine tablolardan anlaşıldığı üzere "coğrafi muhakemeyi yapma" becerisinde öğrencilerin % 33,6'sı "hiç veya seyrek", %26,6'sı ise "sık sık veya her zaman" olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,99). Öğretmenlerin % 10'u bu ifadeye "hiç veya seyrek" cevabını verirken, % 64,3'ü de "sık sık veya her zaman" cevabını vermişlerdir ($\overline{X}$= 3,75).

"Coğrafi bilgilere eleştirel bakma" becerisine karşılık % 43'ü "hiç veya seyrek" ifadesinde bulunmuşlardır. Öğrencilerin % 10,1'i ise "her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,69). Bu beceri hakkında öğretmenlerin % 18,5'i "hiç veya seyrek" olduğunu, % 8,6'sı ise "her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 3,27).

"Coğrafi bilgileri sentezleme" becerisinin sınıflarda uygulanma sıklığını öğrencilerin % 50'si "hiç veya seyrek" , % 10,1'i de "her zaman" şeklinde ifade etmiştir ($\overline{X}$= 2,67). Bu beceriyi "hiç veya seyrek" olarak cevaplayan öğretmenlerin oranı % 11,5, % 40'ı ise "bazen olduğunu belirtirken, "sık sık veya her zaman" olarak cevaplayanların oranı % 38,5'tir ($\overline{X}$= 3,25).

Öğrencilerden "coğrafi bilgileri değerlendirme" ifadesini "hiç veya seyrek" olarak işaretleyenlerin oranı % 35,6, "sık sık veya her zaman" olarak işaretleyenlerin oranı ise % 28'dir ($\overline{X}$= 3,03). Öğretmenlerin % 11,5'i "hiç veya seyrek" olarak belirtmiş, % 40'ı ise "bazen" seçeneğini işaretlemiştir. Bununla beraber % 48,5'i ise "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmiştir ($\overline{X}$= 3,74).

"Coğrafi bilgileri açıklama" maddesinde "hiç veya seyrek" diyen öğrencilerin oranı % 22,6 iken, öğrencilerin % 48,1'i ise "sık sık veya her zaman" cevabını vermişlerdir ($\overline{X}$= 3,33). Aynı maddede öğretmenlerin %14,3'ü "hiç veya seyrek", "sık sık veya her zaman" olduğunu belirten öğretmenlerin oranı da % 61,5'tir ($\overline{X}$= 3,74).

Coğrafi bilgini analiz edilmesinin bir diğer becerisi olan "haritaları konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma" ifadesinde öğrencilerin % 45,7'si "hiç veya seyrek", % 11,1'i ise "her zaman" seçeneklerini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 2,72). Öğretmenlerin % 17,1'i "hiç veya seyrek" olduğunu belirtmiş, "her zaman" olduğunu belirten öğretmenlerin oranı da % 24,3'tür ($\overline{X}$= 3,61).

"Tabloları konular arasındaki ilişkileri karşılaştırmak için kullanma" becerisinde öğrencilerin % 51,4'ü "hiç veya seyrek" cevabını, % 24,5'i de "sık sık veya her zaman" cevaplarını vermişlerdir ($\overline{X}$= 2,52). Bu ifadeye öğretmenlerin % 27,1'i "hiç veya seyrek", % 38,5'iise "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 3,11).

"Grafikleri konular arasındaki ilişkileri karşılaştırmak için kullanma" becerisinde de öğrencilerin % 54,3 "hiç veya seyrek" olduğunu ifade etmişlerdir. "Sık sık veya her zaman" olduğunu ifade eden öğrenciler % 26 oranındadır ($\overline{X}$= 2,51). Öğretmenlerin bu beceriyi kullananların oranının % 30'u "hiç veya seyrek" , % 38,6'sı ise "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 3,07).

"Metin ve dökümanları, bilgiyi yorumlamada kullanma" maddesine öğrencilerin % 47,6'sı "hiç veya seyrek", % 26,9'u da "sık sık veya her zaman" olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,62). Bu beceri hakkında da öğretmenlerin % 48,6'sı "hiç veya seyrek", % 20'si ise "sık sık veya her zaman" kullanıldığını belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,71).

"Metin ve dökümanları, bilgiyi açıklamada kullanma" becerisinde, bu becerini derslerde "hiç" kullanılmadığını veya "seyrek" olarak kullanıldığını belirten öğrenciler % 51,5, % 8,7'si ise "her zaman" kullanıldığını belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,53). Öğretmenlerin de % 52,9'u bu beceriyi "hiç veya seyrek" şeklinde cevaplamış, % 5,7'si ise "her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,60).

"Metin ve dökümanları, karakteristik özellikleri kullanma becerisinin de öğrencilerin % 54,8'i "hiç veya seyrek" kullanıldığını belirtirken, % 26'sı ise "sık sık veya her zaman" kullanıldığını belirtmiştir ($\overline{X}$= 2,43). Bu beceriyi "hiç veya seyrek" olarak işaretleyen öğretmenlerin oranı % 71,5, "her zaman" seçeneğini işaretleyen öğretmenlerin oranı da % 1,4'tür ($\overline{X}$= 2,18).

Tablo 4.2.4'te görüldüğü gibi, öğretmenlerin coğrafi bilginin analiz edilmesine ilişkin cevaplarıyla öğrencilerin verdikleri cevaplar arasında çok büyük bir tezatlık görülmemektedir. Öğrencilerin verdikleri cevapların aritmetik ortalaması $\overline{X}$= 2,43 iken, öğretmenlerin bu konudaki görüşlerinin aritmetik ortalaması $\overline{X}$= 2,93 'tür. Bu

sonuçlardan anlaşıldığı üzere öğretmenlerin "coğrafi bilginin analiz edilmesi" becerisini "seyrek"ten çok "bazen"e yakın bir düzeyde kullandıkları anlaşılmaktadır.

Tablo 4.2.4 incelendiğinde öğrencilere göre en çok gerçekleştirilen maddeler $\overline{X}$= 3,33 ortalama ile "coğrafi bilgileri açıklama" olduğu görülmektedir. Bunun ardından $\overline{X}$= 3,08 ortalama ile "coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" ve $\overline{X}$= 3,03 ortalama ile "coğrafi bilgileri değerlendirme" becerileri olduğu görülmektedir. Öğretmenlere göre ise $\overline{X}$= 3,97 ortalama ile "coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma", $\overline{X}$= 3,75 ortalamayla "coğrafi muhakemeyi yapma" ve $\overline{X}$= 3,74 ortalama ile "coğrafi bilgileri değerlendirme" olduğu anlaşılmaktadır. Öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre en çok gerçekleştirilen maddelerin ikisinin aynı olması dikkat çekicidir.

Tablo 4.2.4' te öğretmenlere göre en az gerçekleştirilen madde $\overline{X}$= 2,18 ortalama ile "metin ve dökümanları tipik özellikleri sentezlemek için kullanma" maddesi, $\overline{X}$= 2,24 ortalama ile "coğrafi olguların ortalamalarını hesaplama" maddesi ve $\overline{X}$= 2,60 ortalama ile "metin ve dökümanları açıklamada kullanma" maddesi olduğu görülemketdir. Öğrencilere göre ise $\overline{X}$= 2,43 ortalama ile "metin ve dökümanları tipik özellikleri sentezlemek için kullanma" maddesi en az gerçekleştirilen madde, $\overline{X}$= 2,46 ortalama ile "coğrafi olguların ortalamalarını hesaplama" maddesi, $\overline{X}$= 2,51 ortalama ile "grafikleri konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma" maddesi olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4.2.4'e göre "İlişkileri belirleyebilmek için farklı zamanlardaki coğrafi bilgi haritalarını karşılaştırma, farklı zamanlardaki bir büyük şehrin haritalarını kullanarak o yerdeki farklılıkları karşılaştırma ve şehirdeki büyüme, ulaşım teknolojilerindeki gelişme, yerleşmelerdeki değişme gibi boyutları ele alarak açıklamalar yaptırma (Örneğin, Adana'nın farklı zamanlardaki planlarını göstererek çeşitli değişimleri açıklama)" maddesinde öğretmenlerini görüşlerinin ortalaması 1,02, öğrencilere göre 1,23 olduğu görülmektedir. Bu durumda bu madde açısından öğrencilerin lehine anlamlı farklılık olduğu anlaşılmaktadır.

"Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" maddesi öğretmenlerin görüşlerinin ortalaması 3,97, öğrencilere göre ise 3,08'dir. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

"Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" maddesinin ortalaması öğretmenlere göre 3,32, öğrencilere göre de 2,77'dir. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre bu madde açsından öğretmenlerin lehine anlamlı farklılığın olduğu anlaşılmaktadır.

"Coğrafi muhakemeyi yapma" maddesinde öğrenci görüşlerinin ortalaması 2,99, öğretmenlere göre 3,75 olduğu anlaşılmaktadır. Bu durumda bu maddede anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğu görülmektedir.

"Coğrafi bilgilere eleştirel bakma" maddesinin öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre ortalaması 3,27, öğrencilere göre 2,69'dur. Bu durumda anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğu anlaşılmıştır.

"Coğrafi bilgileri sentezleme" maddesinin öğretmen görüşlerine göre ortalaması 3,25, öğrencilere göre de 2,67'dir. Bu durum anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğunu göstermektedir.

"Haritaları konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma" maddesinin öğretmenlere göre ortalaması 3,61, öğrencilere göre 2,72'dir. Bu durumda anlamlı farklılık öğretmenlerin lehinedir.

"Tabloları konular arasındaki ilişkileri sonuçlandırmak için kullanma" maddesinin ortalaması öğretmelerin görüşlerine göre 3,11, öğrencilerin görüşlerine göre 2,52 olduğu görülmektedir. Bu madde açısından anlamlı farklılık öğretmenlerin lehinedir.

"Grafikleri konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma" maddesinin öğretmenlere ortalaması 3,07, öğrencilere göre de 2,51 olduğu görülmektedir. Bu maddede öğretmenlerin lehine anlamlı farklılık olduğu görülmektedir.

Öğrencilerin ankete verdikleri cevaplara göre coğrafi bilginin elde edilmesiyle ilgili olarak öğretmenlerin coğrafya derslerinde en fazla yer verdikleri beceri, $\overline{X}$= 3,33 aritmetik ortalama ile "coğrafi bilgileri açıklama" dır. Bunun ardında ise $\overline{X}$= 3,08 aritmetik ortalama ile "coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" becerisi izlemektedir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplarda ise $\overline{X}$= 3,97 ile "coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" becerisi ilk sırada gelmektedir. Bunu $\overline{X}$= 3,75 aritmetik ortalama ile "coğrafi

ortaya koyma" becerisi izlemektedir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplarda ise $\overline{X}$= 3,97 ile "coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma" becerisi ilk sırada gelmektedir. Bunu $\overline{X}$= 3,75 aritmetik ortalama ile "coğrafi muhakemeyi yaptırma" becerisi gelmektedir ki, görüşme sırasında öğretmenlere "coğrafi muhakemeye örnek istendiğinde öğretmenlerin bu beceriye ilişkin örnek verememeleri ilginçtir.

Genel olarak hem öğrenciler, hem de öğretmenlerin verdikleri cevaplarda bu becerilerin çok seyrek olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmacı tarafından yapılan görüşmede öğretmenler "coğrafi bilginin analiz edilmesiyle "ilgili becerileri "maalesef" gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. Bundan önceki becerilerin yapılmaması sebebiyle, bunların da yapılamadığını belirtmişlerdir. Bu becerileri sınıfta gerçekleştirmenin imkansız olduğunu, bunu başarmanın hayal olduğunu açıklamışlardır. Çünkü derslerde ancak düz anlatım ve soru-cevap yöntemini gerçekleştirebildiklerini, çoğu zaman haritayı bile kullanmada zorlandıklarını açıklamışlardır.

4.2.5 Coğrafi Soruları Cevaplama Becerisine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumları

Tablo 4.2.5 coğrafi düşünmenin son basamağı olan "coğrafi soruları cevaplamaya yönelik öğretmen ve öğrencilerin ifadelerine ilişkin bulgular bulunmaktadır. Coğrafi soruları cevaplamadan sonra coğrafi düşünme süreci son bulmamakta ve tekrar coğrafi sorular sorma ile yeniden başlamaktadır. Bu basamakların gerçekleşmesi öğrencilerin coğrafi olarak düşünmelerini sağlayacaktır.

Tablo 4.2.5 Coğrafi Soruları Cevaplama Becerisine İlişkin Öğrenci ve Öğretmenlerin Görüşlerinin Yüzde, Frekans ve Aritmetik Ortalama Dağılımı

Maddeler			(1) Hiç		(2) Seyrek		(3) Bazen		(4) Sık sık		(5) Her zaman		Toplam		$\overline{X}$	ss	sd	t	p
			f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%					
1	Coğrafi soruları cevaplama becerisinde bilgisayarı kullanma	Öğrenci	111	53,4	20	9,6	26	12,5	22	10,6	29	13,9	208	100	2,97	1,51	276	-,39	,000
		Öğretmen	43	61,4	22	31,4	3	4,3	2	2,9	-	-	70	100	1,48	,71			
2	Atlası kullanma	Öğrenci	48	23,1	31	14,9	44	21,4	49	23,6	36	17,3	208	100	3,12	1,41	276	4,71	,000
		Öğretmen	1	1,4	4	5,7	20	28,6	26	37,1	19	57,1	70	100	3,82	,94			
3	Haritaları coğrafi soruları cevaplamada kullanma	Öğrenci	31	14,9	32	15,4	62	29,8	45	21,6	38	18,3	208	100	2,65	1,29	276	4,57	,000
		Öğretmen	-	-	6	8,6	16	22,9	27	38,6	21	30	70	100	3,90	,93			
4	Grafikleri coğrafi soruları cevaplamada kullanma	Öğrenci	57	27,4	42	20,2	47	22,6	40	19,2	22	10,6	208	100	2,46	1,34	276	5,02	,000
		Öğretmen	1	1,4	8	11,4	26	37,1	23	32,9	12	17,1	70	100	3,52	,95			
5	Olayları hikayeleştirme	Öğrenci	68	32,7	48	23,1	41	19,7	29	14	22	10,6	208	100	2,50	1,34	276	6,88	,000
		Öğretmen	4	5,7	6	8,5	14	20	30	42,9	16	22,9	70	100	3,68	1,09			
6	Coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler arasında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullanma	Öğrenci	68	32,7	48	23,1	37	17,8	29	14	26	12,5	208	100	2,73	1,39	276	-2,23	,026
		Öğretmen	19	27,1	34	48,6	10	14,3	5	7,1	2	2,9	70	100	3,68	,98			
7	Çeşitli haritalar ve atlaslar kullanarak yerleşmelerin farklı olaylarla ilişkisini karşılaştırma	Öğrenci	47	22,6	49	23,6	46	22,4	46	22,1	20	9,6	208	100	2,63	1,29	276	-,26	,794
		Öğretmen	5	7,1	30	42,9	20	28,6	12	17,1	3	4,3	70	100	2,68	,98			
8	Coğrafi araştırmaların sonuçlarından geçerli genellemeler yapma	Öğrenci	52	25	48	23,1	53	25,5	35	16,8	20	9,6	208	100	2,69	1,28	276	-1,20	,229
		Öğretmen	13	18,6	28	40	16	22,9	12	17,1	1	1,4	70	100	2,42	1,02			
9	Coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme	Öğrenci	46	22,1	55	26,4	44	21,2	43	20,7	20	9,6	208	100	2,70	1,28	276	-2,43	,016
		Öğretmen	15	21,4	28	40	20	28,6	6	8,6	1	1,4	70	100	2,28	,95			
10	Coğrafi soruları cevaplamada sözel olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme	Öğrenci	45	21,6	49	23,6	55	26,5	41	19,7	18	8,7	208	100	2,40	1,25	276	-2,16	,031
		Öğretmen	16	22,9	26	37,1	18	25,7	8	11,4	2	2,9	70	100	2,34	1,04			

Tablo 4.2.5'te de görüldüğü gibi, coğrafi soruları cevaplama ile ilgili olarak ilk beceri olan"coğrafi soruları cevaplama becerisinde bilgisayarı kullanma" ifadesinde öğrencilerin % 64'ü "hiç veya seyrek", % 13,9'u ise "her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$=2,97). Bu beceri hakkında ise öğretmenlerin % 92,8'i ise "hiç veya seyrek "olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 1,48).

Coğrafya öğretiminin en önemli materyallerinden bir olan "atlası kullanma becerisinin" coğrafi soruları cevaplamada "hiç veya seyrek" kullanıldığını ifade eden öğrenci oranı % 38, "sık sık veya her zaman" kullanıldığını belirtenlerin oranı ise % 40,9'dur ($\overline{X}$=3,12). Bu beceri hakkında da öğretmenlerin % 7,1'i "hiç veya seyrek" olarak ifade ederken, "sık sık veya her zaman" kullandığını belirten öğrenci oranı da %94,2'dir ($\overline{X}$= 3,82).

"Haritaların coğrafi soruları cevaplama becerisinde" öğrencilerin % 30,3'ü "hiç veya seyrek",% 29,8'i "bazen", %40,9'u da "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$=2,65). Buna karşılık öğretmenlerin "hiç" seçeneğini işaretleyen olmamıştır, % 68,6'sı ise "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 3,90).

Öğretmenlerin % 47,6'sı "grafiklerin coğrafi soruları cevaplamada kullanma" becerisinde "hiç veya seyrek" olduğunu ifade etmişlerdir, % 29,8'i ise "sık sık veya her zaman olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,46). Öğretmenlerin %12,8'i "bu seçenekle ilgili olarak "hiç veya seyrek" , % 50'si ise "sık sık veya her zaman" ifadesini kullanmışlardır ($\overline{X}$= 3,52).

"Olayları hikayeleştirme" ifadesinde öğrencilerin %55,8'i "hiç" kullanılmadığını veya "seyrek" kullanıldığını ifade ederken, % 26,5'i ise "sık sık veya her zaman" kullanıldığını ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,50). Bu becerinin "hiç" kullanılmadığını veya "seyrek" olarak kullanıldığını belirten öğretmen oranı % 14,2'dir. "Her zaman veya sık sık" kullandığını ifade eden öğretmenlerin oranı % 65,8'dir ($\overline{X}$= 3,68).

"Coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler ararsında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullanma" becerisiyle ilgili olarak öğrencilerin % 55,8'si "hiç veya seyrek" , % 26,5'i ise "sık sık veya her zaman" olduğunu ifade etmişlerdir ($\overline{X}$= 2,73).

Bu beceriyle ilgili olarak öğretmenlerin %75,7'si "hiç" kullanmadıklarını veya "seyrek" olarak kullandıklarını belirtmişlerdir. Bununla beraber öğretmenlerden % 1,4'ü ise "her zaman seçeneğini işaretlemişlerdir ($\overline{X}$= 3,68).

"Çeşitli haritalar ve atlaslar kullanarak yerleşmelerin farklı olaylarla ilişkisini karşılaştırma" becerisine ilişkin ifadeye öğrencilerin % 48,1'i "hiç veya seyrek" olduğunu belirtmişlerdir, öğrencilerin % 9,6'sı "her zaman" kullanıldığını ifade etmiştir ($\overline{X}$= 2,63). Bu maddeye öğretmenlerin %50'si "hiç veya seyrek" cevabını vermişlerdir, % 10'u ise "sık sık veya her zaman" ifadesini kullanmıştır ($\overline{X}$= 2,68).

"Coğrafi araştırmaların sonuçlarından geçerli genellemeler yapma" becerisine öğrencilerden % 48,1'i "hiç veya seyrek" olduğunu, % 26,4'ü de "sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,69). Öğretmenler ise bu maddeye % 58,6'sı "hiç veya seyrek", % 18,5'i de "sık sık veya her zaman" şeklinde cevap vermişlerdir ($\overline{X}$= 2,42).

Yine tabloya göre "coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme" ifadesinde öğrencilerin % 48,5'i "hiç veya seyrek, % 9,6'sı da her zaman şeklinde cevap verirlerken ($\overline{X}$= 2,70),; öğretmenler bu ifadede % 61,4'ü "hiç veya seyrek", % 25,7'si ise "bazen", % 1,4'ü de "her zaman" cevabını vermişlerdir ($\overline{X}$= 2,28).

Coğrafi soruları cevaplamanın son basamağı olan "coğrafi soruları cevaplamada sözel olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme" ifadesinde öğrencilerin % 45,2'si "hiç veya seyrek" şeklinde, % 26,5'i "bazen", % 28,4'ü de "sık sık veya her zaman" şeklinde olmuştur ($\overline{X}$= 2,60). Öğretmenler bu beceriyle ilgili olarak % 60'ı "hiç veya seyrek", % 14,3'ü de sık sık veya her zaman" olduğunu belirtmişlerdir ($\overline{X}$= 2,34).

Tablo 4.2.5 incelendiğinde öğretmen görüşlerine göre en fazla gerçekleşen maddelerin başında $\overline{X}$= 3,90 ortalama ile "haritaları coğrafi soruları cevaplamada kullanma" beceresi olduğu görülür. Bundan sonra $\overline{X}$= 3,82 ortalama ile "atlası kullanma", $\overline{X}$= 3,68 ortalama ile "olayları hikayeleştirme olduğu görülmektedir. Öğrencilere göre en fazla gerçekleştirilen maddeler ise $\overline{X}$=3,12 ortalama ile "atlası

kullanma" en fazla gerçekleşen madde olduğu anlaşılmaktadır. $\overline{X}$= 2,97 ortalama ile ""coğrafi soruları cevaplamada becerisinde bilgisayarı kullanma" becerisi, $\overline{X}$= 2,73 ortalama ile "coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler arasında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullanma" maddesi en fazla gerçekleşen maddeler olduğu görülmektedir.

En az gerçekleşen maddeler öğretmenlere göre $\overline{X}$= 1,48 ortalama ile "coğrafi soruları cevaplamada bilgisayarı kullanma" maddesi, daha sonra $\overline{X}$= 2,28 ortalama ile "coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme" ve $\overline{X}$= 2,34 ortalama ile "coğrafi soruları cevaplamada sözel olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme" olduğu görülmektedir.

Tablo 4.2.5 incelendiğinde "Coğrafi soruları cevaplama becerisinde bilgisayarı kullanma" maddesinin ortalaması öğretmenlerde 1,48 iken, öğrencilerde bu ortalamanın 2,97 olduğu görülmektedir. Bu durum anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğunu ortaya koymaktadır.

"Atlası kullanma" becerisinin öğretmenlere göre ortalaması 3,82 iken, öğrencilerde bu ortalama 3,12'dir. "Atlası kullanma" maddesinde anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğu görülmektedir.

"Haritaları coğrafi soruları cevaplamada kullanma" maddesinin öğretmenlerin görüşlerine göre bu maddenin ortalaması 3,90, öğrencilere göre de 2,65'tir. Bu madde açısından anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğu anlaşılmaktadır.

"Grafikleri coğrafi soruları cevaplamada kullanma" maddesinde öğretmenlerin verdikleri cevaplara göre bu maddenin ortalaması 3,52, öğrencilerde ise 2,46'dır. Bu durumda anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğu ortaya çıkmıştır.

"Olayları hikayeleştirme" maddesinin ortalaması öğretmenlerde 3,68, öğrencilerde ise 2,50'dir. Bu maddede anlamlı farklılığın öğretmenlerde olduğu görülmektedir.

"Coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler arasında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullanma" maddesinin ortalaması öğretmenlere göre 3,68, öğrencilere göre de 2,73'tür. Bu durumda anlamlı farklılığın öğretmenlerin lehine olduğu anlaşılmaktadır.

"Coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme" maddesinde öğretmenlerin göre bu maddenin ortalaması 2,28, öğrencilere göre de 2,78'dir. Bu maddede anlamlı farklılığın öğrencilerin lehine olduğu anlaşılmaktadır.

"Coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme" maddesinin öğretmen görüşlerine göre ortalaması 2,34, öğrencilere göre 2,40 olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarına göre bu madde açısından anlamlı farklılığın öğrencilerin lehine olduğu anlaşılmaktadır.

Öğretmen ve öğrencilerin anketlere verdikleri cevaplara bakacak olursak "coğrafi sorular cevaplamada" en çok gerçekleştirilen becerinin aritmetik ortalaması $\overline{X}$= 3,12 ile "atlası kullanma" gelmektedir. Bunun bu şekilde olmasının sebebi, atlasın öğrencilerde coğrafya dersi için en çok bulunan ve kullanılan materyal olmasıdır. Öğretmenlerin anketlerine göre ise $\overline{X}$= 1,48 aritmetik ortalama ile "coğrafi soruları cevaplama becerisinde bilgisayarı kullandırma" becerisi en az gerçekleştirilen beceridir. Bunun da böyle olmasını görüşme sırasında öğretmenler araştırmacıya öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olması sebebiyle öğrencilerin bilgisayarı yakından tanımadıklarına bağlamışlardır. Birkaç öğretmen, verilen yıllık ödevleri öğrencilerin bazıları internet kafelere gidip bir büyükten yardım alarak bulduklarını ve bunu bilgisayarda yazılmış bir şekilde kendilerine teslim ettiklerini açıklamışlardır.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma bulgularından elde edilen sonuçlara ve ilgili yargılara yer verilmiş, bu doğrultuda öneriler getirilmiştir.

5.1. Sonuçlar

Bu çalışmada elde edilen sonuçlar ve ilgili yargılar, araştırmanın alt amaçlarına göre aşağıda açıklanmıştır.

5.1.1 Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi sorular sorma becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?

Örnekleme alınan öğretmenlerin, coğrafya derslerinde, coğrafi düşünme becerilerinin ilk basamağı olan "coğrafi sorular sorma" becerisinin kazandırılma düzeyini belirleyebilmek için sorulan anket sorularına verdikleri yanıtlar doğrultusunda, bu becerinin kazandırılma düzeyinin "sık sık" olduğu belirlenmiştir. Öğrenci görüşlerine göre coğrafi sorular sorma becerisinin kazandırılma düzeyi ise, "seyrek" olarak belirlenmiştir.

Görüşme sırasında öğretmenlerden coğrafi sorulara örnek vermeleri istendiğinde, bu beceriyle ilgili olarak çok sayıda örnekler verebilmişlerdir. Öğretmenler derslerde coğrafi soruları rahatlıkla kullanabildikleri halde, öğrencilerin bu soruları tam olarak anlayamadıklarını ve kullanamadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin derslerde sordukları coğrafi soruların öğrencilerin ilgisini çekmediğini ve onları düşündürmediğini ortaya koymaktadır. Derslerde hep aynı soruların sorulması, öğrencilerin soru sormaya teşvik edilmemesi, öğrencilerin coğrafyada olayların "nedeni" üzerine fazla düşünmediklerini gösterir.

5.1.2. Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Coğrafi Bilgiyi Elde Etme Becerileri Ne Düzeyde Kazandırılmaktadır?

Araştırmanın bu boyutunda coğrafi bilgiyi elde etme becerilerinin öğretmen görüşlerine göre "seyrek" olarak kazandırıldığını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin yarıdan fazlasının görüşlerine göre coğrafi bilgiyi elde etme becerileri "hiç" kazandırılmamaktadır.

Ayrıca görüşme sırasında öğrencilere saha çalışması yaptırılıp yaptırılmadığı sorulduğunda öğretmenlerin tamamına yakını öğrencilere bir araştırma konusu veremediklerini, çok nadir olarak yıllık ev ödevi verebildiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin tamamına yakını da, coğrafyada "saha çalışmalarının" çok önemli olduğunu belirtmişlerdir. Öğrencilerin coğrafya ile ilgili herhangi bir olgu, olay veya problemle ilgili araştırma yapmalarının öğrencinin bilgiye doğrudan ulaşması ve kendisi için gerekli olan bilgiyi ayırt etmesi açısından çok önemli olduğu görüşme sırasında öğretmenler tarafından belirtilmiştir.

5.2.3. Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Coğrafi Bilgiyi Düzenleme Becerileri Ne Düzeyde Kazandırılmaktadır?

Araştırmanın sonucunda coğrafi bilginin analiz edilmesi ile ilgili becerilerin kazandırılma düzeyi öğretmen görüşlerine göre "seyrek" olarak belirlenmiştir. Öğrenci görüşlerine göre de coğrafi bilginin analiz edilmesi ile ilgili beceriler, "seyrek" olarak kazandırılmaktadır. Bu beceriyle ilgili sorulara öğrenciler benzer yanıtlar vermişleridir; bununla beraber; araştırma sırasında öğretmenlerle yapılan görüşmelerde öğretmenler bu beceriyle ilgili olarak derslerde harita kullanma becerisini örnek olarak vermişlerdir. Öğrencilerin bununla ilgili olarak herhangi önemli bir çalışma yapmadıklarını da belirtmişlerdir. Öğretmenler coğrafya derslerinde konuyla ilgili harita kullanmayı, coğrafi bilgiyi düzenleme olarak düşünmektedirler. Fakat coğrafi bilgiyi düzenleme konusunda herhangi bir çalışma gerçekleştirilmemektedir.

5.1.4. Öğretmen ve öğrenci görüşlerine göre coğrafi bilgiyi analiz etme becerileri ne düzeyde kazandırılmaktadır?

Yapılan araştırma sonucunda, coğrafi bilginin analiz edilmesi ile ilgili becerilerin kazandırılma düzeyi öğretmen görüşlerine göre "bazen" olarak belirlenmiştir. Bu becerinin kazandırılma düzeyi öğrenci görüşlerine göre de "seyrek" olarak ortaya çıkmıştır.

Görüşme sırasında öğretmenler coğrafi bilgiyi analiz etme ile ilgili becerileri derslerde gerçekleştiremediklerini belirtmişlerdir. Öğrenciye araştırma konusu dahi veremediklerini ve bu yüzden de bilgileri analiz ettiremeyeceklerini ifade etmişlerdir. Derslerde grafikler, tabloları kullanarak öğrencilerin coğrafi bilgiyi analiz etmelerini sağlayabildiklerini düşünen öğretmenler bulunmaktadır.

5.2.5 Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre Coğrafi Soruları Cevaplama Becerileri Ne Düzeyde Kazandırılmaktadır?

Yapılan araştırma sonucuna göre coğrafi soruların cevaplandırılması ile ilgili becerilerin kazandırılma düzeyi, öğretmen görüşlerine göre seyrek, öğrenci görüşlerine göre ise bazen kazandırılmaktadır.

Ancak görüşme sırasında öğretmenler coğrafi soruları cevaplama ile ilgili etkinliklere örnek verememişlerdir. Bu etkinliği, derslerde sorulan soruları cevaplama olarak algılayıp, buna göre örnekler vermeye çalışmışlardır.

5.2.6 Öğretmen ve Öğrencilerin Coğrafi Düşünme Becerilerini Kazandırma-Kazanma Konusundaki Görüşleri Arasında Anlamlı Bir Fark Var Mıdır?

Yapılan araştırmada coğrafi düşünme becerilerinin kazandırılmasında öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır. Yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçlarında maddeler açısından anlamlı farklılığın genelde öğretmenlerin lehine olduğu ortaya çıkmıştır.

Öğretmenler coğrafya derslerinde coğrafi düşünme becerilerini kazandırdıklarını düşünmektedirler. Yapılan araştırmada ise öğrencilerin ise bu becerileri kazanmadıkları belirlenmiştir.

5.2 Öneriler

Yapılan araştırma sonucunda önce uygulamaya yönelik ve yapılacak çalışmalara yönelik olmak üzere önerilere yer verilmiştir

5.2.1 Uygulamaya Yönelik Öneriler

1. Coğrafi düşünme becerilerinin öğretmenlerce bilinmesi ve uygulanabilmesi için, coğrafi düşünme becerilerine lisans programlarında yer verilmesi ve coğrafya derslerini verecek öğretmen adaylarının bu becerilere sahip olmaları için gerekli zeminin sağlanması gerekmektedir.
2. Coğrafi düşünme becerilerinin etkili bir şekilde kazandırılması için, coğrafi düşünme becerileri öğretim programları içerisinde yer alabilir ve bu becerilerin kazandırılabilmesi için uygun ders içerikleri hazırlanabilir.
3. Halen görev yapan öğretmenlerin de coğrafi düşünme becerilerinden haberdar olabilmesi ve öğrencilere kazandırılabilmesi için "coğrafi düşünme becerilerine" yönelik hizmet içi eğitim düzenlenebilir.
4. Öğretmenler coğrafya öğretiminde araştırmaya ve saha çalışmalarına daha fazla önem verebilirler, öğretim tekniklerini bu becerileri kazandırmayı sağlayacak şekilde düzenleyebilirler. Coğrafya derslerinde öğrencilerin düşünmesini sağlayacak sorulara ve harita kullanımına daha fazla yer verebilirler.
5. Coğrafya öğretiminde ve dolayısıyla da coğrafi düşünme becerilerinin kazandırılmasında okullarda birer coğrafya sınıfı veya laboratuvarı oluşturulabilir. Böylece coğrafya ile ilgili pek çok materyal burada kullanıma hazır bulundurulabilir.

5.2.2 Yapılacak Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Coğrafi düşünme becerilerinin öğrencilere nasıl ve hangi boyutlarda kazandırılabileceği ile ilgili açıklamalar ve örnek etkinliklere yer verilebilir.
2. Bu çalışmada coğrafi düşünme becerileri bir bütün olarak ele alınarak incelenmiştir. Daha sonraki çalışmada coğrafi düşünmenin boyutları, harita kullanımı, saha çalışmaları, ayrı ayrı incelenebilir.
3. Bu çalışma ortaöğretim lise ikinci sınıflar üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bir başka çalışma, farklı gruplarda gerçekleştirilebilir.
4. Nitel araştırma yöntemleri ile de bu tür çalışmalar yapılarak araştırma sonuçları karşılaştırılabilir.
5. Coğrafi düşünmenin sınıflardaki uygulanabilirlik düzeyine ve başarıya etkisini belirleyebilmek amacıyla deneysel çalışmalar yapılabilir. Böylece coğrafi düşünme becerilerinin eğitim ve öğretimdeki etkisi ortaya konulabilir.

KAYNAKÇA

Alkan, C, (1996). *Harita Bilgisi*, İstanbul: Öz Eğtim Yayınları

Alkan, C; Atalay, İ; Özçelik, D; Atalay, L; (1991), *Coğrafya Öğretimi*, Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları

Akkuş, A. (1998), *Genel Fiziki Coğrafya,* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım

Akşit, F. (1996), *Milli eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun Kabul Ettiği Ortaokul Milli Coğrafya Ders Kitaplarının İncelenmesi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Atalay, İ. (1994). *Genel Fizki Coğrafya*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi

Atalay, İ (1997): *Türkiye Coğrafyası*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi

Akyol, Ç. (2000), *Coğrafya Eğitiminde Gelişmeler ve Temel Sorunlar*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul

Aybek, B. (2000), *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretiminin Sosyal ve Diğer Bilimlerle İlişkisinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana

Baydil, E. (2001). *Coğrafyaya Giriş*, Ankara: Pegem yayınları

Bednarz, W. S. (2003). "Examining İmplementation Of The National Geography Standards", The Journal of Geography, May/Jun

Bowler, P. J. (2001). *Doğanın Öyküsü,* c: I İstanbul: İzdüşüm Yayınları

Boyer, J. (2000). *Term Project for Geography*, Virginia Techincal University, USA

Büyük Larousse (1992), *Coğrafya Maddesi*, c:5, İstanbul: İnterpress Basın ve Yayıncılık

Corney, G. (2000). *Teaching Environmental Topics*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of Oxford, Oxford, UK

Cotton, K (ED) (1991). "Teaching Thinking Skills", URL: http://www.nwrel.org/scpd/sirs/6/cu11.html (Haziran, 2003)

Cunha, F. Schell, E.M. (2002): "A Passion to Learn About Our World", National Geographic Society: Nov. USA

Doğanay, H. (1989), *Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları*, Coğrafya Araştırmaları, Ankara, Atatürk Kültür Dile ve Tarih Yüksek Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Yayınları, c: 9, s: 7-24

Doğanay, H. (1993). *Coğrafyada Metodoloji*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi

Doğanay, H. (1993). *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, Ankara: Gazi Büro Kitabevi

Domingo V. (2003). Thinking Geographically, Bridgewater State College, Bridgewater, MA, USA

Dorn, R. (ED): "Teaching Geography Standarts," URL: http://www.massgeo.org/newsletter.htm (Ekim, 2001)

Downs, R. (2001). "Geography Standards", National Geographic Society, Nov.

Efe, R. (1997). "Coğrafyada Yeni Yaklaşımlar, Coğrafya Eğitiminde Çağdaş Metod ve Teknikler", Marmara Coğrafya Dergisi, sayı: 1

Elibüyük, M. (2000). *Matematik Coğrafya*, Ankara: Ekol Yayınevi

Engin, İ., Akbaş, Y., Geçtürk, E. (2003). "I. Coğrafya Kongresinden Günümüze Liselerimizde Müfredat Programlarındaki Değişimler", Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 157,

Erinç, S. (1977). Elli Yılda Coğrafya, Ankara: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı, Cumhuriyetin Ellinci Yıldönümü Yayınları: 11

Erol, O. (1987). Ortaöğretim Kurumlarınd Coğrafya Öğretimi, İstanbul: Türk Eğtim Derneği Yayınları

Foley, M., Janikoun, J. (1996): *Primary Geography*, Stanley ThornesLtd. London

Fouberg, H. E. (2003). "Concept Learning Through Writing For Learning", Journal of Geography, September/ October

Frew, J. (1996). *Geography, Fieldwork*, Nelson, London

Gardner, H. (1993), *Multiple Intelligences: The theory in practice*. New York.

Gelen, İ. (1999), *İlköğretim Okulları 4. Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana

Geography For Life, National Geographic Standards (1994), "Geographic Standards and Perspective, Washington: USA

Gregg, S.M.- Leinhardt, G. (1994): *Mapping out Geography: An Example of Epistomology and Educatiion*. Review of Educational Research.

Grosvenor, M. (1998), "Geography Standards", National Geographic http://www.nationalgeographic.com/xpeditions/standards/index.html , (Haziran 2003)

Gümüş, N. (1993), *Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Gümüşçü, O. (2000). "Tarihi Coğrafya ve An Historical Geography of the Ottoman Empire Üzerine", Türkiye Günlüğü Dergisi. İstanbul: Yay-Sat. S: 61

Günel, K. (1997). *Coğrafyanın Siyasi Gücü*, İstanbul. Çantay Kitabevi

Günel, K. (2002). *Dünyaya ve Uzaya Coğrafi Yaklaşımlar*, İstanbul. Çantay Kitabevi

Güngördü, E. (2001), *Liselerde Coğrafya Dersi Öğretimi*, Ankara, Nobel Yayınları

Güngördü, E (2002). *Coğrafyada Öğretim Yöntemleri, İlkeler ve Uygulamalar*, Ankara, Nobel Yayınları

Gürsoy, A (1992), *Türkiye'de Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi Sorunları Ve Çözüm Önerileri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

Hagedorn, S. L. , Pascarella, T. E. , Braxton, J. (2002). *Institutional Context and the Development of Critical Thinking*, http://muse.jhu.edu/journals/review_of_higher_education/v022/22.3hagedorn.html (Ocak, 2001)

Hansen, W. (1998). "The New Content Standards", The Journal of Economic Education, Washington, Spring

Johnson, O. (1995). *Cooperative Learning and Thinking and Creativity*, http://iteslj.org/Techniques/Tan-Cooperative.html, (Mart, 2002)

Johnson, K. (2000). *Thinking, Learning, Teaching and Geography*, Australian National University,

Kaptan, S. (1993), *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*, Ankara: Üniversiteli Kitabevi

Karasar, N.(1991), *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara, Sanem Matbaacılık,

Kasap, N. (1992), *Coğrafyada Beşeri Coğrafya Konularının Yeri ve Öğretimi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara

Knight, P. (1993). *Primary Geography, Primary History*, London: Fulton.

Langer, J.A. (1995). Literatur and Learning to Think, Journal of Curriculum and Supervsison, 10, s: 207-2226

MacBeath, J. (1997). *Can Thinking Skills be Taught?*, London, UK.

Macken, C, T, (2003), "What In The World Do Second Graders Know About Geography?", Social Studies, 94 (2), s: 63

Matthews, H. (1996), "Geography And Lıfelong Learnıng", Journal of Geography in Higher Education (96)1 , s: 120-148

Meloche, J. (2000). *The Importance of Digital Reference in Supporting Critical Thinking in Distance Education*, Charles Sturt University, Australia

Mauck, J. (2003). "Location, Location, Location: The "Real" (E)States Of Being, Writing, And Thinking İn Composition", College English. March

Micucci, C. (1992). *The Life and Times of the Apple*. New York. USA

Ostapuk, M.(2001). *Solving the Puzzle of USA Geographic Illiteracy*, Wasington, USA

Özçağlar, A. (2001). *Coğrafyaya Giriş*, Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık

Özgüç, N., Tümertekin, E. (2000), *Coğrafya Geçmiş-Kavramlar- Coğrafyacılar*, İstanbul, Çantay Kitabevi

Parr, H. (2001). "Geographic Thought 1", URL:

http:// www. Dundee.ac.uk/geography/gt1.pdf (Ekim , 2001)

Richburg, R. W. , Nelson, B.J. (1998). "Integratıng Content Standards And Hıgher-Order Thınkıng", The Social Studies,/Apr98

Salter, C.L. (1990), "The Real Significanse of Geographic Ignorance, National Geographic Society, Geography Programme", Washington

Sebbà, J. (1995). *Geography for All*, David Fulton Publishers Ltd., London

Slate, F. (1993). *Learning Throuğh Gepgraphy*, Infdianan University Press, USA

Stoltman, J. P. (2001). *How Can We Help Children Learn Geography?*, Indiana University. USA

Stoltman, J. P. (1990). *Geography Education for Citizenship.* Indiana University. USA

Şahin, C. (2002). *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi (Sorunlar ve Çözüm Önerileri)*, Ankara: Gündüz Eğitim Yayıncılık

Tanoğlu, A. (1964). *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul, İst. Üni. Ed. Fak. Yay. No: 45

Taşlı, İ. (1997), *Ortaöğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi*,Yayınlanmamış Doktora Tezi,Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir

Taylor, A. (ED). "A Method to Teach Geography," http://www.udel.edu/dssep/articles/marytaylor_article.htm (Mayıs, 2002)

Thomas, M. (2001). *Higher-Order Thinking Strategies for the Classroom*, University of Missouri-Kansas City.

Thrift, N., Walling, D. (2000). "Geography in the United Kingdom" *1996-2000*, The Geographical Journal, s: 137- 166

Tümertekin, E. *(1990)* , *Çağdaş Coğrafi Düşüncenin Oluşumu ve paul Vidal de la Blache*, İstanbul: İst. Üni. Ed. Fak. Yayınları. No: 3603

Tümertekin, E., Özgüç, N. (1997). *Beşeri Coğrafya*, İstanbul: Çantay Kitabevi

Tümertekin, E., Özgüç, N. (1997). *Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma*, İstanbul: Çantay Kitabevi

Türk Dil Kurumu, (1992) *Türkçe Sözlük* ,c: 1 İstanbul ,T.D.K. Yayınları

Yıldırım, A, Şimşek, H. (2000). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi

Wiegand, P. (1993). *Children and Primary Geography*, London: Casell

Wilson, V. (2000). "Can Thinking Skills be Taught?", http://www.scotland.gov.uk/library3/education/ftts-11.asp (Ocak, 2002)

EKLER LİSTESİ

Ek -1 Coğrafi Düşünme Becerilerinin Kazandırılma Düzeyini Belirlemeye Yönelik Hazırlanan Öğretmen Anket

Ek- 2 Coğrafi Düşünme Becerilerinin Kazandırılma Düzeyini Belirlemeye Yönelik Hazırlanan Öğrenci Anketi

Ek- 3 Görüşme Formu

Ek- 4 İzin Yazısı

EK-1

Değerli öğretmen arkadaşlar

Aşağıdaki anket öğrencilerin "coğrafi düşünme becerilerini " geliştirmeye yönelik ne tür etkinlikler yaptığınızı belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Anket, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sizin kişisel bilgilerinizle, ikinci bölüm ise coğrafi düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerle ilgilidir. Bu etkinliklerden bazılarını her zaman kullanıyor veya bazı etkinlikleri hiç yaptırmıyor olabilirsiniz. Bu cevaplar doğru veya yanlış değildir. Cevabınız sadece o etkinliği kullanma sıklığınızı ortaya koyacaktır.

Maddeleri okuduktan sonra anket maddelerinin sağ tarafında verilen kullanma sıklığını belirten ifadelerden birini seçip işaretleyiniz. Anket sonuçları yalnızca bu konudaki yapılanları belirlemek için kullanılacak başka hiçbir amaç için anket sonuçlarından faydalanılmayacaktır. Vermiş olduğunuz içten doğru cevaplar ile cevapsız madde bırakmamakta göstereceğiniz özen araştırma açısından çok önemlidir. Size verilen anket üzerine isim yazmanız gerekmemektedir.

İlgi ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Abdullah Balcıoğulları

ANKET FORMU

KİŞİSEL BİLGİLER FORMU

Bu bölümde kişisel bilgilere ilişkin sorular bulunmaktadır. Lütfen size uygun seçeneğin önündeki parantezin içine (X) işareti koyunuz ve hiçbir soruyu boş bırakmamaya gayret ediniz.

1. Cinsiyetiniz:

( ) Kadın ( ) Erkek

2. Yaş:

( ) 20 – 25 ( ) 26 – 30 ( ) 31- 35 ( ) 36 - 40 ( ) 41 ve üzerİ

3. Mesleki Kıdem:

( ) 0 – 5 ( ) 6 –10 ( ) 11 –15 ( ) 16 – 20 ( ) 21 ve üzeri

4. Mezun olduğunuz okul:

( ) Fen- Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü ( ) Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği

( ) Eğitim Enstitüsü ( ) Diğer (Lütfen belirtiniz):

5. Lisansüstü eğitim (yüksek lisans, doktora) yaptınız mı? / yapıyor musunuz?

	Evet	Hayır
Yüksek lisans	( )	( )
Doktora	( )	( )

6. Cevabınız "Evet" ise hangi düzeydesiniz?

( ) İngilizce hazırlık programına devam ediyorum. ( ) Ders aşamasındayım.

( ) Tez aşamasındayım. ( ) Lisansüstü eğitimimi tamamladım.

( ) Lisansüstü eğitimimi dondurdum

Cevabınız EVET ise bu bilgileri nereden edindiniz?

( ) Hizmet içi eğitimden
( ) Lisans eğitiminden
( ) Kendi çabamla
( ) Başka (Lütfen belirtiniz):

	COĞRAFİ DÜŞÜNME BECERİLERİ						
Aşağıda "Coğrafi Düşünme Becerilerini" geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinlikler toplam beş ana bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler de kendi içerisinde çeşitli alt maddelerden oluşmaktadır.							
	I. Coğrafi Sorular Sorma Coğrafi düşünme becerilerinin ilk aşaması olan "Coğrafi Sorular Sorma" etkinliği öğrencilerin fikir yürütme veya yeni düşünceler ileri sürme konusunda onlara yardımcı olur. Başarılı coğrafi sorular istekli ve yetenekli soru sormayı, düşünmeyi ve coğrafi olguların "neden, nerede ve nasıl" olduklarını cevaplamayı içerir. Dersinizde aşağıdaki soruları hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek cevaplayınız.	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Seyrek	Hiç	
1	Bu yer nerededir? (Örneğin, Adana veya Çukurova hangi bölgemizdedir?)						
2	Bu yer (bir ova, plato veya dağ) neye benzemektedir?						
3	Bu yer diğer yerlere benzemekte midir?						
4	Bu yer (ova veya dağ) başka bir yerden nasıl (hangi yönleriyle) farklılaşmaktadır?						
5	Bu yer niçin böyledir? Adana neden Türkiye'nin dördüncü büyük şehridir?)						
6	Bu yer neden bu şekli almıştır? (Adana neden büyümüştür?)						
7	Bu yer (Adana) diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?						
8	Bu yer (Adana) değişmekte midir?						
9	Nasıl değişmektedir?						
10	Bu yer (Adana) nasıl daha iyi olabilir?						
11	Bu yerde (şehirde veya köyde) yaşamak nasıldır?						
12	Öğrencilere coğrafi olan ve olmayan sorularla uygulama yaptırtma						
13	Coğrafi sorularla ilgili olarak öğrencilere bir coğrafya araştırması yaptırtma						
14	Coğrafi sorularla ilgili olarak öğrencilere bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturtma						
15	Coğrafi sorularla ilgili olarak bilgi kaynağını tanımlatma						
16	Bir bölgenin haritasını inceleyerek coğrafi sorular hazırlatma						
	II. Coğrafi Bilginin Elde Edilmesi Birincil ve ikincil kaynakların kullanılması olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Coğrafi sorular sorma basamağının bir ileri boyutudur. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.						
	a) Birincil Kaynakların Kullanılması Bu bölümde birincil kaynaklar çeşitli saha çalışmalarıyla elde edilir. Aşağıda verilen maddeler saha çalışmalarında uygulanan yöntemlerle ilgilidir.						
1	Saha çalışmalarını kullandırma						
2	Öğrencilere örnekler toplatma						
3	Harita okutma ve yorumlatma						
4	İnsanlarla görüşme yaptırma						
5	Gözlem yaptırma						
6	Fotoğraf çekme yöntemini kullandırma						
7	Anket yöntemini kullandırma						
	b) ikincil Kaynakların Kullanılması Coğrafi bilginin elde edilmesinde ikincil kaynaklar literatür taramadır. Aşağıda verilen maddeler ikincil kaynakların elde edilmesi ile ilgili maddelerdir.						
1	Metinleri kullandırma						
2	Çeşitli haritaları kullandırma						

		Her zaman	Sık Sık	Bazen	Seyrek	Hiç
3	Nüfus, yağış vb. değerleri gösterirken grafikleri kullandırma					
4	Fotoğraflardan faydalandırma					
5	Bilgisayarı (internet, öffice vb.) kullandırma					
6	Gazeteleri kullandırma					
7	Dergileri kullandırma					
8	Telefon rehberlerini kullandırma					
9	Hükümet yayınlarından faydalandırma					
10	Kütüphaneden faydalandırma					
	III. Coğrafi Bilginin Düzenlenmesi Öğrencilerin çeşitli yöntemlerle elde ettikleri bilgiyi düzenlemeleri coğrafi düşünme becerilerindendir. Coğrafi bilgiyi düzenlenmenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Aşağıda bununla ilgili anket maddeleri bulunmaktadır. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
1	Coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritalar seçtirme					
2	Haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri göstertme					
3	Harita üzerinde gerçek alanları basit noktalar çizerek göstertme					
4	Konuyla ilgili uygun grafikleri kullandırma					
5	Konuyla ilgili uygun olan tablolar seçtirme					
6	Elde edilen coğrafi bilgileri metinler ve dökümanlar haline getirtme					
7	Coğrafi bilgileri tablolar kullanarak sundurma					
8	Coğrafi bilgileri grafikler kullanarak sundurma					
9	Coğrafi bilgileri diagramlar kullanarak sundurma					
10	Saha bilgilerini kullarak krokiler oluşturrma					
11	Zamanla değişen olayları çizgi grafikle göstertme					
12	Dağılışları grafiklerle göstertme; (şehir merkezinde bulunan arazilerle merkezden uzakta bulunan yerlerin değerlerini karşılaştırma)					
	IV. Coğrafi Bilginin Analiz Edilmesi Aşağıdaki anket maddeleri coğrafi bilginin analiz edilmesi ile ilgilidir. Coğrafi bilginin analiz edilmesi çeşitli kaynaklar ve çalışmalarla elde edilen bilgileri örnekleme, ilişkilendirme ve bağlantılar kurmayla mümkündür. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
1	Coğrafi olguların ulusal ortalamalarını hesaplatma					
2	İlişkileri belirleyebilmek için farklı zamanlardaki coğrafi bilgi haritalarını karşılaştırma, farklı zamanlardaki bir büyük şehrin haritalarını kullanarak o yerdeki farklılıkları karşılaştırma ve şehirdeki büyüme, ulaşım teknolojilerindeki gelişme, yerleşmelerdeki değişme gibi boyutları ele alarak açıklamalar yaptırma (Örneğin, Adana'nın farklı zamanlardaki planlarını göstererek çeşitli değişimleri açıklama)					
4	Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koydurma					
5	Analiz etme ve coğrafi bilgiyi yorumlayarak ilişkileri sonuçlandırtma					
6	Coğrafi muhakemeyi yaptırma					
7	Coğrafi bilgilere eleştirel baktırma					
8	Coğrafi bilgileri sentezletme					
9	Coğrafi bilgileri değerlendirtme					
10	Coğrafi bilgileri açıklatma					
11	Haritaları konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullandırma					
12	Tabloları konular arasındaki ilişkileri sonuçlandırmak için kullandırma					

		Her zaman	Sık Sık	Bazen	Seyrek	Hiç
13	Grafikleri konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullandırma					
14	Metin ve dökümanları yorumlama için kullandırma					
15	Metin ve dökümanları açıklama için kullandırma					
16	Metin ve dökümanları karakteristik özellikleri sentezlemek için kullandırma					
	V. Coğrafi soruları cevaplama Coğrafi soruları cevaplama, toplanmış, düzenlenmiş ve analiz edilmiş verilere dayanmaktadır ve coğrafi araştırma sürecinde en son basamağı oluşturur. Aşağıda verilen maddeler coğrafi soruları cevaplama ile ilgilidir. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
1	Coğrafi soruları cevaplama becerisinde bilgisayarı kullandırma					
2	Atlası kullandırma					
3	Haritaları coğrafi soruları cevaplamada kullandırtma					
4	Grafikleri coğrafi soruları cevaplamada kullandırtma					
5	Olayları hikayeleştirme					
6	Coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler arasında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullandırtma					
7	Çeşitli haritalar ve atlaslar kullanarak yerleşmelerin farklı olaylarla ilişkisini karşılaştırtma					
8	Coğrafi araştırmaların sonuçlarından geçerli genellemeler yaptırtma					
9	Coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezletme					
10	Coğrafi soruları cevaplamada sözel olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezletme					

EK –2

Değerli öğrenciler,

Aşağıdaki anket "coğrafi düşünme becerilerini " geliştirmeye yönelik ne tür etkinlikler yapıldığını belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Anket, iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm sizin kişisel bilgilerinizle, ikinci bölüm ise coğrafi düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinliklerle ilgilidir. Bu etkinliklerden bazılarını her zaman kullanıyor veya bazı etkinlikleri hiç yaptırmıyor olabilirsiniz. Bu cevaplar doğru veya yanlış değildir. Cevabınız sadece o etkinliği kullanma sıklığınızı ortaya koyacaktır.

Maddeleri okuduktan sonra anket maddelerinin sağ tarafında verilen kullanma sıklığını belirten ifadelerden birini seçip işaretleyiniz. Anket sonuçları yalnızca bu konudaki yapılanları belirlemek için kullanılacak başka hiçbir amaç için anket sonuçlarından faydalanılmayacaktır. Vermiş olduğunuz içten doğru cevaplar ile cevapsız madde bırakmamakta göstereceğiniz özen araştırma açısından çok önemlidir. Size verilen anket üzerine isim yazmanız gerekmemektedir.

İlgi ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Öğr. Gör. Abdullah Balcıoğulları

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Aşağıdaki soruları içinde yetiştiğiniz aileyi gözönüne alarak cevaplayınız.

1. **Yaşınız** :.....
2. **Cinsiyetiniz** : ( ) **Kız** ( ) **Erkek**
3. **Sınıfınız** :.....
4. **Babanızın öğrenim durumu** :
   ( ) a. Hiçbir okul mezunu değil
   ( ) b. İlkokul mezunu
   ( ) c. Ortaokul/ Lise mezunu
   ( ) d. Yüksek okul mezunu
   ( ) e. İleri eğitim görmüş (mastır, doktora)
5. **Annenizin öğrenim durumu** :
   ( ) a. Hiçbir okul mezunu değil
   ( ) b. İlkokul mezunu
   ( ) c. Ortaokul/ Lise mezunu
   ( ) d. Yüksek okul mezunu
   ( ) e. İleri eğitim görmüş (mastır, doktora)
6. **Babanızın mesleği :**
   ( ) a. İşçi (toprak,sanayi vb.)
   ( ) b. Çiftçi (kendi toprağında)
   ( ) c. Memur
   ( ) d. Esnaf / Tüccar
   ( ) e. Serbest meslek (doktor, avukat vb.)
7. **Annenizin mesleği :**
   ( ) a. Ev hanımı
   ( ) b. Çiftçi (kendi toprağında)
   ( ) c. Memur
   ( ) d. Esnaf / Tüccar
   ( ) e. Serbest meslek (doktor, avukat vb.)
8. **Ailenizdeki birey sayısı (siz, anne-babanız ve evlenenler dahil) :**
   ( ) a. 8-daha fazla kişi
   ( ) b. 6-7 kişi
   ( ) c. 4-5 kişi
   ( ) d. 3 kişi
9. **Oturduğunuz ev** :
   ( ) a. Kira ( ) b. Kendinize ait ( ) c. Lojman

10. Evinizdeki oda sayısı (mutfak hariç) :

( ) a. Tek oda
( ) b. Tek oda ve salon
( ) c. 2 oda ve salon
( ) d. 3 oda ve salon
( ) e. 4-5 oda ve salon

11. Oturduğunuz evin ısıtma düzeni :

( ) a. Soba (her türlü) ( ) b. Kalorifer ( ) c. Kat kaloriferi ya da klima

12. Oturduğunuz evin serinletme düzeni :

( ) a. Hiçbir serinletme aracı yok ( ) b. Vantilatör ( ) c. Klima

13. Ailenizin ortalama aylık geliri :

( ) a. 200 milyon TL'den az
( ) b. 200-350 milyon TL.
( ) c. 350-500 milyon TL.
( ) d. 500-700 milyon TL.
( ) e. 700-900 milyon TL.
( ) f. 900 milyon ve üstü

14. Ailenizin sahip olduğu eşyalar; (Birden fazla işaretleyebilirsiniz. Eğer aynı eşyadan birden fazla varsa yanındaki parantez içine belirtiniz.)

( ) a. Buzdolabı
( ) b. Derin dondurucu
( ) c. Telefon
( ) d. Ev (daire)
( ) e. Otomatik çamaşır makinesi
( ) f. CD'li ve kumandalı müzik seti
( ) g. Uydulu ve kablolu TV.
( ) h. Özel araba
( ) i. Bilgisayar
( ) j. Yazlık ev

COĞRAFİ DÜŞÜNME BECERİLERİ

Aşağıda "Coğrafi Düşünme Becerilerini" geliştirmeye yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Bu etkinlikler toplam beş ana bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler de kendi içerisinde çeşitli alt maddelerden oluşmaktadır.

	I. Coğrafi Sorular Sorma Coğrafi düşünme becerilerinin ilk aşaması olan "Coğrafi Sorular Sorma" etkinliği fikir yürütme veya yeni düşünceler ileri sürme konusunda sizlere yardımcı olur. Başarılı coğrafi sorular istekli ve yetenekli soru sormayı, düşünmeyi ve coğrafi olguların "neden, nerede ve nasıl" olduklarını cevaplamayı içerir. Coğrafya derslerinde aşağıdaki soruların hangi sıklıkla kullanıldığını düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.	Her zaman	Sık Sık	Bazen	Seyrek	Hiç
1	Bu yer neresidir? (Örneğin, Adana veya Çukurova hangi bölgemizdedir?)					
2	Bu yer (bir ova, plato veya dağ) neye benzemektedir?					
3	Bu yer diğer yerlere benzemekte midir?					
4	Bu yer (ova veya dağ) başka bir yerden nasıl (hangi yönleriyle) farklılaşmaktadır?					
5	Bu yer niçin böyledir? (Adana neden Türkiye'nin dördüncü büyük şehridir?)					
6	Bu yer neden bu şekli almıştır? (Adana neden büyümüştür?)					
7	Bu yer (Adana) diğer yerlerle nasıl bir bağlantı içerisindedir?					
8	Bu yer (Adana) değişmekte midir?					
9	Nasıl değişmektedir?					
10	Bu yer (Adana) nasıl daha iyi olabilir?					
11	Bu yerde (şehirde veya bir köyde) yaşamak nasıldır?					
12	Coğrafi olan ve olmayan sorularla uygulama yapma					
13	Coğrafi sorularla ilgili olarak bir coğrafya araştırması yapma					
14	Coğrafi sorularla ilgili olarak bir araştırma sorusu veya hipotezi oluşturma					
15	Coğrafi sorularla ilgili olarak bilgi kaynağını tanımlama					
16	Bir bölgenin haritasını inceleyerek coğrafi sorular hazırlama					
	II. Coğrafi Bilginin Elde Edilmesi Birincil ve ikincil kaynakların kullanılması olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Coğrafi sorular sorma basamağının bir ileri boyutudur. Derslerinizde sizin bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
	a) Birincil Kaynakların Kullanılması Bu bölümde birincil kaynaklar çeşitli saha çalışmalarıyla (çalışma alanına gidip araştırma yoluyla) elde edilir. Aşağıda verilen maddeler saha çalışmalarında uygulanan yöntemlerle ilgilidir.					
1	Saha çalışmalarını (çalışma alanına gidip araştırma yapma) kullanma					
2	Konuyla ilgili örnekler toplama					
3	Harita okuma ve yorumlama					
4	İnsanlarla görüşme yapma					
5	Gözlem yapma					
6	Fotoğraf çekme yöntemini kullanma					

		Her zaman	Sık Sık	Bazen	Seyrek	Hiç
7	Anket yöntemini kullanma					
	b) ikincil Kaynakların Kullanılması Coğrafi bilginin elde edilmesinde ikincil kaynaklar (kitaplar,dergiler, ansiklopediler v.s.) literatür taramadır. Aşağıda verilen maddeler ikincil kaynakların elde edilmesi ile ilgili maddelerdir.					
1	Metinleri kullanma					
2	Çeşitli haritaları kullanma					
3	Nüfus, yağış vb. değerleri gösterirken grafikleri kullanma					
4	Fotoğraflardan faydalanma					
5	Bilgisayarı (internet, office vb.) kullanma					
6	Gazeteleri kullanma					
7	Dergilerden faydalanma					
8	Telefon rehberlerini kullanma					
9	Hükümet yayınlarından faydalanma					
10	Kütüphaneden faydalanma					
	III. Coğrafi Bilginin Düzenlenmesi Öğrencilerin çeşitli yöntemlerle elde ettikleri bilgiyi düzenlemeleri coğrafi düşünme becerilerindendir. Coğrafi bilgiyi düzenlenmenin çeşitli yolları bulunmaktadır. Aşağıda bununla ilgili anket maddeleri bulunmaktadır. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
1	Coğrafi bilgiyi organize ederken uygun haritalar seçme					
2	Haritalar üzerinde çeşitli semboller kullanarak istatistiki bilgileri gösterme					
3	Harita üzerinde gerçek alanları basit noktalar çizerek gösterme					
4	Konuyla ilgili uygun grafikleri kullanma					
5	Konuyla ilgili uygun olan tablolar seçme					
6	Elde edilen coğrafi bilgileri metinler ve dökümanlar haline getirme					
7	Coğrafi bilgileri tablolar kullanarak sunma					
8	Coğrafi bilgileri grafikler kullanarak sunma					
9	Coğrafi bilgileri açıklamak için çeşitli şema ve şekilleri kullanma					
10	Saha bilgilerini kullarak krokiler oluşturma					
11	Zamanla değişen olayları çizgi grafikle gösterme (Cumhuriyet'ten günümüze Türkiye'nin nüfusunu gösterme gibi).					
12	Dağılışları grafiklerle gösterme; (bir tarım ürününün, portakal, elma, çay vb. bölgelere göre üretim miktarlarını gösterme)					
	IV. Coğrafi Bilginin Analiz Edilmesi Aşağıdaki anket maddeleri coğrafi bilginin analiz edilmesi ile ilgilidir. Coğrafi bilginin analiz edilmesi çeşitli kaynaklar ve çalışmalarla elde edilen bilgileri örnekleme, ilişkilendirme ve bağlantılar kurmayla mümkündür. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
1	Coğrafi olguların ulusal ortalamalarını hesaplama					
2	İlişkileri belirleyebilmek için farklı zamanlardaki coğrafi bilgi haritalarını karşılaştırma, farklı zamanlardaki bir büyük şehrin haritalarını kullanarak o yerdeki farklılıkları karşılaştırma ve şehirdeki büyüme, ulaşım teknolojilerindeki gelişme, yerleşmelerdeki değişme gibi boyutları ele alarak açıklamalar yapma (Örneğin, Adana'nın farklı zamanlardaki planlarını göstererek çeşitli değişimleri açıklama)					

		Her zaman	Sık Sık	Bazen	Seyrek	Hiç
3	Çeşitli haritaları birlikte kullanarak bilgileri yorumlama					
4	Coğrafi bilgiyle bağlantı kurarak neden-sonuç ilişkisini ortaya koyma					
5	Analiz etme ve coğrafi bilgiyi yorumlayarak ilişkileri sonuçlandırma					
6	Coğrafi bir konu hakkında düşünüp bir karar verme					
7	Coğrafi bilgilere eleştirel bakma					
8	Coğrafi bilgileri sentezleme (birden çok coğrafya konusunu bir araya getirip yeni bir sonuç çıkarma)					
9	Coğrafi bilgileri değerlendirme (gözden geçirme)					
10	Coğrafi bilgileri açıklama					
11	Haritaları konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma					
12	Tabloları konular arasındaki ilişkileri sonuçlandırmak için kullanma					
13	Grafikleri konular arası ilişkileri karşılaştırmak için kullanma					
14	Metin ve dökümanları, yorumlamada kullanma					
15	Metin ve dökümanları, açıklamada kullanma					
16	Metin ve dökümanları, karakteristik (tipik) özellikleri sentezlemek için kullanma					
	V. Coğrafi soruları cevaplama Coğrafi soruları cevaplama, toplanmış, düzenlenmiş ve analiz edilmiş verilere dayanmaktadır ve coğrafi araştırma sürecinde en son basamağı oluşturur. Aşağıda verilen maddeler coğrafi soruları cevaplama ile ilgilidir. Derslerinizde bu yöntemleri hangi sıklıkla kullandığınızı düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.					
1	Coğrafi soruları cevaplama becerisinde bilgisayarı kullanma					
2	Atlası kullanma					
3	Haritaları coğrafi soruları cevaplamada kullanma					
4	Grafikleri coğrafi soruları cevaplamada kullanma					
5	Olayları hikayeleştirme					
6	Coğrafi değişkenlerle genel ilişkiler arasında çeşitli vaka çalışmalarının sonuçlarını kullanma					
7	Çeşitli haritalar ve atlaslar kullanarak yerleşmelerin farklı olaylarla ilişkisini karşılaştırma					
8	Coğrafi araştırmaların sonuçlarından geçerli genellemeler yapma					
9	Coğrafi soruları cevaplamada yazılı olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme					
10	Coğrafi soruları cevaplamada sözel olan bilgileri çeşitli dayanaklarla açıklayarak sentezleme					

Ek- 3

Görüşme Soruları:

1. Sizce coğrafya öğretiminin amacı nedir?
   - Ne olmalıdır?
2. Derslerinizde ne tür sorular soruyorsunuz? (bu yer nerededir? Bu yer niçin böyledir? gibi) .
3. Coğrafya derslerini işlerken ne tür yöntemler uyguluyorsunuz?
   - Birincil kaynakları (saha çalışmaları, anket, harita okutma ve yorumlatma) kullanıyor musunuz?
   - İkincil kaynaklardan (grafikler, dergiler, ansiklopediler) faydalanıyor musunuz?
4. Coğrafya derslerini işlerken coğrafya konularıyla ilgili olarak öğrencilerinize araştırmalar yaptırıyor musunuz?
   - Haritaları nasıl kullanıyorsunuz?
   - Grafiklerden ne şekilde faydalanıyorsunuz?
   - Tablolardan nasıl faydalanıyorsunuz?
5. Öğrencilerin yaptıkları araştırmalarda elde ettikleri bilgileri sentezleme konusunda neler yapıyorsunuz?
6. Coğrafi soruları cevaplamada hangi etkinlikleri (çeşitli haritaları bir arada kullanma, atlasları kullanma gibi) yaptırıyorsunuz?

T.C.
ADANA VALİLİĞİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI :B.08.4.MEM.4.01.00.05.040/ 017590 *28.04.2003
KONU: Tez

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Fakültesi Dekanlığı)
ADANA

İLGİ: 11.04.2003 tarih ve 722//2003 sayılı yazınız.

İlgi yazınızla, Üniversiteniz Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğretim Elemanı Öğr. Gör. Abdullah BALCIOĞLULARI'nın hazırlamakta olduğu **"Resmi Genel Liselerde Coğrafya Öğretmeninin Coğrafi Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi"** başlıklı Tez çalışması ile ilgili Valilik Makamından alınan 22.04.2003 tarih ve 016513 sayılı onay örneği ekte gönderilmiştir

Bilgilerinizi rica ederim.

Eki:1 Ad. Onay Örn.

Ahmet NARİNOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Çukurova Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Gelen No. : 1101
Tarihi : 1-5-2003

T.C.
ADANA VALİLİGİ
MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI :B.08.4.MEM.4.01.00.05.040/04
KONU :Tez

016513 *22.04.2003

VALİLİK MAKAMINA
ADANA

Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dekanlığının 11.04.2003 tarih ve 722/2003 sayılı yazılarında;

Fakültenin İlköğretim Bölümü Öğretim elemanı Öğr. Gör. Abdullah BALCIOĞLULLARI'nın İlimiz Seyhan ve Yüreğir ilçelerine bağlı ekli listede belirtilen Liselerde **"Resmi Genel Liselerde Coğrafya Öğretiminin Coğrafi Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi"** başlıklı tezini 21 Nisan 2003 – 30 Mayıs 2003 tarihleri arasında yapmak istedikleri hakkındaki yazı örneği ekte sunulmuştur.

Fakültenin İlköğretim Bölümü Öğretim elemanı Öğr. Gör. Abdullah BALCIOĞLULLARI'nın İlimiz Seyhan ve Yüreğir ilçelerine bağlı ekli listede belirtilen Liselerde **"Resmi Genel Liselerde Coğrafya Öğretiminin Coğrafi Düşünme Becerileri Açısından Değerlendirilmesi"** başlıklı tezini 21 Nisan 2003 – 30 Mayıs 2003 tarihleri arasında yapması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ömer ŞİMŞEK
İl Milli Eğitim Müdür V.

OLUR
15./04/2003
Ahmet NARİNOĞLU
Vali a.
Vali Yardımcısı

Uygulama Yapılacak Okullar:

Seyhan İlçesi Merkez Liseleri

1. Adasokağı Lisesi
2. Ahmet Kurttepeli Lisesi
3. Anafartalar Lisesi
4. 5 Ocak Lisesi
5. Borsa Lisesi
6. Çağrıbey Lisesi
7. Çukurova Lisesi
8. Erkek Lisesi
9. Hacı Ahmet Atıl Lisesi
10. Abdukadir Paksoy Kız Lisesi
11. Şehit Temel Cingöz Lisesi
12. Ramazan Atıl Lisesi
13. M.Kemal Tuncel Lisesi
14. Turgut Özal Lisesi
15. Tepebağ Lisesi
16. İbrahim Atalı Ç.P.Lisesi
17. N.Yalvaç Lisesi
18. 19 Mayıs Lisesi
19. Danişment Gazi Lisesi
20. Orhan Çobanoğlu Lisesi
21. Ayşe Atıl Anadolu Öğretmen Lisesi
22. ÇEAŞ Seyhan Anadolu Lisesi
23. İsmail Safa Özler Anadolu Lisesi
24. Kurttepe Anadolu Lisesi

Yüreğir İlçesi Merkez Liseleri

1. Atatürk Lisesi
2. 75. Yıl Lisesi
3. Cumhuriyet Lisesi
4. Dadaloğlu Lisesi
5. Enver Kurttepeli Lisesi
6. Kozanoğlu Lions Lisesi
7. Sunar Nuri Çomu Lisesi
8. İncirlik Lisesi
9. ATO Anadolu Lisesi
10. Seyhan Rotary Anadolu Lisesi

T.C.
HATAY VALİLİĞİ
İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

SAYI :B.08.4.MEM.4.31.00.07.311 /(1001)/ 15610 14 NİSAN 2003

KONU:Anket Çalışması

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE

İLGİ:11.04.2003 gün ve 732 sayılı yazınız.

Hatay Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünün 14/04/2003 gün ve 15500 sayılı "Ortaöğretim Okullarında Öğrencilerin Coğrafi Düşünce Becerisine ilişkin Değerlendirme" konulu Anket Çalışması ile ilgili alınan Makam Olur örneği ekte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini arz ederim.

Sinasi SOYER
Müdür

EKLER:
EK- 1 (Makam Olur Örn.)

T.C.
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ

BÜRO : ÖİDB
SAYI : ÇKO.0.70.72.00/ 732 -
KONU :

Adana, 11/04/2003

HATAY VALİLİĞİNE
HATAY

Üniversitemiz Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü öğretim elemanı Öğr.Gör.Abdullah Balcıoğulları "Ortaöğretim Okullarında Öğrencilerin Coğrafi Düşünce Becerisine İlişkin Değerlendirme" konulu yüksek lisans tezi ile ilgili anket çalışmasını 14 Nisan –23 Mayıs 2003 tarihleri arasında Hatay İl Merkezinizde aşağıda isimleri bulunan okullarda yapmayı planlamaktadır.

Söz konusu çalışmanın yapılabilmesi için müsaadelerinizi ve gereğini arz ederim.

Prof.Dr.Yalçın KEKEÇ
Rektör

Uygulama Yapılacak Okullar

1- 23 Temmuz Merkez Lisesi
2- Kurtuluş Lisesi
3- Atatürk Lisesi
4- Antakya Lisesi
5- Turgut Anlar Anadolu Öğretmen Lisesi
6- Osman Ökten Anadolu Lisesi
7- Nevzat Şahin Anadolu Lisesi

T.C.
HATAY VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

14 NİSAN 2003

SAYI :B.08.4.MEM.4.31.00.07. 311 /(996)/ 15500

KONU :Anket çalışması.

MAKAMA

Çukurova Üniversitesi Rektörlüğünün 11.04.2003 gün ve 732 sayılı yazılarında:Üniversitenin Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü öğretim elemanı Öğrt.Gör.Abdullah BALCIOĞULLARI "Ortaöğretim Okullarında Öğrencilerin Coğrafi Düşünce Becerisine İlişkin Değerlendirme"konulu yüksek lisans tezi ile ilgili anket çalışmasını 14-23 Mayıs 2003 tarihleri arasında Hatay İl Merkezindeki aşağıda isimleri bulunan okullarda yapmayı planladıkları belirtilmektedir.

Yukarıda belirtilen nedenden dolayı aşağıda adı geçen okullarımızda Çukurova Üniversitesi Öğretim Gör.Abdullah BALCIOĞULLARI tarafından "Ortaöğretim Okullarında Öğrencilerin Coğrafi Düşünce Becerisine İlişkin Değerlendirme"konulu anket çalışmasının yukarıda belirtilen tarihler arasında yapması uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Mustafa ÖZDEMİR
Şube Müdürü

OLUR
14/04/2003

Şinasi SOYER
Vali a.
Milli Eğitim Müdürü

Uygulama Yapılacak Okullar
1-Merkez 23 Temmuz Lisesi
2-Kurtuluş lisesi
3-Atatürk lisesi
4-Antakya Lisesi
5-Nihal Turgut Anlar And Öğ Lis
6-Osman Ötken And lis
7-Selim Nevzat Şahin And Öğ Lis.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Abdullah BALCIOĞULLARI

Doğum Yeri ve Yılı : Antakya, 1973

Medeni Durumu : Bekar

Adres : Ç.Ü. Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

E-posta : abalci@cu.edu.tr

Öğrenim Durumu:

1999-2004 Yüksek Lisans: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı

1994-1998 Lisans: Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih –Coğrafya Fakültesi, Coğrafya Bölümü

1987-1990 Lise: Altınözü Lisesi

1984-1987 Ortaokul: Altınözü Ortaokulu

İş Durumu:

1991-1992 Altınözü Yolağzı İlköğretim Okulu'nda ücretli ilkokul öğretmenliği

1992-1993.1 Altınözü Yolağzı İlköğretim Okulu'nda ücretli ilkokul öğretmenliği

1999- Halen Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Ana Bilim Dalı'nda öğretim görevlisi.